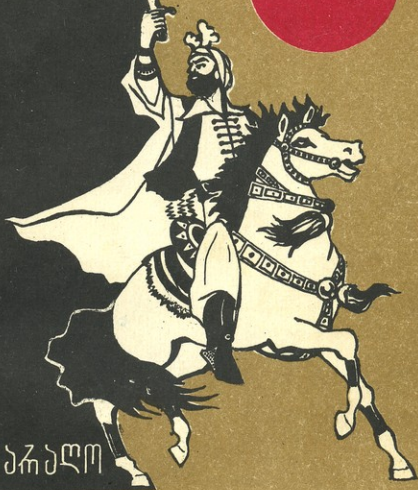

K 208.729
3

ქართული
ბიბლიოთეკა

უიახალო

გაგაუდუკი

უიჯალო
გაბელოვი

კ 208 729
3

საქართველოს
პარლამენტის
ბიბლიოთეკა

თბილისის უნივერსიტეტის
ბიბლიოთეკა
თბილისი 1989

გამოჩენილი ქართველი მწერალი კონდრატე თათარი-
 შვილი (უიარაღო) წლების მანძილზე კითხულობდა ლექ-
 ციებს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, იყო
 უნივერსიტეტის გეოლოგიური კაბინეტის გამგე.

კონდრატე თათარიშვილის (უიარაღო) ცნობილი
 მოთხრობა „მამელუკი“ იბეჭდება 1954 წლის გამოცე-
 მის მიხედვით („სახელგამი“) და განკუთვნილია მკი-
 თხველთა ფართო წრისათვის.

© თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1989

Y $\frac{4702170101}{608(06)89}$

ISBN 5-511-00358-1

წიგანობის მუშაობა

„მამელუკი“ ეკუთვნის იმ მხატვრულ ქმნილებათა რიცხვს, რომელნიც მუდამ იზიდავენ მკითხველის ყურადღებას. ამ მცირე მოცულობის წიგნში დახატულია საკმაოდ ფართო რეალისტური სურათი იმ შავბნელი წარსულისა, როცა საქართველოს საუკეთესო ქალ-ვაჟნი, შორეულ უცხოეთში ტყვედ გაყიდულნი, არაადამიანური ტანჯვისა და წამების მსხვერპლნი ხდებოდნენ. ეს მოთხრობა პირველად 1912 წელს გამოქვეყნდა ლიტერატურულ აღმანახ „გრდემლის“ 11 წიგნში ფსევდონიმით — „უიარაღო“. ამ ფსევდონიმით მან ჯერ კიდევ 1907 წლიდან დაიწყო თავის თხზულებათა გამოქვეყნება. ბევრმა არც კი იცოდა, რომ ამ უცნაურ ხელმოწერას ამოფარებული იყო იმდროინდელი ქართველი მკითხველისათვის საკმაოდ ცნობილი მწერალი, რომლის სხვა ფსევდონიმები („თ—ლი“, „კ. თ — ლი“, „კოდრა პატრია“ და სხვ.) მიიჩქმალა. ქართულ ლიტერატურაში მას მხოლოდ უიარაღოს სახელით იცნობენ.

„მამელუკის“ ავტორი კონდრატე დავითის ძე თათარიშვილი დაიბადა 1872 წლის 2 (14) სექტემბერს, ზუგდიდის მაზრის სოფელ აბასთუმანში, სასულიერო პირის ოჯახში. ამ ოჯახში დამკვიდრებულმა ტრადიციამ აიძულა პატარა, მარად მოძრავი, დაუდგრომელი ხასიათის კონდრატე სასულიერო განათლებას დაწაფებოდა. მან სოფლის სამრევლო სკოლის შემდეგ, საშუალო მოსწავლის ხარისხით, დაასრულა კურსი სამეგრელოს სასულიერო სასწავლებლისა და შევიდა თბილისის სასულიერო სემინარიაში.

1893 წელს თბილისის სასულიერო სემინარიაში დაარსდა მოსწავლეთა გაფიცვაში მონაწილეობის გამო კონდრატე სასწავლებლიდან გარიცხეს. ამის შემდეგ ის იძულებული შეიქნა გადასულიყო კიევის სასულიერო სემინარიაში, რომლის კურსიც 1894 წელს დაასრულა.

იმავე 1894 წელს იგი თავის სოფელში ბრუნდება, ხსნის საკუთარ სკოლას აბასთუმნის თემის ერთ-ერთ უბანში, სადაც სკოლა არასოდეს არ ყოფილა, და იწყებს სახალხო მასწავლებლობას. ამავე დროს, როგორც თვითონ აღნიშნავს ერთ თავის წერილში, უახლოვდება ადგილობრივ მოსახლეობას. ეცნობა როგორც გლეხთა, ისე თავად-აზნაურთა ყოფა-ცხოვრებას, მათს ურთიერთობასა და ყოველდღიურ ჭირ-ვარამს, აგროვებს უამრავ ეთნოგრაფიულ და ისტორიული ხასიათის მასალებს; ეს ძვირფასი მასალა შემდეგ მან თავის ბელეტრისტიკულსა და სამეცნიერო მუშაობაში გამოიყენა.

ახალგაზრდა, 25—26 წლის კონდრატე, რომელიც უნივერსიტეტში შესვლაზე ოცნებობდა, ოჯახურმა ვითარებამ აიძულა მღვდლის ანაფორა ჩაეცვა. ამის შემდეგ ის გადადის თბილისში, სადაც მღვდელმსახურების შესრულება თითქმის არც კი უხდებოდა უმრევლობის გამო; სამაგიეროდ ისევ მის საყვარელ საქმეს განაგრძობდა — განაგებდა რამდენიმე სამრევლო სკოლას და როგორც შესანიშნავი ბელეტრისტი და პუბლიცისტი თანამშრომლობდა ქართულ და რუსულ ჟურნალ-გაზეთებში.

1905 წლის რევოლუციაში კონდრატე თათარიშვილი აქტიურად ჩაება. მან მონაწილეობა მიიღო იმ საპროტესტო წერილის შედგენაში, რომელიც 1906 წელს კავკასიის მეფისნაცვალ ვორონცოვ-დაშკოვს წარუდგინეს. ამას მოჰყვა საქართველოს ეგზარხოსის რისხვა კონდრატესადმი, ამ რისხვას მეტად თავისებურად უპასუხა კონდრატემ — მღვდლის ანაფორა გაიხადა, წვერ-ულვაში და თმა გაიკრიჭა, ყველაფერი ეს ერთად შეკრა და საპასუხო წერილის დართვით ეგზარხოსს მიართვა. ამ უკანასკნელს მეტი რა ღონე ჰქონდა, დას-

წყველა და ეკლესიიდან გარიცხა იგი „ეთარცა ეშმაკეულე“
 ამის გამო მეფის მთავრობამ მკაცრ რეპრესიებს მიმართა
 თათარიშვილის წინააღმდეგ.

ამ რეპრესიებისა და დევნის მიუხედავად კონდრატემ ერთ-
 ხანს სცადა თბილისში თავშეფარება და მუშაობა, მაგრამ
 უანდარმთა სამმართველოს აგენტების მუდმივმა „მეთვალყუ-
 რეობამ“ და ხშირმა ჩხრეკამ ის აიძულა 1912 წ. საზღვარ-
 გარეთ გაქცეულიყო. იქ მან თავი შეაფარა ბელგიას. 1913 წ.
 შემოდგომაზე 41 წლის ასაკში მყოფი, საქართველოში საკ-
 მაოდ ცნობილი პედაგოგი და მწერალი, ავტორი უკვე დიდად
 გახმაურებული მოთხრობისა „მამელუკი“ — კონდრატე თათა-
 რიშვილი შევიდა ბრიუსელის უნივერსიტეტის საბუნების-
 მეტყველო ფაკულტეტის გეოლოგიურ განყოფილებაზე.

1922 წლის ივნისს, კონდრატე სამშობლოს უბრუნდება და
 თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში იწყებს მეცნიერულ
 მუშაობას, როგორც ლექტორი და გეოლოგიური კაბინე-
 ტის გამგე, რომელ თანამდებობას ის სიკვდილამდე არ მოსცი-
 ლდება. ამავე დროს, ის თვალსაჩინო მოღვაწეობას ეწეოდა
 საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმში, როგორც უფროსი
 მეცნიერ-თანამშრომელი, და გეოლოგიის ინსტიტუტში, რო-
 გორც საუკეთესო ლექტორი და საგნის ავტორიტეტული სპე-
 ციალისტი.

თავისი საქმის დიდი ენთუზიასტი განუწყვეტლივ მუ-
 შაობდა, იკვლევდა, წერდა და კითხულობდა ლექციებსა და
 სამეცნიერო ხასიათის მოხსენებებს. დიდი გულმოდგინებით
 აწარმოებდა კვლევით მუშაობას თიხის საკითხებზე. მან შეის-
 წავლა და გამოიკვლია შროშის თიხები, გუმბრინის ფლორი-
 დინი; გამოაქვეყნა მრავალი მნიშვნელოვანი გამოკვლევა, რო-
 მელთაც ჯერაც არ დაუკარგავთ მეცნიერული მნიშვნელობა
 და პრაქტიკული ღირებულება. თბილისის სახელმწიფო უნი-
 ვერსიტეტისა და მუზეუმის შრომებსა და მოამბეებში დაბეჭ-
 დილია მისი მრავალი საყურადღებო შრომა. კონდრატეს ინი-
 ციატივით სისტემატურად ეწყობოდა სამეცნიერო გეოლოგიუ-
 რი ხასიათის ექსპედიციები, რომელთა ანგარიშები მოთავსე-

საქართველოს
საბჭოთაო
საზღვრო
სამართლებრივი
საბჭო

თათარიშვილის ჟურნალისტური წერილებისა და მხატვრული ნარკვევებიდან თავისი აქტუალობით, ისტორიული მნიშვნელობით და ლიტერატურული ღირსებით გამოირჩევიან: „თბილისიდან ჯულფამდე“, „მსოფლიო გამოფენა ქ. განში“ (ბელგია), „შეშლილთა სამეფოში“, „ოცი წლის შემდეგ“, „ბრიუსელიდან თბილისამდე“, „ქართული ენისათვის“ და სხვა, რომელთა უმეტესობა გამოქვეყნებულია გაზეთ „დროებაში“, „ცნობის ფურცელსა“, „სახალხო გაზეთში“ და სხვაგან.

უიარაღოს ნაწერებს სიამოვნებით ბეჭდავდნენ ქართული პერიოდული პრესის ისეთი ორგანოები, როგორც თავის დროისათვის იყვნენ: „კვალი“, „მომბე“, „დროება“, „ცნობის ფურცელი“, „სახალხო გაზეთი“, „ილიონი“, „მნათობი“ და სხვა.

უიარაღოს კალამს ეკუთვნის საკმაოდ ვრცელი რომანი „მაძიებელნი“. ამ რომანის წერა თათარიშვილს, როგორც მისი სკოლის ამხანაგი ცნობილი ქართველი კრიტიკოსი ბოლოტიე ვართაგავა იგონებს, ჯერ კიდევ სემინარიის კედლებში დაუწყია 1893-94 წლებში, ხოლო პირველად იგი 1941 წელს გამოქვეყნდა ჟურნალ „მნათობში“. უიარაღოს ამ სატირულ რომანში მკვეთრი მხატვრული სახეებით მოცემულია XIX საუკუნის ბოლო წლების თითქმის მთელი სამეგრელო, თავისი სოციალური ფენებით და საზოგადოებრივი ურთიერთობით. „მაძიებელნი“ მწერალი იძლევა სამეგრელოს წერილ აზნაურთა ყოფის დასრულებულ სურათს ბატონყმობის გადავარდნის შემდეგ. ამ წოდების ბედი საქართველოს ამ კუთხეშიც მე-19 საუკუნის მიწურულში ძლიერ მოგვაგონებს ზემო იმერეთის „შემოდგომის აზნაურების“ ბედს.

რაც შეეხება მეტად პოპულარულ მოთხრობა „მამელუკს“ ის ერთ-ერთი საუკეთესო მაღალმხატვრული ღირსების ნაწარმოებია არა მარტო უიარაღოს შემოქმედებაში, არამედ მთელი იმ პერიოდის ქართულ პროზაში. მოთხრობის თემად აღებულია მონებით ვაჭრობა დასაქმეთ საქართველოში, კერძოდ სამეგრელოში. თვით სიტყვა „მამელუკი“ („მამლუქი“) არაბულია და ნიშნავს ნაყიდ ტყვეს. ტყვეებს—ქართველ ქალ-ვაჟებს, უიარაღოს სიტყვით რომ ვთქვათ, „შინაური წუწკი-

ბი“ — გარყვნილ და სინდისზე ხელაღებულ ადგილობრივ თა-
ვადთა და აზნაურთა ერთი ნაწილი იტაცებდა და მუშტარიც
ამგვარი საქონლისა კარს იყო მომდგარი.

ეს „მუშტარი“ იმ ხანებში დიდად გაძლიერებული სულთა-
ნის თურქეთი იყო, რომელიც თავის თავს „ბრწყინვალე პორ-
ტას“ უწოდებდა. ეს ბრწყინვალეა კი იმაში გამოიხატებოდა,
რომ მისი „ასკერები“ ბარბაროსულად აწიოკებდნენ მეზობელ
ქვეყნებს.

„მამელუკის“ ავტორი აგვიწერს მე-18 საუკუნის მეორე
ნახევრის წლებს, როცა ქართველი გლეხი დღე და ღამ იმის
ვედრებაში იყო, — „ღმერთო, ის დღე მაჩვენე, ისე საფლავში
ნუ ჩამიყვან, რომ ყანაზე უთოფოდ მივდიოდე, დედაკაცს სა-
დილი მარტომმარტო მოჰქონდეს და არაფრის შიში და რიდი
არ ჰქონდესო“.

კონდრატე თათარიშვილის ლიტერატურული მემკვიდრეო-
ბა სრულ უფლებას გვაძლევს იგი თავისი თანამედროვე ცნობი-
ლი ქართველი პროზაიკოსების გვერდით დავაყენოთ. ის თვალ-
საჩინო პედაგოგი, მეცნიერი და გამოჩენილი მწერალი იყო.
მისი მხატვრული შემოქმედება გარკვეულ ყურადღებას იმსა-
ხურებს ქართული ლიტერატურის ისტორიაში. ხოლო მისი
ლიტერატურული მემკვიდრეობის გვირგვინი „მამელუკი“
დიდხანს დარჩება ქართული პროზის ერთ-ერთ უბრწყინვალეს
ნიმუშად.

სოლომონ ცაიშვილი
1954 წ.

ქართული

I

მდინარე ტეხურის პირას, სოფელ უშაფათის ბოლოს, ორ მთებ შუა, საკმაო ფართე ველია გაჭიმული. ეს ველი ნაყოფია მოუსვენარი მდინარის ათი ათასი წლობით მუშაობისა. უხსოვარი დროიდან ურეცხია მას, ნაპირების გაყოლება მარჯვნივ და მარცხნივ ამართული, ხშირი ტყით და მუდამ მწვანე დაფნის ბუჩქებით დაბურული სერები; ეს ხელისგულივით სწორი ველი გაუკეთებია, სილა-დანაღეჭით გაუპოხიერებია და ამნაირად ადამიანისთვის მშვენიერი სახნავ-სათესი ადგილი მოუმზადებია.

ადამიანიც სარგებლობს ბუნების უხვი წყალობით; ხელისგულის ოდენა ადგილს ვერ იპოვნით ამ ველზე დაუმუშავებელს, მოუხნავ-მოუთესავს.

ამ ერთ-ნახევარ საუკუნის წინადაც ამ ველზე სამარგლავი ღომის ჩეჯილი ბიბინებდა. მკათათვე იყო მოწმენდილ, ფირუზისფერ ცაზე თავისუფლად მისცურავდა დიდებული მნათობი და ქვეყანას უხვად უგზავნიდა მაცოცხლებელ სხივებს. ფართე ველზე აქა-იქ მოსჩანდა ზოგან ერთი, ზოგან ორი, სამი და მეტიც, პერანგისამარა, თოხიანი მომუშავე. ველს აქა-იქ საჩრდილობლად დატოვებული, ლამაზად ტოტებგაშლილი ბულის, იფნის და სხვა ხეც ამშვენებდა.

ერთ ალაგას სამი კაცი მუშაობდა. ერთი მათგანი მთლად ჭალარა იყო, მეორე დაწვერულვაშებული, ხოლო მესამეს საულვაშე ოდნავ ამწვანებოდა. პირველი მამა იყო, ორნი კი მისი შვილები.

— დაჰკათ, ვაჟებო, დაჰკათ თოხები! სადილობამდე ეს სვე როგორმე ავიტანოთ, — გადასძახა მოხუცმა ახალგაზრდებს, — ღვთის შეწევნით, არ ჰხედავთ, რა ჩინებული და-

რია? ისე გაუხმეს სინსილა-სახსენებელი გლეხი და
 საქრისტიანოს მაწუხებელს, როგორც დღევანდელ მოჭ-
 რილ ღვარძლს სამუდამოდ ძირი გაუხმეს. ო...ო... შენი
 გულისა, რა აღ-ცეცხლს უკიდებს მადლით მოსილი!

— მე კი ვერ გამიგია, ბაბა, — შენიშნა უფროსმა
 შვილმა ვიგომ, — საიდან გაჩნდა ჩვენს ყანაში ამდენი
 ქოჭყოტი და დოლოკეტი? მგონია, შარშან ორჯერ გავმარ-
 გლეთ, ეგ ოხერი, თითქო ღვარძლის ყური არ დაგვიტო-
 ვებია და წრეულს, შეხედე, კვალამოსავლებ თათრის ლაშ-
 ქარივით დასევია ისევ ჩვენს ყანას!

— კაი დახსომება გცოდნია, — სიტყვა მოუჭრა უმც-
 როსმა ძმამ, მალხაზიამ, — ბიჭო, შარშან ეს კუთხე ერთ-
 ხელაც არ გავვიმარგლავს ხეირიანად. აი იქ, ქუჩურა
 კობიტის გაყოლება, შართალია, ორჯერ გავმარგლეთ და
 კიდევაც, თუ სქლად ამოსულ ღომს დავარიგებთ თორემ,
 მარგვლა არც კი სჭირდება.

— მართალს ამბობ; შვილო, — დაემოწმა მამაც, —
 ხომ გახსოვს, ბაბაია, ვერ მოვასწარიტ მაშინ ამ მუხტროს
 გამარგვლა, არ დაგვაცალეს ღვთისა და კაცის მიერ მო-
 ძულებულებმა. მიუხედავად ჩემი ჭალარა წვერისა და
 ხელფების სისუსტისა, მე, იმერეთისკენ სალაშქროდ წავ-
 ჩანჩალაკდი. ყველა წმინდა ხთიშობელო, — თვალები ზევით
 აღაპყრო მოხუცმა, — შენ მოუსწრაფე დღე ყველა უთავ-
 ბოლო შფოთის ამტებს, ძმათა შორის ხოცვა-ჟლეტის მო-
 სურნეს! ღმერთო, შენ გაუმარჯვე სოლომონ იმერთა
 მეფეს... ხრესილთან კი გვარიან კარგა ჩაუჟაკუნა იმ
 ურჯულოებს, ჩაუძაღლებია ის ძმათა მოღალატე ღვან
 აბაშიაც, ღმერთო, შენ გაუმარჯვე!

— მართლა, მომავონდა! მაშინ მეც ხომ ორი კვირა
 გავცდი, სალაშქროდ წამსვლელთა უნაგირების შემკეთე-
 ბელს ვეხმარებოდი, — ცოტა არ იყოს დარცხვენით
 სთქვა ვიგომ. — ოჰ! რამდენი ვზილე მაშინ აყროლებული
 ღვედი! დასწყევლის მაგათ ყული და ქიაჩი! ყანა კი გაუ-
 მარგლავი მიგვირჩა და ახლა ორკეცი შრომა სჭირია.

სამთავემ მარჯვედ დაჰკრეს თოხი. სილანარევ, მსუქან
ნიადაგში ბასრ რკინამ ჩახა-ჩუხი გაადინა.

— საცა წონა-სამართალია, სადილობის დროც კია, —
სთქვა მალხაზიამ.

მოხუცმა შუბლზედ ხელი მიიღო და მზეს შეხედა.

— მართლაც და შუადღეს ბევრი არ უკლია, — აუჩქარებლად წარმოსთქვა მან, მუშაობა შეწყვიტა და თოხის ტარზე დაეყრდნო, — ბიჭო, ივაკია და ფილუია ხომ წავიდნენ სოფლისკენ მესადილე დედაკაცების თანამგზავრად. ალბათ, საცაა გამოჩნდებიან. ვერ მოასწრებდნენ საწყლები, ვერ მოასწრებდნენ, ბაბაია. ვაი, ახავაი! როცა ბევრთან გვაქვს საქმე, მუდამ ასეა, დროით თავს ვერ მოუყრი. ზოგს რა უჭირს და ზოგს რა. ავადმყოფობაც რომ არ გვასვენებს. ქუჩის დედა ხომ ლოგინში მწოლიარე ავადმყოფია და წვრილფეხობით ხელფეხშეკრული მისი რძალი მათ დროით ვერ მოიცილიდა. ბიტას ცოლიც ავად გამხდარა... თორემ საბრალო დედათქვენი? სადილი რა ხანია დამზადებული ექნება, მაგრამ მარტო ხომ ვერ წამოვიდოდა. იძულებული იქნება სხვებს მოუცადოს.

— მოგშვივდა, ბიჭო, ბაღანა! — გაეხუმრა გიგო მალხაზიას, — აი, გაიხარე, მოდიან.

მართლაც, მდინარე ტეხურის გაყოლება მიმავალ სასოფლო გზაზე ორი თოფით შეიარაღებული კაცი გამოჩნდა, მათ უკან თხუთმეტოდე მხარზე კალათგადებული დედაკაცი მოსდევდა.

ქალები ველზე თავიანთ მომუშავეებისაკენ გაიფანტნენ. ჩვენ ნაცნობ მომუშავეთკენაც გამოეშურა ერთი შუახნის, გამხდარ-გამხდარი, მაგრამ მხნე და თამამი გამომეტყველების დედაკაცი, გვერდით შვიდი-რვა წლის ვაჟი მოსდევდა. ბავშვს მხარზე, თუმცა კარგა მოზრდილი დოჭი ედგა, მაგრამ მაინც თამამად მოაბიჯებდა, დედას წინ თუ არ უსწრებდა, უკან არა რჩებოდა.

— ეს ვინ მოდის! ეს ვინ მოდის! ჩემი ხვიჩა, ჩემი ბაბაია, ჩემი გულის გამხარებელი? — მიეაღერსა შორი-

დანვე ბავშვს მოხუცი. — ბაბაია, თხები ხომ არ დააბნებენ შენ შემოგველოს ჩემი თავი?!

— არ დაიჯერა, თოლიგე, საშველი არ მოძცა, ყანაში წამიყვანე და წამიყვანეო. რაც თხები მორეკა, სულ ბუზ-ლუნით თავი მომაბეზრა. მართალი უნდა ვსთქვა, ეს დოქი სახლიდან მარტოდ-მარტო წამოიღო, — სიცილით სთქვა ქალმა, ქუჩურა ბეოლის ძირას კალათი მოიხსნა და ჩითის ქრელი მანდილით გაოფლიანებული პირისახის წმენდას შეუდგა.

— კარგი, ბაბაია, კარგი, ჩემო გულის გავლავ, თხები კი არ დააბნეო, შენ შემოგველე, თორემ ყველი და ძაწონი, შენ რომ გიყვარს, არ გვექნება, — კვლავ მიეაღერსა ბავშვს მოხუცი, მუშაობას თავი დაანება და ქუჩურა ბეოლისაკენ გაემართა.

ყველანი ბეოლის ჩრდილქვეშ ჩამოსხდნენ.

დედაკაცმა კალათიდან წაბლისა და წიფლის მწვანე ევერი ამოალაგა და ფხვიერ მიწაზე სუფრის მაგივრად დააფინა. მაზედ, ახლად ამოღებული, ჯერ კიდევ თბილი ღომი დააწყო; ღომს შიგადაშიგ ყველის ნაჭრები ჰქონდა ჩარჭობილი, ერთი მოზრდილი ნაჭერი ცალკეც იღო.

— ჩალამკალამი არ მოიტანე? — დაეკითხა ცოლს მოხუცი. — ბეჩა, რად დაგაგვიანდა! ამ შენმა ვაყებმა კინალამ ყელში ბაწარი მომიჭირეს, ყმაწვილები არიან, დროზე ჰამა უნდათ, — ხუმრობით ამბობდა მოხუცი... — ჰაი, ჰაი, დედაკაცო, რაც სიბერე შემეპარა, მას აქეთ აღარაფრად მაგდებ... მაგრამ მომიფრთხილდი! ხშირ გვალვას, ხომ იცი, ჭეჭა-ქუხილი და ეუუუნა წვიმა მოსდევს!

— უი, თვალიც დაგიდგეს! რაებს ბოდავს ეს ქვესკნელში ჩასაძრომი, — ხუმრობითვე შეუტია ცოლმა და თანაც ტუჩზე მხიარულმა ღიმმა გადაურბინა, — ჩალამკალამს რავა არ მოვიტანდი, — ამბობდა ქალი და კალათაში რაღაცას ეძებდა. — აი ჩალამკალამი! რად დაიგვიანეო? ასეთ ყოფაში ისიც კარგია, ამ დროს მოვაწიეთ. ერთს ავადმყოფი უწევს, მეორეს ბატონის სასახლეში ღომი

აქვს საცხეხავი, მესამეს იქვე შალი აქვს საქსოვი. სანამ უკველა თავს მოიყრის, დრო და ხანი გადის. ახლა შეიძლება გამცილებლების მოსვლას უნდა უცადო. ღმერთო, ჩვენი ცხოვრება რა ცხოვრებაა! ვითომ მოვესწრებით ისეთ დროს, სადელი ყანაში უთოფ-უთარალოდ მიგვეკონდეს? ამ ზღვა-მდინარის გამოსვლაც ერთი ჭირია სწორედ! ვარცლის ტოლა ნავში ყველანი ერთბაშად ვერ ჩავეტიეთ. ხელმეორედ უკან დასაბრუნებელი შეიქმნა ნავი და ერთხანს დაგზანდღით...

— კარგი, კარგი, თოლიგე! ნუ მიაყოლე საბაია დიაკონივით, — კვლავ გაეხუმრა ცოლს მოხუცი, — მე და შენ, ბეჩა, მოვრიგდებით! — ხვიჩა, ბაბაია, ერთი ამ ჩალამკალამში დამისხი ის ძირკურთხეულის მონასხამი. თუ ყელი არ ჩავისველე, ისე ტყუილია, ლუკმას ვერ გადავყლაპავ.

სახით ცქვიტმა, თვალეზბრიალა და ნიკაპმოგრძო ბიჭმა დოქს მწვანე ფოთლებისაგან გაკეთებული თავსაცობი მოხადა და ბროწეულის ფერი ღვინო ჩალამკალამში დაასხა.

მოხუცმა სავსე ჩალამი ხელში დაიჭირა, სასოებით ზევით აიხედა და წარმოსთქვა: ღმერთო, დიდობა მოგეხსენა, ღმერთო, შენ იყავ ჩვენი მფარველი, ჩვენს ქვეყანაში მშვიდობა დაამყარე, მებატონეთ შორის დაუსრულებელ მტრობა-ჭიშპობას ბოლო მოუღე. ურჯულო დაამარცხე, ქრისტიანობა აღამალღე. გაუმარჯვე და კეთილად წარუმართე ყოველ საქმეში მაფა* სოლომონს. მაგას კი ვენაცვალე. ბრძანება გაუცია, ვაყებო, თურმე, ვინც ოსმალეთში ტყვის გაყიდვას გაბედავს, ერი, ბერი, სულერთია, თუნდ ჭყონდარიც** რომ იყოს, არ დავინდობ, თვალეზს დავთხრიო... ო... ოხ! შენ რომ მოგისხა, იმ ბრუნდე ვაზს ვენაცვალე! — საუჩქარებლად წარმოსთქვა მოხუცმა, როცა ჩალამკალამი გამოსცალა, წვერულვამზე ხელი მოისვა და აქა-იქ დავარდნილი ღვინის წინწყლები მოიწმინდა.

დასხდნენ სადილად მაშვრალნი და მადიანად ჭამას შე-

* მაფა — მეფე.
 ** ჭყონდარი — ჭყონდიდელი.

უდგნენ. პატარა ხეივანე გვერდში მოუჯდა თუმცა შინ უკვე ესაღიღნა, მაგრამ სხვების ისე გემრიელად ილუკმებოდა, თითქოს სამი დღე ლუკმა არ გაულეკიაო.

— ის ვინ უნდა იყოს, ბაბაია? აბა, შვილო, გიგო, ერთი გაიხედე, იმ შარავზაზე ცხენოსანი ვინ მიდის? ნეტავ, ვინ უნდა იყოს? ჰეპე გუშა, სადა ხარ დროებავ! როგორ მირბის დრო, თვალსაც დამაკლდა, ეგ სანგარო! ხეზე ჩამოკიდებულ კვერცხს სამოცი ნაბიჯის მანძილზე ტყვიით შუა ეხვრეტდი, — ნაღვლიანად ჩაილაპარაკა მოხუცმა, — ახლა კი ცხენოსან კაცსაც ვერ ვარჩევ ხეირიანად.

გიგომ და მალხაზიამ ცხენით მიმავალს თვალები დააშტერეს.

— ე...ს... ვინ უნდა იყოს? მურზაყან რევიას ჰვავს, — სთქვა გიგომ.

— უეჭველად მურზაყანია, ნაბდის ტარება ზამთარ-ზაფხულ იმან იცის ხოლმე, — კვერი დაუკრა მალხაზიამ.

— მურზა რევიას? აბა, ქალო, გაქვს თუ არა კიდევ ღომი კალათაში? ყველი გვაქვს? — საჩქაროდ დაეკითხა მოხუცი ცოლს.

— ღომი ორი ჩოგანი კიდევ მაქვს, ყველიც მაქვს, მაგრამ ასეთი მცირე რამ როგორ გაებედება, შე დამწვარო, უცხო სტუმარს. იქით! არ გადაირო, არ მოიპატიო, — უშლიდა ცოლი.

— შენ რა იცი, უტვინო დედაკაცმა! აბა, ბაბაია, მურზაყანს ერთი ჩალამი ღვინო უნდა დავალევირო. შევთავაზებ, იმედი მაქვს, არ გამაწბილებს. ე...ხე...ხე ნანაია შური, დავდლილვარ, — ჩაიკვნესა მოხუცმა, მძიმე-მძიმედ ზეზე წაშოდგა და გზად მიმავალი ცხენოსნის მისაგებებლად გაემართა.

ერთი ორი წუთის შიგნით ქუჩურა ბეოლასთან ბედაურმა ცხენმა ჯირითი მოაღინა.

— უკაცროდ კი ვარ, ბატონო მურზაყან, კადნიერებისათვის, — ებოდიშებოდა მოხუცი, — მაგრამ ჩვენი გა-

ზრდილი ხარ, იმედი მაქვს ჩვენს ძუძუ-მკერდს არ შეგე
ფურთხებ, პატივს სცემ ჩემს ქალარას და ერთ ჩალამკალამ
ღვინოს მიირთმევ.

— დიდის სიამოვნებით, ჩემო ტაგუია, ჩემო მორდუ,
ძლიერ მოხარული ვარ, რომ მშვიდობით გხედავ შენი
ძვირფას ცოლ-შვილიანად, დიდი მადლობელი ვარ, რომ
ღამიძახე, — სთქვა სტუმარმა და ცხენიდან ჩამოხტა; ნა-
ბადი გადიძრო და უნაგირზე დააფარა. — ამ ოხრის და-
კეცვაც დამეზარა, მუდამ ზედ ვათრევე, რას იზამ, ჩემის-
თანა, მუდამ მოგზაური კაცისთვის ძიუცილებელი საქო-
ნელია.

— ჭკუიანი მოსაზრებაა, ჩემი ბატონის ღლეგრძელო-
ბამ, ხომ გაგიგონია, ბატონო, ჩვენებური არაკი, — თუ ნაბ-
დის ხელით წაღება დაგეზაროს, კავს მოაბი და იმით ათ-
რიეო. მობრძანდი, ჩემო ბატონო! — მოიპატიუა მოხუცმა.

— სალამი, ჩემო ტაგუია, — სთქვა მურზაყანმა და
კოხტად გამოიჭიმა. კაცი იყო ტანად მაღალი, მხარ-ბეჭა;
ზურგზე განდაგან ეკიდა მშვენიერი სტამბოლის თოფი,
ერთი ღამბაჩა უკან ქამარში ერქო, მეორე წინ ეკიდა.
წელზე ხმალი ერტყა, სახის გამომეტყველება მამაცი და
მხიარული ჰქონდა.

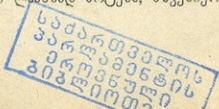
— შენი თავი არ მომიკვდეს იმის მეტი, — მტკიცედ
მიუგო ტაგუიამ.

- შენი ჭირიმიე.
- არა, შენ არ მომიკვდე.
- მე გთხოვ!
- არა, ეს სამივე ბაღანა ნუ დამეხოცება.

როგორც იყო, კაი ხნის ზვეწნა-მუდარის და ბოდიშის
შემდეგ, მურზაყანი დასთანხმდა სალამის მიცემას, თოფი
მოიხსნა და ბეოლის ძირას მიაყუდა. იქვე ორი სხვა თო-
ფი უკვე ეყუდა, ერთი ტაგუიასი, მეორე გიგოსი.

მურზაყანიც მიუჯდა მუშის სახელდახლოდ გაწყობილ
სუფრას. თბილი ღომი ღამაზად მოტეხა, მშვენიერი, ახა-

K 208. 929

ლი სულგუნის ყველი შეატანა და სხვებზე არანაკლებ ძაღვ
ლიანად ჩაძმუნდა.

— უკაცრაოდ, ბატონო, ღმერთო მომკალი... დასაპატი-
ებლად არა ვღირსვართ შენ თავს და ამ გადაშთერებულ-
მა ყაზახმა სად მომიყვანა შენი თავი, ჩემო ბატონო, —
ებრდიშებოდა სტუმარს ტაგუიას ცოლი მზეხაც.

— როგორ გეკადრება, ძიძა, ამისთანა სიტყვები, ამ
სუფთად გაკეთებული ბაიასფერ ღომს და თოვლი „ატა-
ტია“-სავით თეთრ ყველს მე კი არა, დადიანის შვილი არ
დაიწუნებს. ღმერთმან ეს არ მოგვიშალოს და სხვას ნუ-
ღარ სწუხარ, ჩემო გამზრდელი ძიძა. ამისთანა ჭამას აქვს
გემო, — ამბობდა სტუმარი და ლუკმას ლუკმაზე ანელებდა.

— რომ მცოდნოდა, ქათამს მაინც გავაკეთებდი, ნეტავ
გამაქვავოს...

— ერთი შენც ახლა, დედაკაცო, ქათამი კი არა, კვერ-
ცი არ გინდა! რაც გვაქვს, ის არის, — ამბობდა ტაგუია. —
მურზაყანი ჩვენია, არ დაგვძრახავს. ღომი და ყველი კი
არა, მარტო ღომის ქერქის მეტი არაფერი მქონდეს, თუ
კი ეს ღვთივკურთხეული მექნება, — მიუთითა ტაგუიამ
ღოქზე, — კაცის დაპატიების არ შემრცხვება, თუ გინდ
უფლისწულიც მომადგეს კარებზე.

— მართალია, მართალი, ჩემო ტაგუია, საცა ღვინოა,
იქ ყოვლისფერია. ჩინებული ღვინო დაგიყენებია სწორედ.
შენ ყოველთვის კარგი ღვინოს დაყენება იცოდი. წმინდა
ოჯალეშია განა?

— აბა, მურზაყან, როგორ მოგატყუილო, ბიძიჩემის
უტასი და ბიცოლაჩემის თათიას გაზრდილი ხარ. აზნაური-
შვილი ხარ, ღვინოს გამოცნობა კარგი იცი. შეილებს გე-
ფიცები, ოჯალეში, მართალია, კი ურევია, მაგრამ დიდად
მეტი წილი პანეშია.

— მამიჩემის სულს გეფიცები, ეს ღვინო ოჯალეშს არ
დაუვარდება. ღვინოს, მართალს ამბობ, გვარიანად გამო-
ვიცნობ, მაგრამ ამ შემთხვევაში, ვინც გინდა მოიყვანე, ამ
ღვინოს ოჯალეშად ჩააგდებს.

— შენი ჭირიბე, ა? მურზაყან! — გამხიარულდა ლაგვანში
 ზუცი. — წმინდა ოჯალეში სამიქელ-გაბრიო ლაგვანში
 მაქვს ჩასხმული. დაილოცა მისი სახელი! ამ ნამარილობებს
 მინდა მოვილოცო. მაშინ რომ მეღირსებოდეს შენი თავი,
 ის იქნება ღვთის წყალობა, თორემ ახლა რაა, მართლაც
 და ამ ჩვეგერე დედაკაცისა არ იყოს, დასაპატიჟებლად
 ვინ მალირსებს შენს თავს და ახლა კი ამ ყვერს მოგიჯღი-
 ნე. სწორედ თავხედობაა, მაგრამ...

— სწორედ, სწორედ დიდი თავხედობაა, — გააჩავრა
 სტუმარმა. — კაცო, ეს აფხაზური ბოდში სად ვისწავლია!
 საქმე კეთილი გულია და არა ბევრი ხორცეულობა და ხის
 ფართე ტაბაკი. მე კი, მართალს თუ მათქმევიანებ, ასეთი
 გემრიელი საქმელი ერთიხანია არ მიჭამია. თქვენ გვაროვ-
 ნობით მოგდევთ პურმარილიანობა. თქვენ მიერ მითავა-
 ზებული მწარე ბოლოკიც გემრიელია... ჩემო ბაბაია, ტა-
 გუია, — სთქვა სტუმარმა და ღვინით საესე ჩალამი ხელ-
 ში დაიჭირა. — ღმერთმან და წმინდალ გიორგი ხორცი-
 ელმა გიცოცხლოს ჯერ შენი თავი და მერე შენი ცოლ-
 შვილი. ყოველგვარ ალიან-ჩალიანს აგაცდინოს... ფო...
 ფო... ფო!.. ამაზე უკეთესი ნამდვილი ოჯალეშიც ღმერთმა
 დასწყევლოს! ან რა ფერისა დამდგარა, თითქოს გაწურუ-
 ლი ბრეწოულიაო. შენ რომ მიგისხა, იმ ვაზის ძირს ვენა-
 ცვალე, — სთქვა სტუმარმა, როცა ჩალამი დასცალა.

— სწორედ ვენაცვალე, — კვერი დაუჭრა ტაგუიამ...

— მოიცა, ტაგუია, ეს პატარა ბიჭიც შენია, არა?

— დიახ, ბატონო, ეს ჩემი ბაბაია გახლავს, — მიუგო
 ტაგუიამ და მოალერსე თვალეებით ბიჭს გადახედა.

— ერთი შეხედეთ ამ ბებრუცანას, რა ჩაუდენია ამ
 სიბერის დროს? — გაიხუმრა სტუმარმა...

— ეს ბატონო, სულ ამ გლახაკი დედაკაცის ბრალია!
 ბებერი ხარ, ბებერი ხარო, მაყვედრიდა მუდამ და მეც
 ვუჩვენე ბებერი ვარ თუ არა! ჰა, ჰა, ჰა!..

* ლაგვანი — ქვევრი.

— იქით დაიღუბე!.. მიწა მოსაყრელი შენე
ტუქსა ცოლმა, შეწითლდა და ბულის ძირს მოეფარა.

სტუმარი იცინოდა, გაეხიცი იცინოდნენ.

— ჯერ კიდევ დამაცადოს. ჯერ სადაა, ერთი მოვრჩე ამ სამარგლავს, — წახალისდა ტაგუია, — მე შენ გიჩვენებ ბებერი ვარ თუ არა!

— არაფერია, ძიძა, ნუ შეგრცხვებათ! ხუმრობს, თორემ მეტს ველარ გაბედავს, ღვითთ ტარიელღვით ბიჭები გარს გახვევია, რამე რომ გაგიბედოს, ბადიდ-კაცს ცხვირს მოამტვრევინ. ხი, ხი, ხი!.. — ხითხითებდა სტუმარი.

— იმდენი აღდგომა მაგას გათენებია, — ბუტბუტებდა დედაკაცი.

— სხვას თავი დავანებოთ, ძიძა, პატარა ბიჭიკო დაგიფარავს, ბადიდ-კაცს ფეხზე ბაწარს მოაბამს, არა, ჯიჯი? — ალერსიანად დაეკითხა სტუმარი ხვიჩას.

ბიჭმა მოლიმარი სახით სტუმარს შეხედა, მერე მამას გრძნობით სავსე თვალეზით დააცქერდა...

— ჩემი ბაბაია მე არ მიღალატებს, — მიეაღერსა მოხუცი ბავშვს და თავზედ ხელი გადუსვა.

ყველანი გამხიარულდნენ და ჭამა გააგრძელეს.

— სხვა, ბატონო მურზაყან, შენ ხომ ყველგან დადიხარ, რა ამბავია ქვეყანაზე, ვითომ ცოტა მოგვეშვა? ვითომ ღმერთმა მოგვხედა? ვენაცვალე მის სახელს, — პირჯვარი გაღიწერა მოხუცმა, — ვითომ განმტკიცდა ჩვენი დადიასი და მეფის მეგობრობა?

— ასე მოგახსენებენ და საქმიოთაც ასე სჩანს ჯერ-ჯერობით. — საქმიანი კილოთი მიუგო სტუმარმა. — ჯერ-ჯერობით, ჩვენი ოტია დადია ერთგულად იქცევა, თუ ეშმაკი არ დააქდა მხრებზე და არ უღალატა ფიცსა და ნათესაობას. ამ დროებით, მართალი უნდა სთქვას კაცმა, ძლიერ შველის მეფეს. გურიელიც თითქოს მოღბა, საშიში არაა. მხოლოდ საქმეს აჭირებს ის როსთოია რაჭის ერისთვე. არ ცხრება და არ ცხრება მაგ ურჯულოს თანაზიარი. თუ ისიც დაამარცხა მეფემ, მაშინ, იცოდე, ტაგუია, რომ ჩვენშიაც ისეთი მშვი-

დობა დამყარდება, როგორცაა მეფე ელევკრეს სამეფოში
ქართლ-კახეთში.

— ჰო! ელევკრე მეფე? ის არ არის, რომ სიმღერაში
იხსენიებენ?

— დიახ, ის არის. სხვანაირად კიდევ პატარა კახს ეძა-
ხიან, — განუმარტა მურზაყანმა.

— შენი გულის ჭირიმე! — აღტაცებით ამბობდა მო-
ხუცი. ახალგაზრდებმა ჭამას თავი დაანებეს და სმენად
გადაიქცნენ.

— ელევკრე მეფე, ჩემო ტაგუ, რას ამბობ, ბაბა, —
დინჯად გაავრძელა სტუმარმა, — ციდან მოვლენილი კა-
ცია. საითქენაც ხელი გაისევა, ყველგან მუსრი გაავლო
ურჯულოებს. ლეკები გინდა, ყიზილბაშები, თუ ეს წყეუ-
ლი ოსმალები! ინდოეთში რა ამბები ქმნა თურმე! ამბო-
ბენ, ბედაურზე რომ შეჯდება, ქარქაშიდან ლეკურს რბი-
ალს გაადენს, შესძახებს და შეუტევს მტერს, ცოდვილ
თვალს არ დაენახვება თურმე. საარაკო რამეაო, მოგახსე-
ნებენ.

— ბიჭიც ის ყოფილა და... — წარმოსთქვეს ჯეილებმა.

— ღმერთო, შენ გაუმარჯვე, — ამოიოხრა მოხუცმა და
ღვინით სავსე ჩალამი ხელში დაიჭირა. — ღმერთო, შენ გა-
უმარჯვე ყველა ურჯულოთა მებრძოლს, ქვეყანაზე მშვი-
დობის დამამყარებელს, საწყალი გლეხი-კაცის გამკითხ-
ველს, ქვრივ-ობოლთა შემწეს. ყველას ერთობ, წონა-სა-
მართლის მექონს. ღმერთო, ის დღე მაჩვენე, ისე საფლავ-
ში ნუ ჩამიყვან, რომ ყანაზედ უთოფოდ მივდიოდე, დე-
დაკაცს სადილი მარტოდმარტო მოჰქონდეს და არაფრის
შიში და რიდი არ ჰქონდეს.

— ჰაამინ, ჰაამინ, — მიუგო სტუმარმა.

ტაგუიამ ჩალამი დასცალა და სტუმარს დაულოცა.

— ბატონ მურზაყანს დაულოცავ მრავალ წელს, ღმერ-
თმან შენი თავი მიცოცხლოს. შენ სხვა მტაცებელ-ამწიო-
კებლებს არა ჰგავხარ და იმიტომ სულით და გულით მიყ-
ვარხარ. ღმერთმან დიდი დღე მოგცეს.

— მადლობელი ვარ, ჩემო ტაგუია. ახლა კვირდებით საქმეს, რაც იყო ამ ხუთიოდ წლის წინად, იმის შედარებით, ბაბაია, მშვიდობიანობაა. ქალს შენ თავი დაანებე, კაცო, მე თვითონ, რაც გინდა იყოს, გვარიან გამოქნილი და მარჯვე ვაჟკაცი ვარ მგონია, მაგრამ ტყუილი რა საჭიროა, უდამბაჩოდ სახლიდან ვერ გამოვიდოდი. ახლა, აქა-იქ, კანტიკუნტად თუ მოხდა რამე, თორემ ისე შიშინანობა არაა, სასტიკი ბრძანებაა გაცემული მეფისაგან ტყვეთა მომტაცებლების წინააღმდეგ!

— ამბობენ, ამბობენ, ბატონო მურზაყან, — სიხარულით წარმოსთქვა მოხუცმა.

— ტაგუია, იცოდე, თუ ჩვენმა ოტია დადიამ და იმისმა შვილმა კაციამ არ უღალატა მეფე სოლომონს და თუ გურიელიც დაუშეგობრდა, მე მითქვამს, ამ შინაურ ჩვენ წუწკებს ხომ ალაგმავს და ალაგმავს, ოსმალებსაც განდევნის აქედან. იცოდე, ქუთაისსაც დაიბრუნებს, შეიძლება ფოთიდანაც განდევნოს ურჯულოები. ღმერთმა ნათქვამი შეგვისრულოს, სთქვა სტუმარმა და ჩალამი დასცალა.

— ღმერთმან ქმნას, იოსე ქისტემ ჰაამენი შეგაწიოს, მაშინ ხომ თრევაც აღარ დამჭირდება ყანაში...

— იცოდე, ასე მოხდება, თუ ღმერთმან აცოცხლა სოლომონ მეფე. მე ვიცი, ბაბაია, როგორ არის საქმე. სამჯერ ვიყავი ლაშქრობაში...

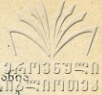
— მურზაყან, შენი ჭირიმე, იმ შარშანდელ ხრესილის ბრძოლაში* იყავი? — დაეკითხა მოხუცი.

— ვიყავი. აი ეს თითი იქ დავიშავე, — მიუგო მურზაყანმა და მარცხენა ხელი უჩვენა. სალოკი თითის ალაგას რაღაც პატარა აბორცვებული მოსჩანდა.

— ნანა შვილო! — მწარედ წამოიძახა მუხეხამ.

— ეს რა არის, ძიძა, ისეთ ადგილას ჩავვარდი, თუ ცოცხალი გადავრჩებოდი, არ მეგონა, ჩვენებმა, ღმერთს მართალი უყვარს, მაშინ სწორედ თავი ისახელეს. ოო, ბაბა ტაგუ, დიდი რამეა ერთი პირი და ერთი გული! საცა ერთი

* ხრესილის ბრძოლა 1756 წ.

პირი და ერთი გულია, იქ ჯარი უძლეველია. კარგახანს იმერლების და მეგრელების ასეთი ერთსულ-გულოვნობა არ უნახავს კაცს და კიდევაც საშინლად დავამარცხეთ მტერი. მტერი მარა რა მტერი, ჩემო ხვანთქარო. ოსმალები ხომ თმის სისქე იყვნენ, ახლა ჩვენიანებიც, თვალდაბნელებულნი, რამდენი გინდა მათ ზურგს უმაგრებდნენ, ბედუკულმართ ლევან აბაშიას მეთაურობით, მაგრამ, გაქვს ღვთის წყალობა, ჩვენ მაგათ სეირი ეაჩვენეთ. შინაური განხეთქილება ღუპავს, ტაგუ, ჩვენს ქვეყანას, თორემ, მე მაშინ დაერწმუნდი, გარეშე მტერი ერთზე ათიც მოვიდეს, თუ ჩვენ ერთობა გვაქვს, გავუმკლავდებით.

— მერე ვინ არის, მურზაყანის პირიძე, განხეთქილების მიზეზი? ისევ დადია, მისი კარისკაცები, თავადები, ჭყონდარი და მაგისტანები, თორემ თაარ ანგილოზს გეფიცები, მე და ოკრიბელი, ჩემსავით მხვნელ-მთესველი, თავისს დღეში არ ავიშალოთ და ერთმანეთის მოსაკლავად არ მივიწიოთ. საერთო მტრის წინააღმდეგ კი ერთგვარი ხალისით გავალთ ორთავე. მე ერთი უბრალო ძროხა ყაზახი გეუბნები ამას. შფოთის და დავიდარაძის ამტეხი ყოველთვის დიდკაცობაა, თუ გინდ მიწყინე ეს სიტყვა, — ცოტა აპილპილდა ტაგუია.

— მწყინს კი არა, მიხარია, რომ მართალს ამბობ, — აღტაცებით მიუგო სტუმარმა.

— მართალს, მამი ჩემის სული ნუ წამიწყდება, — წათამამდა ტაგუია. — ჩვენ, დაბალ ხალხს, არაფერი სამტრო ერთმანეთთან არა გვაქვს. ერთხელ, მაშინ ახალგაზრდა ვიყავი, მე და ცხონებული ჩვენი კოჩა დავითაია იქით, შორს, ზემომხარისკენ მოვხვდით. მივედით ერთ საწყალ კაცის სახლში. მტრობა კი არა, ისე გაუხარდა, თითქოს სათათრეთში გაყიდული და უკვალოდ დაკარგული ძმები დაბრუნებოდესო. თავს შემოგვევლო, საბრალო, რაც შეეძლო, პატივი გვცა. მეორე სოფლამდი გამოგვაცილა. მეც ახლა, თავის ქება კიტრად ღირსო, ნათქვამია. მაგრამ ჩვენი შორებელი მოძმე თუ ენახე ჩემ სახლში, ვუმტრობ

კი არა, სხვამ რომ ხელი ახლოს, უსიკვდილოდ...
 ნებებ... ჰაი, მართლა რა გითხრა, ამას წინაღ...
 და, — მხიარულად წარმოსთქვა ტაგუიამ. — შევიხედე, კარს
 მომადგა ორი ცხენოსანი, ისინი სულ იქითური, ქართის*
 მხრიდან უნდა ყოფილიყვნენ. იმათ უნაგირს, მურზაყან,
 უკან კომპული სული არა აქვს, ისეა თალივით გადამრგვა-
 ლებული.

— კი ვიცი, რამდენი მინახავს, — შენიშნა სტუმარმა...

— აი, მესტუმრნენ. ისეთი გამიხარდა, რომ მამა ჩემი
 ცაკვია აბედია მოსულიყო საიქიოდან, ისე არ გამიხარ-
 დებოდა სწორედ; მაგრამ საქმე იმაშია, ვაჟო, რომ ისინი
 თურმე ღომს არა სჭამენ, სულ პურის ჭამას ჩვეული ხალ-
 ხია. აი, თოლივე, შეიძლება რამე მოაგვარო-მეთქი, ვუთ-
 ხარი დედაკაცს. საბრალოს სადღაც ერთი-ორი ატარი*
 იფქლის ფქვილი ჰქონოდა, სალოცავი კვერებისთვის შენა-
 ხული. საჩქაროდ ხაჭაპური გამოვაცხოზინე. სხვა ცოტეო-
 ტა, შენი და მიქამ-გარიოს წყალობა, პურიც არ ვიყავი
 ზურგგამაგრებული, თორემ ყოვლისფერი მქონდა. ოჰ!
 ღმერთმან დასწყევლოს უკეთესი ტაბაკის ხალხი! ისე მოილ-
 ხინეს, ისე დაგვლოცეს, ისეთი მრავალ-ჯამიერი დასძახეს,
 თავისებური, მაგათ გრძლად სცოდნიათ, ვაჭიანურებული,
 რომ დიდი და პატარა გაგვამხიარულეს... ეს იმას მოვაყო-
 ლე, თორემ რა სალაპარაკოა. ჩხუბს და მტრობას დიდკა-
 ცობა სთესავს, თორემ ჩვენ, მხვნელ-მთესველი ხალხი მუ-
 დამ კეთილგანწყობილებაში ვიქნებით ერთმანეთთან. მაშ,
 ეს ღმერთმა შური და მტრობა მოსპოს ჩვენს ქვეყანაში. სა-
 ერთო მტრის წინააღმდეგ ერთი პირი და ერთი გული მოგვ-
 ცეს. მაშინ არც ტყვედ გაიყიდება სთამბოლში უბედური
 ჩვენი კაცის შვილი, — წარმოსთქვა მასპინძელმა და სავსე
 ჩალამი ხელში დაიჭირა. — ოხ, ღმერთმან სწორედ მიცოც-
 ხლოს შენი თავი, დღეს გული გამიმსუბუქე მოხუცებულ
 კაცს. ჩემო ბატონო მურზაყან, შენისთანა ერთი ასი

* ქართი — თბილისი.
 * ატარი — ჯამი.

რომ ერიოს ჩვენ თავად-აზნაურებში, მაშინ ჩვენი
სულ სხვანაირად იქნებოდა.

— გმადლობ, გმადლობ, ჩემო ტაგუია.

— თაარ ანგილოზი იყოს შენი მფარველი ყოველ შა-
რაგზაზე, — დალოცა სტუმარი მასპინძელმა და ღვინო და-
ლია, — ოო... მართლა გვარიანი ღვინოა, ღმერთმა უკეთ
იციოდეს. ბატონ მურზაყანს სიციოცხლე და გამარჯვება.

— ღმერთმან გაგიმარჯოს! ღმერთმან ეს შენი ვაყები
გიციოცხლოს, მათი წითელი გვირგვინი გაჩვენოს! იციოცხ-
ლეთ, ბიჭებო, — გადასძახა ჯეილებს.

გიგომ და მალხაზიამ მადლობა მოახსენეს.

სტუმარმა ღვინო დალია და ჩალამი გიგოს გადასცა. გი-
გომაც და მალხაზიამაც ხელახლა მადლობა მოახსენეს და
ღვინო დალიეს.

— იმ ხრესილის ბრძოლაში, ბატონო მურზაყან, შარშან
მეც გამიწვიეს. რაფა გგონია? წავჩანჩალაყდი ამ ჩემი კუნ-
ტა* თოფით. ცხენისწყლამდე მივედი და ამბავიც მოვიდა,
მეფეს და დადიას გაემარჯვაო, და უკანვე გამოვბრუნდი.

— ოი, შენ რომ სალაშქროდ გაგიწვია, იმას შენი მეტი
ქკუა არა ჰქონია, — შენიშნა მზეხამ...

— ჰა, შე ტვენგერე** დედაკაცო, ერთ ტყვიას ხომ მო-
ვიკავებდი, შეიძლება, ერთიც იქით გამესაღებინა...

— რას ამბობ, ძიძა, ტაგუია ჩინებული მსროლელია, —
უთხრა სტუმარმა. — ვო, ტაგუია, მახსოვს, მე რომ პატარა
ვიყავი და თქვენ ოჯახში ვიზრდებოდი! მაშინ, აღდგომა დი-
ლით ადრე, ნაწირვევს ცაცხვის ქვეშ წითელ კვერცხს რომ
ჩამოკიდებდნენ და იყო ერთი ნიშანში სროლა! შენ რამ-
დენჯერ ჩამოგივლია..

— იმდენი, შენ არ გწყევლი, და ამ ჩემს ბაღნებს გაუ-
თენდეს აღდგომა, — სთქვა მასპინძელმა.

— იმ ხრესილის ბრძოლაშიო, ამბობენ, ხუტუნია შა-
რაშიამ ისახელა თავიო, — მორიდებით შენიშნა გიგომ.

* კუნტა — მოკლე.

** ტვენგერე — გამოჩერჩეტებული.

— ჭეშმარიტია, ჭეშმარიტია! — დაადასტურა ჭეშმარიტად
ყანმა. — ხუტუნია ხომ კაცი კი არა, მღვეფი იყო სულგანა
ნათლებული! რომ შევარდა, ყმაწვილო, ოსმალის ჯარში
და რომ მოისვა ლეკურზე, თექვსმეტი კაცი ჭარხალივით
მიათალა ერთმანეთს და თვითონაც ზვარაკად შეეწირა სპერ-
თო საქმეს.

— ღმერთმა ნათელი აღუდგინოს, — სასოებით სთქვა
მოხუცმა, ჩალამქალამში ღვინო ჩაასხა, მერე ჩალამს თავი
გადუწია და რამდენიმე წვეთი ღობის ნამცეცზე დააწვეთა.

ხუტუნის შესანდობელი ყველამ ლოცვა-მოხსენებით
დალია.

— ახლა კი საკმაოა, ბაბა ტაგუია, — სთქვა სტუმარმა.

— ერთი კიდევ, შენი ჭირიმე, ბატონო, ჯერ ღვინო კი-
დევ არის.

— ნურც გამოლიოს ღმერთმა, მაგრამ ჩვენთვის კი მე-
ტი რიგი არაა. ყანაში მუშაობის დროს ესეც გადავაჭარბეთ.

— ყველა წინდა ღვთიშობელი იყოს, ბაბაია, შენი და
შენი ოჯახის შემწე, — წარმოსთქვა სტუმარმა, ჩალამში
ცოტა ღვინო დაასხა, დალია და ზეზე წამოდგა. — დიდად
გმადლობ, ბაბაია: ასეთი გემრიელი საქმელი, მგონია, ხში-
რად არ მიჭამია, ნუ მოაკლოს ღმერთმა ბარაქა შენს ოჯახს.

— მომკლას ნეტავ ღმერთმან, სული ამომხადოს, მოგატ-
ყუილეთ, ბატონო, — უანგარიშო ბოდის მოჰყვა დიასახ-
ლისი.

სტუმარმა ერთხელ კიდევ მადლობა გადაუხადა, თოფი
გადიკიდა, ცხენზედ შეჯდა და თავის გზას გაუდგა.

მზეხა და ხვიჩა სხვა მესადილე ქალებთან ერთად ისევ
შეიარაღებულ მამაკაცების თანხლებით შინისკენ წავიდნენ.

— აბა, ბიჭო, ხვიჩა, შენ ჭკუიანად იყავი, — დააბარა
გიგომ, — მარტო არ გარეკო თხენი, არც შორს წახვიდეთ.
ბეკოს ნაფუზართან მალალი ანწლია, იქ ხუთასი თხაც რომ
იყოს, გაძღება. ჭკუიანად იყავით. ჩიტის ბუდეს ნუ შლით
ხოლმე.

— ჰკუიანად, ჩემო ბაბაია, ჩემი გულის გამხარებელს
ბაბაია, — დააბარა მოხუცმაც.

II

ტაგუიამ და მისმა შვილებმა ნასადილევს ჩრდილ ქვეშ
კოტა წაიძინეს. მზე გადიხარა თუ არა, წამოცვივდნენ,
დაავლეს თოხს ხელი და მუშაობას შეუდგნენ.

სამხრობის დრომ მოაწია. მწვანე ჭეჭილით აბიბინე-
ბულ ველს მოწმენდილ-მოკრიალებული ფირუზის ფერი
ცა დაჰყურებდა. არსად ერთი ბეწო ღრუბლის ბულული
არ მოიძებნებოდა. თითქოს ჰაერი ერთ ალაგას გაიყინაო,
არსაიდან სიო არ ჰქროდა.

— ოჰ, მეტისმეტი ცხელა, ლამის სული შემიგუბდეს.
ვო შური საყვარელი, ერთი კაი ბორია ახლა ათას ქისა
მარჩილად ღირს, — ინატრა უმცროსმა — მალხაზიამ.

— მაინც რა გადაცემული დღეა ეს დალოცვილი, —
დაეთანხმა გიგოც.

— მართალია, ბაბაია, ცხელა, — აუჩქარებლად წარ-
მოსთქვა მოხუცმა, — სიცხე ჩვენ გვაწუხებს, მაგრამ ჭირ-
ნახულისთვის კი დაუფასებელია. ყველასათვის სასიამოვნო
იმ დალოცვილ ღმერთსაც რომ ვერ შესძლება! ჩვენ
გვასიამოვნოს, ჭირნახულს არ ესიამოვნება, ჭირნახულს
ასიამოვნოს, ჩვენ არ ვართ კმაყოფილი.

— ჰეჰე, რალა გაეწყობა! — წამოიძახა გიგომ. — გა-
გვიძლია, კიდევ გავუძლოთ, სხვაფრივ არ იშოვება მაგრად
ჩასალუკმებელი. ჰე, ბიჭო! — გადასძახა მალხაზიას და
თოხი მარჯვედ მოიქნია. მალხაზია აყვა. არც მოხუცი ჩა-
მორჩა უკან და კვლავ გაისმა თოხის აჩქარებული ჩახა-ჩუხი.

— ეს სვე, როგორმე, ბიჭებო, და მერე კოტა შევის-
ვენოთ, არც მაინცდამაინც თავის გადაყოლება ვარგა, —
სთქვა მოხუცმა.

— სიცხეს კი გავუძლებ, რაც გინდა იყოს, სანგარო,
სხვანაირადაც არა ვარ კარგად, — რალაც მთელი ტანი
დაბეეილივით მაქვს, — ჩიოდა გიგო.

— ალბათ, ბელტზე დაწოლილხარ, შეიღობა...
 ლად, — მიუგო მამამ.

— არა, დილიდანვე უხასიათოდ ვარ, მთელ ტახში სიმძიმესა ვგრძნობ, ვაი თუ ცივება დამიწყოს...

— სუთ, სუთ! — გააწყვეტინა მალხაზიამ. შეჩერდა, თოხის ტარს დაებჯინა და სმენად გადაიქცა.

— რა იყო, ბაბა? — დაეკითხა მამა.

— რალაც კივილივით მომესმა.

სამივენი შეჩერდნენ და ყური დაუგდეს.

— თითქოს რალაც მეც მესმის, — სთქვა გიგომ.

— ძალლი ყეფს, მგონია, — შენიშნა ტაგუიამ.

— ძალლის ყეფაც ისმის, ნამდვილია.

სხვა მომუშავენიც ველზე შეჩერდნენ და ყურს უგდებდნენ.

სოფლიდან რალაც ხმაურობა მართლა მოისმოდა, ქალების კვილსა ჰგავდა.

— აეაეაია! მოკვდა ვილაცა, — გაუბედავად სთქვა მალხაზიამ.

— ეაი, საბრალო, თუ ქუჩუს დედა გარდაიცვალა. ხანში შესული ადამიანი იყო საცოდავი, — შენიშნა ტაგუმ, — მე რომ, ბაბაია, პატარა ბიჭი ვიყავი, იმას მაშინ ხუთი შვილი ქე ყავდა. კაცი, სანგარო, ერთი გუდა სისხლია, რა ბევრი უნდა, რომ მოკვდეს.

— არა, ქუჩუს დედა გუშინწინ ვნახე, სასიკვდილო პირი არა აქვს, — დაფიქრებით სთქვა გიგომ. — ალბათ, გარეშე სოფლიდან ვისმე სიკვდილის ამბავი თუ მოიტანეს. უეჭველია ქალების კვილია. ე! უყურე, ხმაურობა თანდათანა ახლოვდება, თითქოს აქეთკენ მოდიანო.

ხმაურობამ იმატა. ახლა ქალების წივილ-კვილი ნათლად მოისმოდა. ერთი ქალი განსაკუთრებით საშინლად გაჰკიოდა.

შვილებმა იცნეს დედის ხმა.

— ეჰე, ჩვენი ცოდვა! რალაც სახეირო არ არის ჩვენს თავზე, — წამოიძახა გიგომ, თოხი იქვე დააგდო და ქუჩუ-

რა ბეოლასთან მიიღბინა, თოფს ხელი დაავლო და სოფლისაკენ გავარდა. ტაგუია და მალხაზიაც იმას მიჰყვნენ. სხვა მომუშავეთაც დაყარეს თოხები და თოფებს მიაშურეს, ზოგი ახალუხს იცვამდა; ზოგი პერანგის ამარა თოფით გარბოდა.

მდინარის გაღმა რამდენიმე თმაგაწეწილი ქალო წივილ-კივილით მორბოდა, მათ შორის მზეხაც გულსაკლავად ღრიალებდა.

— ნანა შეილო, ნანა შეილო, მოგიკვდა დედაშენი. ხვიჩა ნანა! მი... შეე... ლეთ...

— რა ამბავია, რა მოუვიდა! ჩემი ბიჭი ახლა აქ ხელში არა მყავდა? — დაიყვირა წყალგამოღმიდან საბრალო ტაგუიამ, მაგრამ მისი ხმა უცებ გაწყდა, ფეხები აუკანკალდა და იქვე ჩაიკეცა.

მუშებმა, საცა მოხვდათ, წყალში შეტოპეს და ერთი კივილით და ხმაურობით გაემართნენ.

ნახევარი საათის შიგნით მთელი სოფელი ფეხზე იდგა. ქალების წივილ-კივილი, ძაღლების ყეფა, მამაკაცების კიჟინა, ერთად შერეული, რაღაც გულშემზარავ ხმაურობას აყენებდა... სოფლის ბოლოდან მოისმა თოფის ხმაც. გავარდა ერთი... ორი... სამი...

მზის ჩასვლას ცოტა-ლა აკლდა. დასავლეთიდან სიო საგრძნობლად უბერავდა, ცაზე აქა-იქ ღრუბელიც მოსჩანდა. ერთი პაწია სერის კალთაზე მოთავსებული ტაგუია აბედიას კარ-მიდამო ქალით და კაციტ სავსე იყო.

მჭვარტლისაგან გამურულ ფიცრული სახლის დერეფანში ქალები მოგროვილიყვნენ და ერთი ტირილი და ვაება გაემართათ.

მამაკაცები, თითქმის ყველა მოხუცებული, სახლის წინ, ვაშლის ხის ქვეშ, დამსხდარიყვნენ და მოწყენილ-შეშფოთებულნი მსჯელობდნენ.

ტაგუიას ცოლი მზეხა ლოყებდაკაწრული და გასისხლიანებული ჯერ კიდევ ვერ დამშვიდებულიყო და ცხარედ გაჰკიოდა. სხვა ქალები მას ძლივ-ძლიობით იმაგრებდნენ.

— ხეიჩა ნანა, ხეიჩა ნანა, ჩემი ბიჭი, ჩემი გულგახედილი გამთბრელი... საით წავიდეს... საით გეძებოს... ვის მიმართოს... სად მოგნახოს... უბედური დედაშენი! — მწარედ მოთქვამდა გამწარებული დედა.

— მზეხა, მზეხა, ცოტა დამშვიდდი, ადამიანო! ჯერ კიდევ არ ვიცი, რა ამბავს მოგვიტანენ, ვისაც თოფის დაჭერა შეეძლო ჩვენ სოფელში, ყველანი დაედევნებ. გზა-გზა კიდევ რამდენი მიეშველებოდა. ის ვილაც უღვთო და უსულგულო, კაცია, ალბათ, ცაში ხომ ვერ აფრინდებოდა; უსათუოდ დაეწვეიან და დააგდებინებენ, — ანუგეშებდა მზეხას ერთი სხვებზე უკეთ ჩაცმულ-დახურული მანდილოსანი; ეტყობოდა, ვინმე ახნაურის ცოლი უნდა ყოფილიყო.

— ხეიჩა ბაბა! ხეიჩა ბაბა! ჩემი მოხუცებულობის მანუგეშებელი ბაბა, — მოთქმით ლულულედნდა თავშიშველი და გულხელდაკრეფილი ტაგურია და ეზოში უთავბოლოდ დადიოდა.

— ესეც შენი ქვეყნის დამშვიდება და დაწყნარება! ჩვენი საშველი მაინც არ ყოფილა, ქე მაინც ყველანი ერთად ამოეწყდებოდეთ, — ნალვლიანად ამბობდა ერთი მელიოტი, ჭალარა გლეხი.

— ასეთ გაძალღებულ ცხოვრებას, თუ სიკვდილი არ სჯობდეს, ღმერთი გამიწყრეს, — მიუგო მეორემ.

— კაცო, ქე მაინც არ გვაიმედებდნენ, — სთქვა ისევ მელიოტმა. — ამას წინეთ ნოქალაქევეში ტაია ბატონიშვილის სასახლეში გიახელ. გერიე სახუცესი იქ ბრძანდებოდა. — რა ამბავია, უჩარდია, როგორ ცხოვრობო? — თოლი, რა ცხოვრებაა, ბატონო, ჩვენი ცხოვრება-მეთქი, ქათმებივით გვიჭერენ და ოსმალეთში გვყიდნიან-მეთქი.

— ეს წინეთ იყო, ჩემო უჩარდია, თორემ ახლა ხომ მშვიდობააო. ბარელამ ოციოდ გლეხი კი ვიყავით. ნუ გეშინიათო, გვიბრძანა გერიე სახუცესმა, კაცის სული კი არა, უსამართლოდ ერთი თიკნის ყურიც არ დაგაკლდებათო. დადიამ და მათამ ერთი პირი შეკრეს, ჯვარზე და

სახარებაზე შეფიცეს ერთმანეთს, რომ სათათრეთში ტყუილად არ გაყიდონო. ყველამ პირჯვარი გადავისახეთ, ღმერთს მადლობა შევსწირეთ. არხეინად იყავით, ნუ გეშინიათო, ბარემ ხუთჯერ გვითხრა...

— სულ ტყუილიც არ არის, ბატონი ნუ მომიკვდება, — ხრიწიანი ხმით სიტყვა ჩამოართვა მეორე მოხუცმა, — აგერ მეორე აღდგომა გავიდა, რომ ჩვენ სოფელს მართლაც და თიკნის ყურიც არ დაკლებია. რასაკვირველია, ძალით, აბრაგის მოტაცებით, ეს რალაც ჭიბრის საქმე უნდა იყოს.

— საჯიბრო ვის რა უნდა ჰქონდეს საწყალ ტაგუიასთან! ამისთანა გულკეთილი და მართალი კაცი მეორე არ გვირევია, — წამოიძახეს მოხუცებმა.

— ხვიჩა ბაბა! ხვიჩა ბაბა! ხვიჩა ბაბა!.. — მოისმოდა ტაგუიას მწუხარე მოთქმა.

— ბატონმა იცის ნეტავ? — იკითხა ერთმა.

— როგორ არა. საშინლად ეწყინა თურმე. ეს ტაგუიას აგდება კი არა, ჩემი აგდებაა, მაგრამ მე თუ ვაძეხი ვარ, მაგას არ შევარჩენო, უთქვამს და მაშინათვე თავისი ვაჟი ტარიელი ცხენით დაუდევნებია, — სთქვა ერთმა ქოსა მოხუცმა.

— მაშ, ჯერ კიდევ იმედი დაკარგული არაა. ტაგუია, ბაბა, აქ მოდი, — თანაგრძნობით მიმართა მელოტმა მოხუცმა, — არც ისე ცუდადაა საქმე, როგორც კაცს ეგონება: ტარიელ ბატონიშვილი დასდევნებია, მთელ სოფელში რამედ რომ ვარგა ისეთი, ყველა დაედევნა. მართლაც და ქვესკნელში ხომ არ ჩაძვრება. გული დაიშვიდე, შე კაცო! შენ სხვა რამდენი გინუგემებია და თვითონ ასე ჩქარა რამ მოგტეხა, შე ძაბუნო! — ხმა მალლა დაათავა მელოტმა მოხუცმა.

— ხვიჩა ბაბა! ხვიჩა ბაბა! მოგიკვდეს მამაშენი, — მწარედ წარმოსთქვა ტაგუიამ და მსხვილ-მსხვილი ცრემლი გადმოყარა. — ნეტავ, ღმერთო მოშკალი, დღეს შაინც ხელში არა მყოლოდა! დიდი ღოჭი ღვინო მხარზე გადა-

ედო და დედამისთან ერთად ყანაში მოგვიტანა. რომ ვინა
 ნახა, ის რომ ვაჟაკურად ფეხს მიაბიჯებდა, სწორედ გა-
 ვიკვირდებოდა, — ტირილით ამბობდა ტაგუია. — მე შევ
 დღეში გაჩენილს, დღე და ღამ მაგის შიში მქონდა, მაგრამ
 რა მექნა, კაცო, რა მექნა, ქრისტიანებო?! ბავშვს ხულაში
 ხომ ვერ დავამწყვდევდი? ჭამა გვინდა, სმა გვინდა! რა
 შიმშილით მოვმკვდარეარ, რა აბრავს მოუტაციანეარ, სა-
 ნამდი უნდა ვიმალოთ... ათიოდ თხის გარეკვაში მალხაზია,
 ვაჟაკი, როგორ გავაცდინო-მეთქი, ვამბობდი და ის ბალა-
 ნა ერეკებოდა და მერე რა ჭკუიანად ერეკებოდა... უი...
 უი... მოგიკვდეს მამაშენი... აჰ... აჰ... აჰ... აჰ... აჰ... აჰ... აჰ...
 დაღია მე მწიწკნის, მებატონე მე მწიწკნის, ურჯულო მე
 მწიწკნის და რჯულიერი... სად არის ღმერთი, სად არის
 სამართალი! რით უნდა ვინუგეშო თავი მე უბედურმა?
 უკანასკნელი ყოფილა, შეილო, დღეს ჩვენი ერთმანეთის
 ნახვა. შეიძლება, შენ კიდევ ბევრხანს იცოცხლო, გაიზარ-
 დო და ბევრიც მხიარული დღე ნახო... მე კი, სიბერეგა-
 ძალებული, საფლაეში უნდა ჩავიდე! უი ჩემს თავს! უი
 ჩემს თავს! — ბლავილით ამბობდა ტაგუია და 'შუბლ'ში
 ხელს იცემდა.

ყველას ცრემლი მოერია. სანუგეშო სიტყვას ვერავინ
 პოულობდა. ყველა ერთ ტაფაში იწოდა.

„ვაი, ახავაი, ჩვენი ცოდვა! — ისმოდა მწარედ ამო-
 ძახილი.

— ღმერთო დიდებულო! რად მოგვიძულე ამ ზომამ-
 დე! — მალლა ხელებაპყრობით წარმოსთქვა ერთმა ღრმად
 მოხუცებულმა გლეხმა, კაი ხნის მწუხარე დუმილის შემ-
 დეგ, — რა შეგცოდეთ ისეთი, შე სახელკურთხეულო!
 კვირაში სამი დღე ბატონის სახლში ვმუშაობ. დანარჩენი
 სამი დღის ნამუშევარსაც, როცა მოესურვებათ, მაშინ წა-
 მართმევენ... ცხენს მტაცებენ, ძროხას მტაცებენ, ქათამს
 მტაცებენ... ჯანდაბას, რა გაეწყობა... ისე მოაწყვე ჩვენი
 ცხოვრება, რომ შეილი მაინც არ მოგვტაცონ და ურჯუ-
 ლოებში არ გაგვიყიდონ! კაცო! — მიუბრუნდა მოხუცი

გლებს, — ამ ხნის კაცი ვარ, ასი აღდგომა როგორ არ
 მესმობა და ერთი წელი არ მახსოვს, რომ შიშიანობა
 ყოფილიყოს. ახლა სადაა ბაბა, შიშიანობა, შიშიანობა ამ
 ორმოცდა-ორმოცდაათი წლის წინათ უნდა გენახა! ლოგი-
 ნიდან იტაცებდნენ ხალხს. საკვირველებაა, სულ როგორ
 არ ამოწყდა საწყალი ჩვენი ხალხი?! მხოლოდ ე... განსვე-
 ნებული მამაჩემი ცაკვია, ისე, ზღაპარით იტყოდა: ვაი,
 ახავაი, სად არის ახლა ან გიორგი ლიპარტია, ან ლევან
 დადიანო. იმათ დროს ვინ გაბედავდა ტყვის გაყიდვასო! მე
 კი, რაც გავჩნდი, სულ შიშიანობა მახსოვს.

— ხვიჩა ბაბა! ხვიჩა ბაბა! — მოთქვამდა ისევ მოხუცი...

— დამშვიდდი, დამშვიდდი, ტაგუია, ჯერ იმედს ნუ
 გადაწყვეტ, — მტკიცედ უთხრა ერთმა გრძელწვერა ჯა-
 ლარა, მაგრამ ვაჟკაცური გამომეტყველების გლებმა, — მე,
 ბაბაია, პატარაობისას ბარემ ორჯერ მომიტაცეს, მაგრამ,
 ხომ მხედავ, აქა ვარ და იმედი მაქვს ჩემი ძვლებიც ჩემ
 წინაპრების სამკვალოში დაიმარხება...

— მართლა, სეფანე! შენ ხომ ორჯერ ხარ მონატაცე-
 ბი, — ცოტა არ იყოს, ხალისით წამოიძახეს მოხუცებმა.

— ორჯერ, აბა, რავა გგონია! პირველად რომ მომიტა-
 ცეს, აქეთკენ წამათრიეს, აი! — ხელი გაიშვირა დასავლე-
 თისაკენ, — ამ ეკით, საწულღისჭირით და თეკლათით...

— ფეხით მიყავდით? — ჰკითხა ვილაცამ.

— ფეხით, აბა, ცხენით კი არა! კარგა მოჩიტული ბიჭი
 ვიყავი და ერთი კაცი, ტყუილია, ცხენზე ვერ დამიმაგრებ-
 და. ორ კაცს ვეჭირე ხელებით იქით-აქეთ და მიმათრევდ-
 ნენ, სულ ტყე-ტყე, სულ ტყე-ტყე. სად უფსკრულში რო-
 ბუ და ჩქოფუში არ ჩამიყვანეს, სად მთის წვერზე არ
 ამათრიეს, კაცო, რომ გამახსენდება, კაცი ძალი ყოფი-
 ლა-მეთქი, ვამბობ! ან მე როგორ გადავრჩი მაშინ ცოცხა-
 ლი და ან ისინი! ისინიც რა, კაცები იყვნენ, დევები ხომ
 არ იყვნენ!

სეფანეს არაერთხელ ეამბნა ეს ამბავი, მაგრამ ყველანი
 მაინც დიდის სიამოვნებით ყურს უგდებდნენ. ტაგუიამაც

თითქმის შესწყვიტა მოთქმა-გოდება და ისიც სულგანაბრული ყურს უგდებდა.

— წირვის დადგომის დრო იყო, რომ მომიტაცეს და ისე დალაშქრა, რომ არც ლუკმა ჩავსვლია პირში და არც მოგვისვენია. მივედით თეკლათში და იქ მდინარე ცივის პირას ვილაც მოსახლე კაცის სახლში თავი შეაფარეს. მე სხვა არაფერი მახსოვს. იქ მივედით თუ არა, სადღაც დავეგდე და შკვდარივით დამეძინა. გათენებული არ იყო, რომ გამაღვიძეს. რაღაც ორი ლუკმა მაჭამეს და, მართალი უნდა ვსთქვა, ცხენზე შემსვეს, მხოლოდ ფეხები აბჯანდებთან მიმიკრეს, სხვაფრივ, ხელები თავისუფალი მქონდა, ბურთიც ამომაცალეს პირიდან, ან რა საჭირო იყო? იქ რომ მეყვირნა აბა, ვის რას გავაგონებდი.

— მოიცა, ჩვენები იყვნენ, არა? — ჰკითხა ერთმა.

— ჩვენები, კაცო, მაშ თათარი აქ ჩემ სახლში ბავშვის მოსატაცებლად მოსვლას როგორ გაბედავს? თათრები იქა სხედან ციხე-სიმაგრეებში! მეც ხერხი ვიხმარე, იცოდე, ისეთი მხიარული სახე მივიღე, ისე შევეჩვიე, რომ რიონის პირას გამოვედით თუ არა, ფეხებიდანაც მომხსნეს ბაწარი. მხოლოდ ჭალადიდში შემოგვიერთდა ორი ცხენოსანი თათარი. ეტყობოდათ, ვილაც კაი კაცები იყვნენ. ჩემი მომტაცებლები დიდის პატივით ეპყრობოდნენ. ერთ უდაბურ ტყეში დასასვენებლად ჩამოვხტით. ჩვენიანებს მაშინვე დაეძინათ. რა გასაკვირია, კაცო, დაღლილები იყვნენ, ძლივს ქაჩანებდნენ. მეც მაშინათვე მივეგდე და ვითომ დავიძინე. ერთმა თათარმაც დაიძინა, მაგრამ იმ მეორემ, გაგონილა?! დიდი ეშმაკი ვინმე უნდა ყოფილიყო მაგ სახეძალდი! თვალებს დახუჭავს, ვითომ ძინავსო, გაჩერდება, გაჩერდება ასე, და მერე უცბად გააღებს და ჩემკენ მოიხედავს. მე კი ვწევარ გატრუნული გოჭივით და ხანდისხან ფრთხილად შევხედავ ხოლმე. იმასაც, მართლაც არ ჩაეძინა?! ისეთი ხვრინვა ამოუშვა, რომ აქედან ჯიხაფერდში გაიგონებდი. მოგეცა ღეთისწყალობა, წამოვხტი და მოკვურცხლე. ჩემ ბედზე ერთი ცხენი ცოტა მოშორე-

ბით მიებათ ხეზე. ფრთხილად მოხსენი, ჯერ ოციოდ
ნაბიჯი წინ გაუძეხი, მერე მოსართავები მოვუჭირე, შევ-
ჯექი და მოვუსვი, მარა რა მოვუსვი!

— ჰა წიე! — სიცილით წამოიძახეს მოხუცებმა.

— მაშ ცხენიც დაინარჩუნე? — ჰკითხა ერთმა.

— ეხ! რის ცხენი! რა მეცხენებოდა! — მიუგო სეფა-
ნემ. — ცხენი ვაქენე, სანამ ფეხის გადადგმა შეეძლო, მე-
რე მივაგდე იქ და ტყეს შევაფარე თავი. მერე ეშმაკი ვერ
დამიჭერდა.

— გამოქნილი ყოფილა, ეს მიწაში ჩასაძრომი, — გა-
იხუმრა ერთმა.

— მეორეჯერ როგორ იყო, სეფანე, მეორეჯერ! — მოს-
იძახეს აქეთ-იქით.

— მეორეჯერ ბევრი არაფერი! მომიტაცეს თუ არა,
ჩქარა შეუტყვეს, მთელი სოფელი დაესია და ჩემი თავიც
დააგდებინეს.

— ვაი, ახავაი! დღესაც რომ დროზე შეეტყო კაცს,
მაშინათვე დააგდებინებდა, — სთქვა მელოტმა მოხუცმა.

— ჩემ ბედზე ყოვლისფერი შეიკრა, — მწუხარედ
სთქვა ტაგუიამ, — სანამ თხები აბნეულად არ უნახავთ
ტოტიას სახლის ქვემოთ, ყურადღება არავის მიუქცევია.
მერე აუტეხიათ წივილ-კივილი, მარა გვიან იყო. ჩვენ რომ
შევუტყვეთ, მაშინ ის კაცი სორტას ჭალას გაცილებული
იქნებოდა.

— ვაი, ახავაი, ვაი, ახავაი! — მოწყენით ამბობდნენ
მოხუცები.

დალამდა მღვერები ჯერ არ მობრუნებულიყვნენ. საქ-
მის არც ავი და არც კარგი სოფელში არავინ იცოდა. მო-
ხუცნი თავიანთ სახლებში წავიდნენ. ტაგუია და მზეხაც
გაურკვეველ მომავლის მოლოდინში ჯერჯერობით მიწყ-
ნარდნენ.

ულრან ტყეში, უშველებელ ფულურო მუხის გვერდით მდებარე, ნაბადი იყო გაშლილი. ზედ წამოწოლილიყო ვიღაც თავით ფეხებამდე შეიარაღებული კაცი. თოფის ლულა ფეხებ შუა დაემალა, ხოლო კონდახი მკერდში ჩაეხუტებინა. წელზე შავი რქისტარიანი ხმალი ერტყა, ხელში დამბაჩა ეჭირა. იქვე ახლო ხის ტოტზე მიბმული იყო გიშერივით შავი ბელაური ცხენი. ერთი შეხედვით ნაბადზე მწოლი თითქოს სთვლემდა, მაგრამ ყოველ ფოთლის შრიალზე, ან სხვა რამე განმაურებაზე ტყეში, ფრთხილად, გველივით თავს მალდა აიშვერდა, დამბაჩას მოიმარჯვებდა და აქეთ-იქით მიიხედ-მოიხედავდა.

კაცი იყო ტანად — ჩასკვნილი, პირად — სახე ოდნავ დანაოჭებულს, მოყვითალო ფერი დაჰკრავდა. ნიკაპს უფარავდა ნახშირით შავი, მოკლე, აქა-იქ ჭალარაშერეული, ქოსა წვერი. მრისხანე გამომეტყველების დიდრონ შავ თვალებს აქეთ-იქით მოუსვენრად აბრიალებდა.

— ფიტ, ფიტ, ფიტ! — გაისმა ტყეში ლარჭემის ხმა. ნაბადზე მწოლი საჩქაროდ წამოდგა, თოფსა და დამბაჩას ფალია გაუსინჯა და სმენად გადაიქცა.

— ფიტ, ფიტ, ფიტ! — ახლა უფრო გარკვევით მოისმა ხმა. ნაბადზე მჯდომი ზეზე წამოდგა.

— ფიი...ტ, — გაისმა ტყეში ერთხელ კიდევ, მაგრამ გრძლად, — ფიი...ტ, — გაისმა კვლავ ცოტა სიჩუმის შემდეგ.

კაცმა თოფი ზურგზე გადაიკიდა, ახალუხის კიბეში ხელი ჩაიყო, ლერწმის პატარა ნაჭერი ამოიღო, პირზე მიიღო და დაუსტვინა.

„ფიტ!“ მოკლედ და მკაფიოდ გაისმა ულრან ტყეში.

გავიდა დრო. მახლობელი ბუჩქნარი მძლავრად შეიძრა და ტოტების შრიალი მოისმა.

— ქუჩუია! — დაიძახა ხის ქვეშ მდგომმა, მუხას ოდნავ მოეფარა და დამბაჩა წინ გამოიშვირა.

— მე ვარ, ფიქრი ნუ გაქვს, — მოისმა ნაცნობი ხმა.

— სანგარო, რამდენი სიფრთხილეა საჭირო, — ჩაილა-

პარაკა შავ-შავმა კაცმა, თავისუფლად ამოისუნთქა, და მბრუნდა: —

ჩა ქამარში ჩაირჭო და მოლოდინში ერთ ალაგას გაჩეხდა. —
 ცოტა ხნის შემდეგ თხილის ბუჩქებში ვილაც დაბალ-
 დაბალი, ჩასქელებული, წითური კაცი გამოჩნდა. რა თქმა
 უნდა, იმასაც ხელში თოფი ეჭირა.

— თენგიზ, მარტო ხარ? — ფრთხილად დაიძახა მან
 და ხელი რალაცნაირად გააქნია.

თენგიზმა მარცხენა ხელი პირზე მიიღო და მარჯვენა
 ხელის სალოკით მუხის ფულურო უჩვენა.

ახალმოსული ფეხაკრეფით მივიდა და ფულუროში შეი-
 ხედა. ფულურო დიდი იყო. აედრის დროს სამი-ოთხი კაცი
 თავისუფლად მოთავსდებოდა შიგ.

— ეჰე! — ჩუმად სთქვა ახალმოსულმა და თავი კმა-
 ყოფილებით გააქნია:

— სუ, სუ! ძინავს, ძინავს! — ფრთხილად ჩაულაპარაკა
 თენგიზმა.

ორთავენი მუხის ცოტა მოშორებით ჩამოსხდნენ.

— ნელა ვილაპარაკოთ. ჯერ არ მინდა გაიღვიძოს, სა-
 შინლად დაღლილია, — სთქვა თენგიზმა...

— წარმომიდგენია — მიუგო ქუჩუიამ, — კაი ბიჭსა
 ჰგავს, აი! რამდენი წლისაა, ნეტავ?

— აბა რა ვიცი, მის დაბადებას არ დავსწრებივარ და
 ნათლობას. გარეგანი შეხედულებით ასე შვიდი-რვა წლისა
 უნდა იყოს.

— ბიჭო, ბიჭო, შე ღმერთგამწყურალო, როგორ მოახერ-
 ხე?! სწორედ რომ ეშმაკი ხარ ეშმაკი!

— ეხ! ნუ გამახსენებ ქე მაინც! ეშმაკი კი არა, კინალამ
 ანგელოზიც დამავიწყდა. მოხერხება კი არა, კინალამ თავიც
 ზედ გადავაგე. რასაც ერთხელ დაეჩვევა კაცი, რაშიაც
 ერთხელ ხელს გაისვრის, მერე მისი მოშლა შეუძლებელი
 ყოფილა, კაცო, თორემ ამისთანა სახიფათო და აშკარა
 საშიშ საქმეს კაცი როგორ უნდა სჩადიოდეს. ეს შემთხვევა
 მაინც სულ სხვა იყო. ჩემ სიცოცხლეში, ქუჩუია, აბა შენც
 ხომ იცი, რამდენი ბავშვი მე მომიტაცნია. რალა ბავშვი

გინდა. რამდენი გასათხოვარი ქალი! ხომ გახსოვს, ამ წლის წინად რას ჩავდიოდით, მაგრამ ამდენი შიში და ჭაფა, რაც ახლა გამოვცადე, არ გამომიცდია. მე თვითონ მიკვირს, აქამდის ცოცხალი როგორ მოვალწიე.

— ვახ! ვახ! — ამბობდა ქუჩუია. — მოტაცებით კი ადვილად მოიტაცე?

— კაცო, უცაბედათ შემეხეჩა... მე, მართალი გითხრა, საგანგებოდ სხვაგან მივდიოდი. შევიხედე ერთ ალაგას, საისლეს გვერდით, დაღმართზე, მალა ანწლიანში თხების ფრუტუნის მომესმა. იქვე სკვინჩასავით პატარა ბავშვი შევაჩინე, ხელში პატარა ჯოხი ეჭირა და რალაცას თამაშობდა. საისლეს გვერდით, დაღმართშივე კვამლი ამოდებდა. ეტყობოდა, ვილაცა ესახლა. დედაკაცის ხმაც მომესმა: იქით მიაბრუნეო. ჩემ დანახვაზე ბავშვი სრულებით არ შეშინდა, გამიღიმა კიდევ, ალბათ, ვისმე მიმამსგავსა. მე მაშინვე მარჩილით სავსე ქისა ამოვიღე, დავაყდარუნე და ვუჩვენე, ა, ჯიჯი, შენ გქონდეს-მეთქი. მაშინათვე მოიბინა. მეც, ხომ იცი, არველი შემთხვევა არაა ჩემთვის ამისთანები, ხელი ვცადე ბურთიც პირში მარჯვედ ჩავჩარე და ბაწრით ნაბდის ქვეშ ზურგზე შემოვიკარ. მერე მოვკურცხლე, მაგრამ შენს მტერს, რაც დღე მე დამადგა...

— შეგიტყვეს ჩქარა, ა?...

— რის შეტყობა! შეტყობით გვიანამდე არ შეუტყვიათ. შეტყობა კი არა, ბავშვმა გამიჭირა, კაცო, საქმე. ცხვანტივით დაიწყო ტრიალი! კინალამ ბაწრიანად გამიძვრა. ა, ცა ხელი დამავლო, ამ მუშტისტოლა ბავშვმა, ისე მაგრა ჩამჭიდა, რომ ახლაც მტკივა. იმ ზომამდე მივედი. ქუჩუია, რომ, ეხ, ჯანი გავარდეს, დავსცხებ ამ დამბაჩას შუბლში ამ ლაწირაკს და მოვრჩები და მოვისვენებ-მეთქი. არ იქნა, ვაჟო, მისი საშველი! სანამ ღონე სრულებით არ გამოეღია, არ მოისვენა. აღმართ-დაღმართი რომ გავიარე და როსთოს ქალას მოვატანე, თოფის ხმა და კიეინა მაშინ მომესმა. ისეთი ამბავი იყო, რომ მეგონა, დიდი და პატარა ერთად მომდევს-მეთქი. რომ მომწეოდნენ, შენი მტერი,

ბოლოკივით ამთლიდნენ, მაგრამ რას გეტყვი, იცი, ქუჩურა...
 ამ ქვეყანაზე არაფერი არ ინატრო... ინატრე მხოლოდ კარ-
 გი ცხენი. კარგი ცხენის ფასს, იცოდე, ენა ვერ გამოს-
 თქვამს. ღმერთმან აკურთხოს ამის გამზრდელი. ეს ის ცხე-
 ნია, გურიიდან რომ მოვიყვანე შარშან. ეს ცხენი არა
 მყოლოდა, ახლა ლუქმა-ლუქმა დაკეპილი ვეგდებოდი
 სადმე. აბაშაში ისე გამოვედი, არ შეუსვენია, მერე ღამე-
 მაც მომასწრო და, როგორც არის, ჯერ-ჯერობით სული
 კბილით გადავარჩინე.

- ახლა როგორ ექნათ? — დაეკითხა ქუჩურა.
- ორპირთან ნავი არის?
- ვითომ ორპირით წახვალ?
- საით ჯობია?

— ორპირისაკენ არ გირჩევ, ძლიერ საშიშია. ყოველ
 სანაოზე და შარავნაზე მეფის ყარაულები დგანან. თუ შე-
 გამჩნიეს რამე მაგვეარი და ხელში ჩაგიგდეს?! ავა ვაია...
 არავითარ წირვა-ლოცვას არ მოგაშველიებენ. მოკვლით,
 მართალია, არ მოგკლავენ, მაგრამ სიკვდილი ათას წილად
 მირჩევნია მაგნიარ სიცოცხლეს: თვალებს დაგთხრიან და
 გაგვიშვებენ. იარე, რამდენიც გინდა და საითკენაც გინდა...

— ოჰ! მაგას ცხრაჯერ სიკვდილი მირჩევნია... მაშ საით
 ჯობია წავიდე? ვითომ სუჯუნისკენ?

— აპაპა! იქ უკვე, ალბათ, მარაგად იქნებიან, გზები
 ახლა ყველგან შეკრული იქნება. შენ გგონია ჩვენ ქუჩურა-
 ნები ვართ და სხვები ტუტუცები?

- მაშ, როგორ?
- მომითმინე, — აუჩქარებლად მიუგო ქუჩურამ და
 შუბლზედ ხელი მიიღო... — იცი რა გითხრა?
- ჰო!
- ფართე ჩქონი იცი?
- ვიცი.

— აი იმის პირდაპირ, ახლო, გამოდმა შავი ღელე ერთ-
 ვის რიონს; მიუვალი ადგილია. ცხენით, ტყუილია, იქ ვერ
 მივადგებით. ისეთი ჭაობები და პაპანწყელია, რომ თუ

ფეხითაც გავედით, ღმერთს ათჯერ თავი დაუჯერე და წა-
ვალ, სადმე პატარა ნავს მოვიპარავ და ასე შევხვედრები
იქ დაგხვდები. თუ ამაღამ ნავი ვერ ვიშოვნე, სხვა რა ჩა-
რაა, ხვალ საღამომდეც ტყეში უნდა შევიწინახოთ თავი.

— მაშ, აბა, შენ იცი, ქუჩუია! როგორმე იშოვნე ნავი. თუ
რიონს გავედი, მერე არა მიჭირს რა... ცხენი კი, ქუჩუ...
შენი ხელით ყელი არ გამოშვრა და თვალიდან არ მოიშო-
რო ჩემს მოსვლამდე. კაი საბალახოებზე დააბი, ომბალე არ
შეყვეს... შენ იცი, აბა, ჩემი საკუთარი თავივით ჩამიბა-
რებია.

— შენ მაგის დარდი ნუ გაქვს, ქუჩუს მაგისთანების
დარიგება არა სჭირია. შენ კი, იცი, რომ მიუახლოვდე ფარ-
თე ჩქონს, ორჯერ ზედიზედ დაისტვინე. ხანი გამოუშვი და
კიდევ ორჯერ დაისტვინე. თუ პასუხი მიიღო, იცოდე, საქ-
მე გაჩარხულია, თამამად მომიახლოვდი. ახლა კი — ჰა, ეს
ცოტა რაღაც მოგიტანე, ჯერ-ჯერობით ეს წაისაუზმე, —
სთქვა ქუჩუიამ და ჩოხის აკეცილი კალთიდან კვანის
ფოთლებში გახვეული რაღაც ამოიღო და თენგიზს გადას-
ცა. — რომ შებინდდება, ერთ დოქ ღვინოსაც მოგიტან და
ცხენსაც მაშინ წავიყვან, — დაუმატა მან, ფრთხილად გზას
გაუდგა და ხშირ ფოთლებში მიიმალა.

IV

მღვდელმა მარკოზ დაბაძემ ბოსტანში მუშაობა გაათავა,
ხელ-პირი დაიბანა და თავის პატარა, მაგრამ კოპწია ფიც-
რული სახლის დერეფანში, გრძელ და ფართე სკამზე ჩა-
მოჯდა. ხვალ კვირა იყო და წირვისათვის მომზადებას
დღეს საღამოდანვე უნდა შესდგომოდა.

მღვდელი მარკოზი მთელ გურიაში განთქმული იყო, რო-
გორც ღრმად მორწმუნე, სიმატლის მოყვარული, პირში
მთქმელი, კადნიერი, ჩინებული მწიგნობარი და ტკბილი
მგალობელი. ორი ვაჟი მღვდელი ჰყავდა სხვადასხვა სო-
ფელში, სამი ქალიშვილი გათხოვილი და, ახლა უკვე სა-
მოცდაათ წელს გადაცილებული მოხუცი, სახლში მარტო

დარჩენილიყო თავის მეუღლესთან, ყველასაგან პატივსაცემად მულ, მისი ჭირის და ლხინის გამყოფ მოხუც მარიკასთან.

მღვდელი მარკოზი აზნაურთაგანი იყო. მამისაგან რამდენიმე მეკომური ყმა ერგო მემკვიდრეობით, მაგრამ იმან აღრიდანვე ცოტაოდენი სასყიდელი აიღო მათგან და ყოველგვარი გარდასახადებისა და სამსახურისაგან გაანთავისუფლა. სახლში ჰყავდა მხოლოდ ერთი ნაყმევის ასული ლერწამისა, აწ უკვე ხანში შესული დედაკაცი. ლერწამისა პატარაობითვე მათ ოჯახში იყო აღზრდილი, მერე გათხოვილიყო, მაგრამ ქმარ-შვილი დახოცოდა და სამუდამოდ მღვდელ მარკოზასთან დაბინავებულიყო.

მღვდელი მარკოზისთანა კაცი იმ ჩვენი ქვეყნისთვის ავად სახსენებელ დროს* მართლაც და სანუგეშო მოვლენა იყო. იმ დროს მთელი საქართველო, ამერ-იმერი შინაურ და გარეულ მტრების მიერ აწიოკებულ-აოხრებული, საზარელ სურათს წარმოადგენდა. მაშინდელი ქართლ-კახეთის მდგომარეობის დასასურათებლად საჭიროა მხოლოდ გავიხსენოთ სახელოვანი მგოსნის დავ. გურამიშვილის სიტყვები:

„ქართლის ჭირსა ვერვინ მოსთვლის, თუ არ ბრძენი ენა მკვერი. იფქვლი ღვარძლად გადაიქცა, ზედ მობრუნდა ცეცხლის კვერი. ერთმა მტერმა ათს მათსა სცის, ორმან წარიქცივის ბევრი, მცირედ დარჩა ცოდვისაგან კაცი ღვთისგან განაწვერი“.

უარეს მდგომარეობაში იყო იმერეთის მხარეც. იმერეთის მეფე და მთავრები: გურიისა, ოდიშისა და აფხაზეთისა და მათი მიმყოლი დიდებულები ერთმანეთის მტრობაში, მიხტომ-მოხტომაში და სისხლის ღვრაში ლევდნენ სულს. ეს ვაჟბატონები თითქოს ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ, ვინ უფრო მეტ სისაძაგლეს ჩაიდენდა ერთმანეთის დარბევა-აწიოკების საქმეში. მაგრამ ყველაზე უფრო საზიზღარი ამ ხანაში იყო ტყვეების მოტაცება და ოსმალეთში გაყიდვა. გაქვთ ღვთის წყალობა, მშვიერი მგელივით მღრინავი ოსმალეთი ჩინებულად სარგებლობდა ჩვენ მაშინდელ

* მეთვრამეტე საუკუნის პირველი ნახევარი.

მესვეურთა გრძნობა-გონების დაბნელებით. თითქმის ყველა, ასე თუ ისე გამოსადეგი ციხეები, როგორც ქუთაისი, ფოთი, შორაპანი, ოსმალებს ეჭირათ. ათასობით გზავნიდნენ სტამბოლში ტყვე ქალს ოსმალთა დიდკაცების ჰარამ-ხანების დასამშვენებლად და ტყვე კაცებს მათი სხვადასხვა ჯარების გასაძლიერებლად.

ასეთ შემთხვევაში ყოველთვის თავს იჩენს ხოლმე შიში, უნდობლობა, ორპირობა... ამდენი უბედურება ყველაზე მეტად თავს ატყდებოდა საწყალ დაბალ ხალხს, გლეხკაცობას, ამიტომ იგი უკიდურეს გაჭირვებას განიცდიდა. ყველა მას წიწქნიდა, ყველა მას სთლიდა, ხოლო შემწე და შემბრალე არავინ იყო.

ასეთ საშინელ პირობებში მღვდელი მარკოზი გამოვიდა უსამართლობის მამხილებლად, ჩაგრულის მფარველად, შურისა და მტრობის ნაცვლად ძმობისა და ერთობის მქადაგებლად. ის არავის ერიდებოდა, არც თავადიშვილებს, არც თვით გურიელს... სასტიკად გმობდა და წყევლა-ქრულვას უთვლიდა ტყვეთა გამყიდველებს. ვინ იცის, რამდენი ტყვე დაუხსნია, სტამბოლში გასაგზავნად განმზადებულნი! დაბალი ხალხი „მარკოზ ხუცესს“ აღმერთებდა. დიდებულებს, თუმცა არ უყვარდათ, მაგრამ მის უანგარობას, კაცთმოყვარეობას და სიმტკიცეს ძალაუნებურად პატივსა სცემდნენ. ამასთანავე მარკოზ ხუცესი იშვიათი მუსაკაცი იყო და ქონებითაც შეძლებულ კაცად ითვლებოდა. მარკოზ ხუცესს არა თუ გურიაში, იმერეთ-სამეგრელოშიაც ქება-დიდებათ იხსენიებდნენ.

მაგრამ აი, თითქოს ბედმა გაუღიმა ბედკრულ საქართველოს. როგორც საშინელი ჭექა-ქუხილის და წამლევ ნიანდვრის შემდეგ გამოიძარებს ხოლმე, ბრწყინვალე მზე მოდიმარ სხივებს ისვრის და მილეკილ-მოლეკილ მიდამოს ხელახლა აღორძინების იმედს ჩაუსახავს, ისე გაოხრებულ-დაუძლურებულ აღმოსავლეთ საქართველოს ამ დროს მოევლინა იმედი, სახელოვანი გმირი, პატარა კახი, მეფე ერეკლე. ერეკლეს „ელვარე ხმალი“ ისე საგრძნობლად

გაუმასპინძლდა სულ მტრად გარს მომდგარ თურქ-სპარს-
ლექ-ყიზილბაშებს, რომ ისინი არა თუ გარეკა საქართვე-
ლოდან, თავიანთ სახლშიაც შიშისაგან ააძაგდავა. 1752 წ.
მეფე ერეკლემ ათას-ხუთასი კაციით საშინლად დაამარცხა
ერევნის ახლო მის წინააღმდეგ ათჯერ უფრო მეტი ჯარით
და ზარბაზნებით გამოსული სპარსეთის ტახტის მამიებელი
აზატ-ხანი. ამ გამარჯვებით თავისი ხმალი და ჯარი ახალი
შარავანდელით შემოსა და მთელ აზიას დაანახვა, რომ შაჰ-
აბაზისაგან აოხრებული და სასიკვდილოდ განმზადებული
საქართველო უკვე მოლონიერებული და წელში გამაგრე-
ბული, კვლავ აპირებს სიცოცხლის განგრძობასაო.

ამავე დროს ბედმა თითქოს დასავლეთ საქართველო-
საც გაუღიმა. სწორედ იმავე წელს, რა წელსაც მეფე
ერეკლემ აზატ-ხანზე ასე ბრწყინვალედ გაიმარჯვა, იმე-
რეთში გამეფდა სოლომონ პირველი, მრავალგვარი სიკე-
თით და სათნოებით აღჭურვილი. ის დაემოყვრა სამეგრე-
ლოს მთავარს ოტია დადიანს, დაიმორჩილა ურჩი და თავ-
გასული თავადები. ზოგი მათგანი დასაჯა, ზოგი გააძევა,
ზოგს მოეფერა, სასტიკი ბრძანება გასცა ტყვეთა გაყიდვის
წინააღმდეგ. ბრძოლაში რამდენჯერმე საგრძნობლად და-
ამარცხა ოსმალები და თუმცა სრულებით მათი გაძევება
ყველა ციხე-სიმაგრეებიდან ვერ მოახერხა, მაგრამ მათი
პარპაში და ბატონობა ძლიერ შეამცირა. საერთოდ მთელი
იმერეთის მხარე გამოაფხიზლა, გამოაცოცხლა და განახ-
ლების გზაზე დააყენა.

საქმის ასე მოგვარება ვის უნდა გახარებოდეს. თუ არ
მღვდელ მარკოზ დაბაძეს. ჯერ როცა ერეკლე მეფის გმი-
რობის სახელი გავარდა, მღვდელი მარკოზი სიხარულით
ცას ეწია, უსურვა მტრებზე გამარჯვება და დღედაღამ მის
საკეთილდღეოდ ლოცულობდა. მაგრამ, როცა იმერეთის
მხარესაც მოველინა ღირსეული მეფე სოლომონი, მღვდელ
დაბაძეს გულმა ვერ მოუთმინა და სიხარულით აღსავსემ
თვით მეფეს გუმანი მიართვა; მიულოცა მეფობა, აუწერა
იმერეთის საშინელი მდგომარეობა და იმედი გამოსთქვა,

რომ აღმოსავლეთით ერეკლე და დასავლეთით ქორღუმანი ერთმანეთს მხარიმხარს მისცემენ და ამჟამად დაუმღწერებულ საქართველოს ისევ ძველ ღირსებას და სახელს აღუდგენენო.

მეფე სოლომონს წინედაც გაგონილი ჰქონდა მღვდელი დაბაძის ამბავი და ახლა მის მიერ გამოგზავნილმა გუმანმა ძლიერ ასიამოვნა, მით უფრო, რომ, საუბედუროდ, მაშინდელი სამღვდლოება გონებრივადაც და ზნეობრივადაც სახარბიელო არ იყო. თვით მღვდელ-მთავრებიც ერივნენ სტამბოლში ტყვეთა გაყიდვის საქმეში და ადვილი წარმოსადგენია დაბალი სამღვდლოება რაღა იქნებოდა.

მეფემ სახლთხუცესს უბრძანა, მადლობის ბარათი მიეწერა მღვდელ მარკოზ დაბაძისათვის, გაემხნევენინა, აღეთქვა მფარველობა და საჩუქრად გაეგზავნა ერთი კაი მაუდის კაბა და ქალაქიდან მოტანილი თბილი ყელიანი ჩუსტები.

ამ ამბავმა მღვდელი მარკოზი და მისი მომხრე საწყალი, გაქირვებული ხალხი ძლიერ გაამხნევა და გაახარა, მაგრამ მისი მტრები, ტყვეთა ყიდვა-გაყიდვის მოტრფილუე თავადები და მათი დამქაშები ძლიერ შეაშფოთა და მარკოზ ხუცესის წინააღმდეგ შურითა და მტრობით აღავსო. პირადად შეხვედრის დროს ძალაუვნებურად ანგარიშს უწევდნენ მაღალი მფარველობის ქვეშ მყოფ ხუცესს, პატივით ეპყრობოდნენ, ეფერებოდნენ და თითქოს თანაუგრძნობდნენ. მღვდელი მარკოზი კარგად იცნობდა ყველას და თავის არჩეულ გზას მტკიცედ ადგა. არც არავის ქება-დიდება ასხამდა თავბრუს; და არც არავისი მტრობა-მუქარის ეშინოდა.

— მარიკა! — დაუძახა მღვდელმა მარკოზმა ცოლს.

— რა გინდა, — მოისმა სახლიდან ხმა.

— ე მანდ რას აკეთებ?

— ბეჩა, როდის მნახე უსაქმოდ მჯდარი. საჩოხე მატყლს ვწეწავ. განა ვერ დაინახე, რომ პაჭიკები სულ მთლად გაგცვეთია?

მღვდელმა პატივებზე დაიხედა. მართლაც, ერთიც ღრმად შეიშალა მეორეც რამდენიმე ალაგას ამოგლეჯილიყო. მარკაზს სრულებით არ შეუმჩნევია პატივების გაცვეთა და თუ შეამჩნია, ყურადღება არ მიუქცევია. მუდამ სხვა და სხვა ფიქრებში და მუშაობაში გართულ მღვდელს სად ეცალა პატივებისათვის.

— კაი დაგემართოს, კაი ფიქრი შენ მოგსვლია, — კმაყოფილებით მიუგო მღვდელმა — მაშ სამარიობოდ ახალი პატივები მექნება! ლერწამისა სად არის?

— წყალზე წავიდა.

— ჰო, კარგი! მაშ იცი, რა გითხრა, ერთი გაისარჯე და ეფუთი მომიძებნე, მინდა შევიტყო რა ხნისაა დღეს მთვარე, ამ დღეებში ხეხილის დამყნობას ვაპირობ.

რამდენიმე ხნის შემდეგ კარებში გამოჩნდა სანდომიანი სახის ტანდაბალი მოხუცი დედაკაცი. ერთ ხელში მატყლის ფანტელი ეჭირა, ხოლო მეორეში კარგა მოზრდილი, შავ ყდაში ჩასმული წიგნი. წიგნი მღვდელს მიწოდა და ისევ თავის საქმეს მიუბრუნდა.

მღვდელმა წიგნი გადაშალ-გადმოშალა:

— იანვარი, თებერვალი, მარტი, აპრილი... — წარმო-სთქვა მან, — ნიადაგი და თვის თავი, ზედნადები ოცდა-სამი... ოთხი, ხუთი, ექვსი, შვიდი...

— შენდობა მოძღვარს, — გაისმა ამ დროს ხმა და მის წინ მხარზე მოკლე თოფგადაკიდებული გლეხი გამოჩნდა.

— თედორიკა, რა ამბავია, შვილო, ხომ არა გიჭირს რა? — ჩვეულებრივ ტკბილად მიეგება მღვდელი.

ახალ მოსულმა მღვდლისაგან ლოცვა-კურთხევა აიღო.

— არა, მამაო! — ცოტა არეულად მიუგო თედორიკამ. — სასახლიდან გამომგზავნეს. ქალბატონი როდამი უქეიფოდ გახლავთ და გთხოვეს... საზიარებლად მობრძანდითო.

— ჰა, ბიჭო, ქალბატონს რა დამართნია? იქით კვირას წირვაზე ბრძანდებოდა და ისე ყოჩაღად იყო, რომ...

— იქით კვირას კი არა, ღღეს დილითაც კარგად გახლდა და
დათ და მერე უცბად ცუდი გული შეექმნა.

— ბატონი გიორგი შინა ბრძანდება?

— არ გახლავთ, მამაო, ჯუმათში წაბრძანდა.

— ოო... — გაჭიანურებით წარმოსთქვა ხუცესმა, და
თოვლივით თეთრ და გრძელ წვერზე ხელი მოისვა.

— კარგი, კარგი, შვილო! წავიდეთ, წავიდეთ! — მიუ-
გო მღვდელმა, წიგნი დაკეცა და წასასვლელად მზადებას
შეუდგა.

— ჯორი მოგიძებნო, მამაო? — დაეკითხა თედორიკა.

— არა, შვილო, არა, ფეხითაც ავირბენ, მაგის მოძებ-
ნა-შეკაზმვაში ბევრი დრო წავა, ხვალ კვირაა, წირვა-
ლოცვა მიჭირს. — აუჩქარებლად მიუგო მღვდელმა მარ-
კოზმა, სიწმინდის კოლოფი გულზე გადაიკიდა და თედო-
რიკას გაჰყვა.

საღვთისმეტყველო ნაწარმოები V

ნიკოთის ერთ-ერთ, ზამთარ-ზაფხულ ამწვანებულ
სერზე, თავადი გიორგი ჭორიშვილის სამოსახლო იყო გა-
მოქიმული. თავადის ეზოს ორასამდე ქცევა ადგილი ეჭი-
რა. ეზოს ერთ მხრივ, საუკეთესო, სწორე და ამაღლებულ
ალაგას იდგა ყავრით დახურული დიდი ოდა — ბატონების
საცხრვრებელი და მახლობელი სტუმრების მისაღები.
იქვე მახლობლად იდგა მეორე პატარა ოდა, საზოგადო
სასტუმრო. იქვე ცოტა მოშორებით სხვადასხვა ზომის, —
ზოგი ფიცრული და ზოგიც დაფაცხული: ისლით დახუ-
რული შენობა სამზარეულო, საჯინბო, საბაზიერო და
სხვა. ეზოს მეორე მხრივ დაბლობზე, წყაროს პირას,
ოციოდ პატარა სახლები და ფაცხები იყო გაფანტული.
იქ მოჯალაბეთა მოსახლეობა იდგა.

მზე უკვე ჩადიოდა, როცა მღვდელი მარკოზი თედო-
რიკას თანხლებით თავადის ეზოში შევიდა. მას მოეგება
თავადის ვაჟიშვილი ალექსანდრე და თავაზიანად სახლში
შეიპატიუა, მაგრამ მღვდელმა მარკოზმა ერთი შეხედვით-

ვე შეატყო, რომ მისი მოსვლა ბატონიშვილს არა თუ არ
ესიამოვნა, ძლიერაც ეწყინა.

მღვდელმა მარკოზმა თავადიშვილს პირდაპირ თვა-
ლებში შეხედა და თითქოს ანიშნა: რა ვქნათ, შვილო,
ეტყობა არა გასურდა ჩემი აქ მოსვლა, მაგრამ მე მაინც, ეს
არის გეახელიო.

— რა დაემართა, ნეტავი ქალბატონს? ძლიერ საწყე-
ნად დამირჩია, — მიებოდინა მღვდელი მარკოზი თავად
ალექსანდრეს, — ქრისტე მეუფეს ვთხოვ მის ჩქარა გან-
კურნებას.

— გმადლობთ, მამაო, — ზრდილობიანად მიუგო თავ-
ადიშვილმა, — რალაც უქეიფოდ გახდა დღეს, არ ვიცი
აწყინა რამემ, თუ გაცივდა.

გაუბედავი კილო თავადიშვილისა ძალაუნებურად
ექვს უბადებდა მღვდელს, რომ არც ერთი მიზეზი სწორია
არ იყო.

— რა აწყენდა, ბატონიშვილო, ან სად გაცივდებო-
და? — სიცილით მიუგო ხუცესმა, — მე შენ გეტყვი და
ცივი ღომით საუზმობს, ან კოკით წყალს ეზიდება.

თავად ალექსანდრეს ბრაზით ფერი ეცვალა, მაგრამ
თავი შეიკავა, იცოდა მღვდელი მარკოზის მოურიდებლო-
ბა ლაპარაკის დროს და ღიმილითვე მიუგო:

— ეხ, მამაო, ცივი ღომის მჭამელი და კოკით წყლას
მზიდავი ხშირად უფრო ჯანსაღია, ვიდრე ფუფუნებაში
გაზრდილი...

— ეს სწორედ ჭეშმარიტი ბრძანებაა, — კმაყოფილე-
ბით მოუსწრო ხუცესმა, — ღმერთი წონა-სამართალია!
ღარიბი და დაჩაგრული კაცის ერთადერთი ნუგეში მისი
ჯანმრთელობაა, შრომა-გარჯით და ზომიერი ცხოვრებით
მოპოვებული. გამჩენს ასე განუწყესებია.

— სიმაართლე რომ ესთქვათ, მამაო, დედაჩემი, თუმცა
ფუფუნებით გაზრდილი ადამიანია, მაგრამ ძლიერ გამრ-
ჯელია. დილიდან საღამომდე არ ისვენებს და ხშირად
ისეთ საქმეებში ერევა, რაც მას სრულებით არ შეეხება...

— ვიცი, ვიცი, შეილო! განა არ ვიცი! ვინ უნდა, თორემ ქალბატონ როდამს მარტო დღეს ვიცნობ? შენ ქვეყანაზე არც კი არსებობდი, როცა მე მას ვიცნობდი. ჯვარი მე არ დავწერე?.. როგორ მიბრძანებთ, პირდაპირ შეიძლება შევიდეთ?

— უკაცრავად, მამაო, მაგრამ ცოტა უნდა დავიცადოთ, მგონი, ახლახან ჩაეძინა...

— რა საბოდიშოა, შეილო! — გააწყვეტინა ხუცესმა, — იყოსმცა მისთვის ძილი განმკურნებელი. მე მანამდე აქ დერეფანში ჩამოვჯდები. ჯდომას და აქედან ყურებას რა ჯობია. იფ, რა შშვენიერებაა! მთელი რიონის დავაკება, გაღმა-გამოღმა და თითქმის მთელი ოდიში ხელისგულივით მოსჩანს. ახ, ცხონებულ ბაბუაშენმა ქაიხოსრომ აირჩია ეს ადგილი სამოსახლოდ... რა წყალი, რა ჰავა! გურიისი ამის ბადალი ალაგი მეორე არ მოიძებნება.

მღვდელი დერეფანში გრძელ სკამზე ჩამოჯდა, თავადი ალექსანდრეც შორიახლო მოუჯდა.

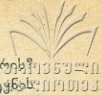
ცოტა ხანს სიჩუმე სუფევდა.

ორთავენი ცოტა უხერხულად გრძნობდნენ თავს. მღვდელი ატყობდა, რომ თავადიშვილს მასთან დარჩენა არ უნდოდა, მაგრამ ზრდილობის გულისათვის არ მიდიოდა და თვითონ ხუცესს კი—წადი, მომშორდი, ვერ ეთქვა...

ბოლოს სიჩუმე ისევ თავადმა ალექსანდრემ დაარღვია.

— რას ამბობს, მამაო, შენი ეფუთი? როგორი წელიწადი იქნებაო, როგორი მოსავალი, როგორი სიმრთელე?

— ჰო! — ჩაახველა ხუცესმა. — ეფუთი რაღათ გვინდა, შეილო. — აუჩქარებლად, მაგრამ ჩვეულებრივ მტკიცედ მიუგო მღვდელმა მარკოზმა. — როცა უეფუთ-უკარბადინოდაც ჩვენი ცხოვრება და მისი ბედ-იღბალი დღესავით ნათელია! თვალით ვხედავთ, ყურით გვესმის, რაც ხდება ირგვლივ. გული კი სწუხს და შფოთავს. მოსავალი კარგი საიდან იქნება, თავადიშვილო, როცა მხვნელ-მთესველი შიშით თავისუფლად ვერ გამოსულა სამუშაოდ. სიმრთელეს ვინ მიანიჭებს შიმშილით კუჭ-

გამხმარ ხალხს. ან ეს მიბრძანეთ, თვით ხალხი სად არიქვინა? სად არის ხალხი? ან სად იქნება, როცა ჩვენი ქვეყნის საუკეთესო ძენი და ასულნი ასობით და ათასობით, შავ ზღვას გაღმა ბატკნებივით და თიკნებივით იყიდებიან. ქვეყნის მთლიანად დიდია სულგრძელობა უფლისა, თორემ, საკვირველია, რატომ ამდენხანს არ მოგვივლინა, როგორც საღმრთო წერილში წერია: „ცეცხლი და წუმწუმა და სული ნიაგ-ქარისა“ და სრულებით არ აღგავა პირისაგან ქვეყნისა ჩვენი ცოდვილი კუთხე. მე მიკვირს, რატომ ზღვად და პალეასტომად არ გადიქცევა მთლად ჩვენი ქვეყანა, საცა ამდენი შესაზარი უსამართლობა მომხდარა და კიდევ ხდება, საცა... მაგრამ, ჰოი, უფალო შეგცოდე! მაშინათვე ადამიანური სულმოკლეობა მომიტაცებს ხოლმე და სრულებით მავიწყდება, რომ შენ სულგრძელი ხარ და მრავალმოწყალე. არა ცოდვათა ჩვენთაებრ მოგვაგებ ჩვენ და არცა საქმეთა ჩვენთაებრ გვასწავლი ჩვენ. შენ უკეთ უწყი უმჯობესი... ახლა მგონია არ გავგწირავ სრულიად, რადგან მოავლინენ ჩვენდა შემწე წმიდით შენით და სიონით გამო ხელი აღგვიპყარ ჩვენ... რამეთუ შენ ერი მდაბალი აცხოვნო და თვალნი ამპარტავანთანი დაამდაბლო. არა, თავადიშვილო, — ხმას დაუშვა ხუცესმა, — ჩემი ეფუთ-კარაბადინი ხელისგულივით ჩვენს წინ გადაშლილი ჩვენი ცხოვრებაა, თუმცა სახარბილო არაა, მაგრამ არც სულ უნუგეშოა. აწ გულის ხმა ვყავ, რამეთუ აცხოვნა უფალმან ცხებული თვისი... უფალო, აცხოვნე მეფე და ისმინე ჩვენი ღღესა მას, რომელსაცა ვხადოდეთ შენ... ესენი ეტლებითა და ესენი ჰუნებითა, ხოლო ჩვენ სახელითა უფლისა ღვთისა ჩვენისათა ვხადოდეთ. ივინი შებრკოლდეს და დაეცნეს, ხოლო ჩვენ აღვსდევით და აღვემართენით.

თავად ალექსანდრეს პირისახეზე აღმური აედინა. ის ძლიერ კარგად მიუხვდა, თუ რა ქარაგმებით უბნობდა მარკოზ ხუცესი. საქმე იმაში იყო, რომ თავადი გიორგი ტყვეთა ყიდვა-გაყიდვაში მხურვალე მონაწილეობას იღებდა.

ყველა წერილმან მტაცებელს, — გურულს, იმერელს თუ მეგრელს, თავადის სახლში მყუდრო ბინა ჰქონდა, რადგან თავადი დიდი გავლენიანი კაცი იყო და მის სახლში შექრას, ან რაიმე პასუხის მოთხოვნას უბრალო ვინმე კი არა, თვით გურიელიც ადვილად ვერ გაბედავდა. თავადი გაცნობილი იყო ფოთის ციხეში მჯდომ ოსმალთ ფაშასთან, ოსმალეთის მდიდარ სოვდაგრებთან. ისინი თავად გიორგის დიდად აფასებდნენ და პატივსა სცემდნენ. ერთი სიტყვით, ტყვეთა ყიდვა-გაყიდვის საქმე თავადმა ძლიერ კარგად იცოდა და ამით კაიძალ ქონებასაც იძენდა.

ვინ იცის, რამდენჯერ მოსვლია უსიამოვნება მარკოზ ხუცესს თავად გიორგისთან ტყვეთა გაყიდვისა გამო. ბევრი უქადაგნია ხუცესს თავადისთვის, ბევრი უხვეწნია, ბევრი უმხილებია ალეკვეთა ეს საზიზღარი საქმე, მაგრამ ვერა გაეწყო რა. თავის მხრივ თავადს მღვდელი მარკოზი, რასაკვირველია, სძულდა, უნდოდა მასთან ყოველივე კავშირი გაეწყვიტა და სახლშიაც არ შემოეშვა, მაგრამ ვერ მოეხერხებინა, რადგან ქალბატონი როდამი დიდი პატივისმცემელი იყო მარკოზ ხუცესისა და სხვა მოძღვრის არჩევაზე არასგზით არ თანხმდებოდა. თავადი გიორგიც გულის სიღრმეში, უეჭველია, გრძნობდა ხუცესის პირად ღირსებას და, თუმცა არ ესიამოვნებოდა მულამ მამხილებელი კაცი, მაინც, ვივინდარა ყურმოჭრილ ყმამღვდელს მაინც ერჩივნა. „რას დავეძებ, ილაპარაკოს რამდენიც უნდაო, მე მაინც ჩემსას ვიზამო“, — ფიქრობდა თავადი, მაგრამ როცა მარკოზ ხუცესი თავის მფარველობის ქვეშ მიიღო თვით მეფე სოლომონმა, საქმე შესამჩნევად შეიცვალა. მღვდელი მარკოზი ახლა ტყვეთა გამყიდთათვის საშიში კაცი შეიქნა. ხუცესს შეეძლო თავის მომხრენი, რომელთა რიცხვი, განსაკუთრებით დაბალ ხალხში, მრავალი იყო, აემხედრებინა, მეფისთვის მიემართნა, ისიც ძალას მოაშველებდა და ტყვეთა გაყიდვის საქმეში მხილებული სასტიკად დაისჯებოდა. თუმცა ხუცესი ჭერჯერობით ჩვეულებრივ ტკბილ სიტყვებს და იგავების

თქმას სჯერდებოდა, მაგრამ ადვილი შესაძლებელი იყო სხვა ღონისათვის მიემართნა და თავადი გიორგისთვის საგრძნობელი უსიამოვნება მიეყენებინა. ამიტომ თავადმა ბოლო ღროს ხუცესს მოფერება და უფრო პატივით მოპყრობა დაუწყო, თანაც ეფიცებოდა, რომ ახლა ტყვეთა ყიღვა-გაყიდვის საქმეში ჩარევას სრულებით თავი დავაწებებო. ერთი მხრივ ეს ტყუილიც არ იყო. აშკარად მოყვანა ტყვეებისა თავადის სახლში, რაც წინეთ ჩვეულებრივი მოვლენა იყო და რისთვისაც თავადი გიორგი არავის ერიდებოდა, შესამჩნევად შემცირდა.

სხვა ღროს თავად ალექსანდრესაც მღვდლის იგავებზე შეიძლება პასუხიც გაეცა, მაგრამ დღეს საუკეთესოდ სცნო გაჩუმებულიყო, ხუცესისადმი უკმაყოფილებას მხოლოდ თვალებით გამოსთქვამდა და მით კმაყოფილდებოდა. მღვდელმა კი ძლიერ კარგად შენიშნა, რომ თავადიშვილს მისი სიტყვები არ ესიამოვნა, მაგრამ თითქოს არ შეუმჩნევიანო, კვლავ განაგრძო ლაპარაკი.

— იცოდე, თავადიშვილო, ჩვენ აღვსდგებით და აღვიმართებით! სძლევს სიკეთე სიბოროტეს, მაგრამ შურს არ იძიებს. ქრისტიანულ სიკეთეს შურისძიება არ უყვარს. რაც იყო, შეიღო, იყო! — უკვე პირდაპირ სთქვა ხუცესმა, — მას ნულარ გავიხსენებთ. ყოვლად მოწყალეს ვსთხოვთ შენდობა და დავადგეთ ახალ გზას. მაშინ ნახავ, რომ ცაც დროზე წვიმას მოგვეცემს და ქვეყანაც უხვად აღმოცენებს ნაყოფსა თვისსა, მოსავალიც კარგი იქნება და სიმართლევც ხალხში სანატრელი.

— ღმერთმან ქნას! ღმერთმან ქნას! — ამბობდა თავადი, მაგრამ ზედვე ეტყობოდა, გულწრფელი არ იყო ეს მისი სურვილი.

— დროა, გონს მოვიდეთ, სიტყვით ნათქვამი საქმითაც შევასრულოთ, ხელი ხელს მივცეთ და წარმოვსთქვათ სიტყვა იგი მეზვერისა, — მტკიცედ სთქვა მღვდელმა მარკოზმა, მაგრამ სიტყვა ველარ დაათვა, ოღნავ შეკრთა და ეზოში რალაცას დააკვირდა.

ეზოში საჭინბო სახლისაკენ ვილაც შავწვერა, ჩასქუ...
ლებული, ყაბალახით თავშეხვეული კაცი მიდიოდა, უკან
ქამარში განდაგან დამბაჩა ერჭო და რალაცნაირი რხევა-
ზნექით მიდიოდა. გამოცდილ მღვდელს ეს კაცი მაშინათ-
ვე თვალეში ჩაუფარდა.

— ეს კაცი ვერ ვიცანი, ბატონიშვილო! — მიუთითა
ხუცესმა ეზოში მიმავალ კაცზე.

თავადმა ალექსანდრემ გაკვირვებით აიხედა, სახე ცოტა
გაუფითრდა, მაგრამ შეეცადა სრულებით დამშვიდებული
სახე მიეღო.

— ესა? ჰო, ჩვენი მოკეთე კაცია.

— აქაური არ უნდა იყოს.

— ... არა, ოდიშელია, — მიუგო თავადმა ალექსანდრემ
ცოტა სიჩუმის შემდეგ.

— ოო!.. — მრავალმნიშვნელოვნად წარმოსთქვა ხუ-
ცესმა და სასტიკი თვალით თავადს შეჰხედა.

— მამაო, დედას უკვე გაეღვიძა, — მოიბოდიშა თავა-
დიშვილმა, საჩქაროდ წამოდგა და სახლში შევიდა. სხვა
გზა არ იყო, ხუცესის მრისხანე თვალს თვალი ვერ გაუს-
წორა.

— ოო... ახლა კი მივხვდი! აქ რალაც საქმეა, — გაი-
ფიქრა მღვდელმა და თეთრ წვერზე ხელი მაგრად მო-
ისვა. — სახეზე ვატყობ იმ შავ-შავ ყაზახს, კეთილი სული
არ უნდა იყოს. ვითომ ახლაც გაბედეს და ვინმე უბედური
მოიყვანეს? მოიცა, ვნახო ქალბატონი, ყოველისფერს
გამოვააშკარაებ. მაშინ გაუხმეს ხელი მარკოზ ხუცესს,
თუ მან ვისმე ზიარება მიაწოდოს, სანამ დაწვრილებით
არ შეიტყობს, თუ რაშია საქმე. თავადიშვილს მე არასო-
დეს გულზე არ ვეხატე. მამის შვილი არაა! მაგრამ დღეს
კი რალაც განსაკუთრებული არეულობა შევატყვე. ღმერ-
თო, მწეო ჩემო და მფარველო ჩემო, განმისწავლენ გზანი
ჩემნი! — ლოცულობდა გულში ხუცესი. მის ყურამდე
სამზარეულო სახლიდანაც კანტი-კუნტად საგულისხმიე-
რო სიტყვებმა მოაღწია. მღვდელს ესეც არ გამოეპარა.

— ვაი, ვაი, დედაი სულო! უღმერთოები, უღმერთოები... — ამბობდა მოხუცი გაღია... — მისი ცოდო... გული... და...

რამდენიმე ქალი ერთად ლაპარაკობდა. სამზარეულო სახლიც კარგა მოშორებით იყო და მღვდელმა მარკოზმა დალაგებით ვერ გაიგონა მოხუცი გაღიას ნათქვამი, მაგრამ რაც გაიგონა, ისიც საკმარისი იყო, ეჭვი აეღო, რომ ამ სახლში რაღაც საიდუმლო საქმე იმალეობოდა, რომელიც დაკავშირებული უნდა ყოფილიყო იმ შავწვერა მეგრელის მოსვლასთან.

— ვითომ, რაც თავადმა შემომფიცა, მაგისტანები აღმოვკვეთეო, კიდევ გაბედეს? — თავისთვის წარმოსთქვა ხუცესმა. — დამაცადეთ, განკითხვის დღე მოახლოვებულია, — იმუქრებოდა მღვდელი მარკოზი.

VI

ქალბატონს გამოეღვიძა. ალექსანდრე არსად სჩანდა. გამოვიდა მოახლე ქალი და მღვდელი სახლში შეიპატიჟა. მღვდელი მარკოზი შევიდა.

ოთახი, სადაც იწვა ქალბატონი, დიდი არ იყო. კედელში გამოჭრილი პატარა ფანჯარა სახლს საკმაოდ ვერ ანათებდა. ერთ-ერთ კედელთან, ტახტზე, ძვირფას აბრეშუმეულობა გადაკრულ ქვეშაგებში იწვა ქალბატონი როდამი. ტახტის წინ ძვირფასი, სტამბოლიდან მოტანილი ხალიჩა ეგო. ავადმყოფის სარეცელთან მაღალი სამფეხა სკამი იდგა, რომელზედაც მხედრულად დაწერილი პატარა დაუჯდომელი და ვერცხლის პატარა შანდალი იდგა. შანდალში შინ ჩამოქნილი ყვითელი თაფლის სანთელი ერჭო. ოთახში, ავადმყოფს გარდა, არავინ იყო.

მღვდელმა მარკოზმა ოთახში ფეხი შესდგა თუ არა, მცირე ლოცვა წარმოსთქვა და მერე ავადმყოფს აუჩქარებლად მიესალმა.

— იაგუნდისა, — მიღეული ხმით დაიძახა ქალბატონმა, — მოძღვარს სკამი მიართვი.

მოახლემ სკამი შემოიტანა. ხუცესი ჩამოჯდა და თვალი მოავლო, ერთიც დაუჯდომელს გადახედა და ახედა მყოფს თანაგრძნობით დაეკითხა:

— რა დაგმართნია, ქალბატონო? ძლიერ ვწუხვარ, სასო მღვთისმშობელს შევთხოვ შენს ჩქარა განკურნებას.

— გმადლობ, მოძღვარო! ძლიერ ცუდად ვიგრძენი თავი და შეგაწუხე. ვინ იცის, სიკვდილ-სიცოცხლე ხომ ერთი წუთის საქმეა, — ნელ-ნელა წარმოსთქვა როდამმა.

მღვდელმა თავისი გამომცდელი თვალებით ახედ-დახედა და ავადმყოფს და ტკბილად მიუგო:

— კეთილი, ქალბატონო! მონარული ვარ, რომ ვაჭირვების დროს ღმერთს მიმართავ ხოლმე. და ხმა ჰყოს ჩემდამი და მე ვისმინო მისიო, ბრძანებს უფალი. უეჭველია, შენც გისმენს იგი, თუ კი გულწრფელად მიმართავ მას.

— მოძღვარო, ძლიერ სუსტადა ვარ.

— უფალი განამტკიცებს უძლურთა და დაამხოვს ძლიერთა. აუარებდით უფალსა, რამეთუ კეთილ, რამეთუ უკუნისამდე არს წყალობა მისი, — თვალების ზეაპყრობით ამბობდა მღვდელი მარკოზი.

— ეხ! მოძღვარო, უფალსაც მოსწყინდა, ალბათ, ჩვენი ცოდვები... ჩვენი...

— ჩვენი ცოდვები, ქალბატონო, რაღა საკითხია... დასამალი არაა, აშკარაა, — გააწყვეტინა ხუცესმა, — მთანი და ბორცვნი, მდინარენი და ველნი, ზღვა და ხმელეთი, უსჯულოთა ბანაკი და ქვრივ-ოხერთა თავშესაფარი ქონი სულ ჩვენ ცოდვებზე არ ღაღადებენ?

— მოძღვარო, მე ხომ მიცნობ? მრავალჯერ მითქვამს ხომ გულწრფელი აღსარება შენთვის... ჩემი სულიერი ტანჯვა, ჩემი წუხილი... უფალმა ხომ... უწყის... — ქალბატონს ტირილი მოერია და სიტყვა ველარ დაათავა.

— მგონი, მეც მიცნობ, ქალბატონო! ორმოცი წელიწადი გავიდა, რაც ჯვარი დაგწერე. კარგად იცი, რამდენი უსიამოვნება შემხვედრია ამ ხნის განმავლობაში, თვით შენ ოჯახშიაც რამდენჯერ ყოფილა ჩემ დასაღუბად შეთქმუ-

ლობა, მაგრამ პირადად შენი ყოველთვის მადლობელი ვი-
ყავი, რადგან დარწმუნებული ვარ, თუ არ შენ, ბევრი ხნიერ
ადრე ცოცხალთა რიცხვში არ ვიქნებოდი. უფალმან მო-
გაგოს მაგიერი. მრწამს ისიც, რომ გულწრფელად იტან-
ჯებოდი, როცა ჰხედავდი აშკარა უღმრთოებას შენ ოჯახ-
შივე შენს დაახლოებულთა მიერ. მართლაც და დიდი უნ-
და იყოს ის მწუხარება, რაც უნდა განეცადა პატიოსან
ცოლსა და დედას, როცა ხედავდა, რომ მისი ქმარი და
შვილი ძმათა მტაცებელს და უსჯულოში გამყიდველს თა-
ვშესაფარს აძლევდნენ. მაგრამ დაგვიდგა სხვა დრო. ღმე-
რთმან ზეცით გარდმოიხედა, მოგვივლინა მხსნელი. ხომ
შეიბედა, რა სასტიკი ბრძანება გაუცია მეფეს ტყვეთა გა-
ყიდვის წინააღმდეგ. იმედი მაქვს, ეს ბრძანება არ დარჩე-
ბა ხმად მღალაღებლისა უდაბნოსა შინა. კიდევაც ახლავ
დაეტყო ამ ხმის ძლიერი გავლენა ჩვენ ქვეყანას. ახლა
მთესველი უკვე მხიარულად გამოდის თესვად, ხოლო მტა-
ცებელი თავზარდაცემული იმალება. მე იმედი მქონდა, ასე
სანატრელად დროების შეცვლა შენ გაგახარებდა და, აი,
საუბედუროდ, ვხედავ, რომ, პირიქით, დაუძლურებულ-
ხარ, ტირი და გოდებ. გატყობ, რომ შენი ავადმყოფობა
რალაც სხვანაირია, ასოთა ტკივილისაგან არ არის გამო-
წვეული. მითხარ, რაშია საქმე, ნუ დამიმალავ!

ქალბატონი მწარედ ქვითინებდა.

— პასუხის მოცემა გეძნელება, ცრემლი ნებას არ გა-
ძლევს? — გულდამშვიდებით გააგრძელა ხუცესმა. —
არა უშავს-რა, ცრემლი დიდი ნუგეშია, მწუხარე გულის
დამამშვიდებელია. შეიძლება, ჩემ შეკითხვას პასუხიც მე
მივცე? კარგი, შენ არ შეგაწუხებ, მე თვითონ გიპასუხებ.
ხომ იცი, ქალბატონო, ჩემ გამოცდილ თვალებს არაფერი
არ გამოეპარება, მაგრამ ერთი მაინც უნდა მიბრძანოთ:
ვინა ბრძანდება ის შავწვერა მეგრელი, თქვენს სახლში
დღეს სტუმრად რომ არის? უეჭველია, კეთილი სული არ
უნდა იყოს!

ქალბატონი ცრემლით სავსე თვალებით ამტერდა.

— ნუ გიკვირს, ქალბატონო, მე ის უკვე ვნახე! თუმცა შორიდან, მაგრამ მაინც ვნახე და ჩემთვის ესეც საკმარისია. დანარჩენი ხომ ცხადია, მე და შენ მაინც განმარტება აღარ გვჭირია.

— მოძღვარო, ვფიცავ იესო მაცხოვარს, — წამოიძახა ქალბატონმა...

— აბა, შენი ფიცი მე რაღა მინდა... განა არ ვიცი, რომ მისი სტუმრობა შენც ისე გაგიხარდებოდა, როგორც მე დღეს მისი ნახვა? რას ვამბობ, მე თუმცა არ მესიამოვნა მისი ნახვა, მაგრამ ავად არ გავუხდივარ და იმედი მაქვს, არც გამხდის, შენ კი, აი, სარეცელში წევხარ.

— მოძღვარო, გულთმისანი ხომ არა ხარ? — ისევ წამოიძახა ქალბატონმა.

— გულთმისნობა რაღა საჭიროა! ისედაც მივხვდებით, სირცხვილიცაა მარკოზ ხუცესისთვის, მაგისტანეები გამოეპაროს.

— რა ვქნა, მოძღვარო, ორ ცეცხლშუა ვარ ჩავარდნილი, — საცოდავად წარმოსთქვა როდამმა და ცრემლი მოიწმინდა. — ერთხელ დაჩვეულის ერთი მოსმით გადაგდება ძნელი ყოფილა. შენც ხომ იცი, რომ ჩემმა ქმარმა და შვილმა გურიელთან ერთად მეფეს შეფიცეს, რომ ფაშისთვის ტყვეები არ მიეწოდებინათ და, მართალი უნდა ესთქვა, სხვა დროსთან შედარებით, ძლიერაც შეამცირეს ეს საძაგელი ხელობა, ეს შენც იცი, მაგრამ სრულებით მაინც ვერ აღმოკვეთეს. მე ცალკე ქმარს ვეჩხუბე, ცალკე შვილს და მხოლოდ ის მოვახერხე, რომ აქ, ამ ჩემს ოჯახში, ჩემ თვალწინ მაინც არ უნდა მომხდარიყო ეს საზიზღრობა. ორთავემ პატიოსანი სიტყვა მომცეს და, მართლაც, სამი თვე ვავიდა, რაც ჩემ ეზოში ტყვე არ შემოუყვანიათ; მოწმე იყოს თვით ქალწული უბიწო! დღეს დილით კი მოეთრია ის ავაზაკი, ის იუდა გამკემლის თანაზიარი, ის დაუნდობელი და ერთი პატარა ყმაწვილი მო-

იყვანა... ისეთი ლამაზი, ისეთი კარგი, რომ... ვაი დედამისს
 გამწარებულს, ცეცხლ-გენია მოკიდებულს! მე მაშინათვე
 ყვირილი მოვრთე. თავი მთვიალი... ბატონი შინ არ იყო,
 არც ახლა გახლავთ... ჩემმა შვილმა კი ჩვეულებრივ მა-
 ნუგეშა, ეს უკანასკნელიაო. დანაპირი ვართ ფოთის ფა-
 შასთან, სასყიდელი წინდაწინ გვაქვს მიღებულიო. მე ეს
 არ დავიჯერე, გავცოფდი, გადვირიე. ბავშვი გამოვტაცე
 და ჩემს ერთგულს გადიას და მოსამსახურეებს ჩავაბარე...
 მერე საშინელი თავის ტკივილი ამივარდა... გონებაც დავ-
 კარგე...

— მესმის, მესმის, ქალბატონო, ყოველისფერი მესმის,
 დამშვიდდი! შენი სათნოებით და სიყვარულით სავსე გუ-
 ლი მეოხ ეყავნ შენ ქმარ-შვილს დღესა მას განკითხვისა-
 სა, — თანაგრძნობით მიუგო მოძღვარმა. — არ დაგიმა-
 ლავ, მე ამას მაშინათვე მიეხვდი. თავადიშვილს ალექსა-
 ნდრეს თვალეზში შევატყე, რომ ჩემი ნახვა არ ესიამოვნა.
 რა ვქნა! მე მაინც ღვთისადმი ვითხოვ მის კეთილ გზაზე
 დაყენებას. დრო კი არის, ქალბატონო, შენმა ქმარ-შვილ-
 მა აღმოკვეთონ ეს საზარელი საქმე. ნუ თუ არ კმარა, რაც
 მდულარე ცრემლი დაიღვარა უბედურ ჩვენი ქვეყნის დე-
 დათაგან მთელი საუკუნის განმავლობაში! დაე, ჩვენი ქვე-
 ყნის ტურფა ძენი და ასულნი ჩვენ ქვეყანაშივე დარჩნენ.
 აქვე დაიზარდნენ, აქვე იშრომონ. აქვე განვლონ დღეი
 ცხოვრებისა, მოიხადონ მოვალეობა სამშობლოს წინაშე
 და აქვე მიწას მიებარონ. გარდაეცი ბატონს ჩემ მაგივრად,
 რომ ფიცი მტკიცედ შეინახოს. ნუ ჰკადრებს თავის ჰა-
 ლარას არასაკადრისს, თორემ მოახლოებულია დღე განკი-
 თხვისა. ხომ იცის, ისმინა უფალმან ტირილი და გოდება
 ხალხისა და მოუვლინა მას მფარველი. ეკრძალოს, მე გა-
 მიფრთხილებია.

— ახლა როგორ მოვიქცე, მოძღვარო, ბავშვს რა ვუ-
 ყოთ? — დაეკითხა როდამი.

— ბავშვი ჭერ-ჭერობით მე მომეცი. გავზრდი, შეეას-
 წავლი რასმე და მერე ბატონი მოვძებნოთ და ჩავაბა-

როთ, რა თქმა უნდა, უკეთესია ამ საქმეში სმარკოზის
ამოილოს. არც შენ და არც ჩემ წინააღმდეგ, თორემ ბო-
ლოს სასინანულოდ დაურჩება. მარკოზ ხუცესი თავმდა-
ბალია, მაგრამ, თუ გაჭირდა, ქუდმადალზე უარესს იზამს.
შენ კი, ღირსო ადამიანო, უფალმა მოგანიჭოს დღეთა სი-
გრძე. დამშვიდდი, ზიარება არ გეჭირვება.

VII

დალამდა. მოღრუბლულ-მოღუშული და საწვიმრად გა-
ნმზადებული ცა ქვეყანას მრისხანედ დაჰყურებდა. მთვარე
ჯერ არ ამოსულიყო და ირგვლივ სიბნელე სუფევდა.

მღვდელი მარკოზი ორი შეიარაღებული კაცის თანხ-
ლებით თავად გიორგის სასახლიდან გამოვიდა და თავის
სახლისაკენ გაემართა. გვერდით ანაფორის კალთაში გა-
მოხვეული ბავშვი მისდევდა. თუმცა ზაფხული იყო და
ცხელოდა კიდევ, მაგრამ ბავშვი მაინც ძაგძაგებდა.

— ნუ გეშინია, ჩემო ბიჭიკო, — აღერსიანად უთხრა
მღვდელმა, — შინ ჩქარა მივალთ, საქმელს გაჭმევ, დაგა-
ძინებ... შენი სახელი?

— ხვიჩა, — ტირილით მიუგო ბავშვმა.

მღვდელმა ხელი მაგრა მოხვია და ტანზე მიიკრა.

— უღმერთოები, უსვინდისოები, — ბუტბუტებდა იგი, —
ბავშვისთვის პერანგი მაინც ჩაეცვათ ხეირიანი. ან ღმერთს
რას ეტყვიან, ან კაცს ეს უსჯულოები!

— ეხ, ეხ, ჩვენი ცოდვა, — ოხრავდნენ მღვდლის მხლე-
ბლები.

მარკოზ ხუცესის სახლის კერაზე ხმელი ფიჩხის ცე-
ცხლი კაშკაშებდა და მთელ სახლს საკმაოდ ანათებდა.
მარიკა და ლერწამისა კერას აქეთ-იქით შემოსხდომოდნენ
და მღვდლის მოლოდინში საჩოხვე მატყლს ართავდნენ.

— მარიკა, მარიკა, აბა, გამოიცანი ვინ მოგიყვანე, —
სახლს მიუახლოვდა თუ არა, დაიძახა ხუცესმა. მისი ხმის
გაგონებაზე ქალებმა თითისტარები განზე გადადეს და ზე-
ზე წამოიჭრნენ. ამასობაში მღვდელი სახლში შევიდა, ანა-

ფორის კალთა გადასწია და თმა-ხუჭუტა, შავგრემანი ბეჭეტიანი შვი წინ წამოაყენა. ბავშვი თითქმის ტიტველი იყო, კერძოდ კერძოდ მხეცივით შეშინებულ თვალებს აქეთ-იქით აცეცებდა.

— ეს ვინ არის? — გაოცდა მარიკა.

— ვინ უნდა იყოს, დედაკაცო. — მშვიდად მიუგო ხუცესმა, — თუ არ ნაყოფი ჩვენი კეთილი გზიდან ცთომისა, ჩვენი გათახსირებისა, გულგაქევაებისა და გონების დაბნელებისა.

მარიკა მიხვდა, შეშინებულ ბავშვს მიუახლოვდა, ნახად ხელი მოჰხვია და გულში ჩაიკრა.

— ნანა, შვილო, ნანა, შვილო, ბედდამწვარი შენი მშობელი დედა, ბედდამწვარი შენი მშობელი დედა... ოჰ, ნანა, შვილო! რა მწარეა შეილის დაკარგვა... უღმერთოებმა რა იციან, რა მწარეა დედის გულ-მკერდი! ნანა, შვილო, უბედურ მთვარეზე დაბადებული შენი მშობელი დედა... იმას ვინ ანუგეშებს? იმას ვინ გაუმრთელებს დაჭრილ გულს? იმას შენ მაგიერობას ვინ გაუწევს?.. საფლავში უნდა ჩაიტანოს უბედურმა შენი სიმწარე. — მოთქმით ამბობდა მარიკა, ბავშვს თავზე ხელს უსვამდა, ჰკოცნიდა და თან ჭკითინებდა.

ალერსით და დედის განსენებით გულაჩვილებული ბავშვი მწარედ ატირდა. ატირდა ლერწამისაც. მღვდელი მარკოზი შორი-ახლო იდგა და ცოლის ქცევით კმაყოფილი და აღტაცებული. ისიც აცრემლებული, გრძელ წვერზე ხელს ისვამდა.

— კარგი, გეყოფა დედაკაცო! — უთხრა ბოლოს ხუცესმა. — უიმისოდაც გულჩათუთქულ ბავშვს დედის განსენებით კიდევ უფრო გულს ნუ უკლავ. აქამე რამე დააძინე. შეხედე, რავე ცოცხლად დაუხრჩვიათ მაგ უღმერთოებს.

მარიკა გამოერკვა, ბავშვი კერის პირას დაბალ სკამზე დასვა და ვახშმის თადარიგს შეუდგა.

— აკი ამბობდი, ხუცესო, მაგისტანა სამარცხვინო სა-

ქმეები მოისპოო, ამდენ სამადლობელ პარაკლისს ტუქ
ილად იხდიდი? — ამბობდა მარიკა.

— განა ასე ადვილია, ქალო, ძაღლის კუდის გასწო-
რება? ჯერ კიდევ დროა საჭირო, სანამ ასეთი საძაგელი
ჩვეულება სრულებით აღმოიფხვრებოდეს. ყველა ბორო-
ტებაში გასვრილი ხელი ჯერ უნდა სამარეში დაიმარხოს,
რომ კაცის შვილთა მოტაცება და გაყიდვა საზღაპრო ამ-
ბად გადაიქცეს. მაგრამ ასეთი სამწუხარო მოვლენა იშ-
ვიათი რომ ვახდა, ესეც დიდი ნუგეშია, ესეც ღირს იმად,
რომ სამადლობელი პარაკლისი გადავიხადო და გადავიხდი
კიდევ, — მხიარულად მიუგო ხუცესმა.

ნავახშმევს ლერწამისამ სპილენძის ქვაბით წყალი გა-
ათბო. ქალებმა ბავშვი დაბანეს, მარკოზის ერთ-ერთი პე-
რანგი ჩააცვეს და ლოგინში ჩააწვინეს. მერე მღვდლას
ძველი კაბა მოსძებნეს და მისგან ბავშვის ჩასაცვამ ახა-
ლუხის გამოკერვას შეუდგნენ.

— უღმერთოები, უსულგულოები, დედას შვილს სტა-
ციებენ და უსჯულოებზე ყიდიან! არ აქმევენ, არ აცმევენ...
ღმერთო, მიაგე მაგიერი, — ბუტბუტებდა მარიკა და გა-
ჩქარებით ჰყერავდა.

მღვდელმა წმიდა სანთელს მოუკიდა, კუთხეში მი-
ყუდებულ პატარა ხატის წინ წარსდგა და ლოცვას შეუდ-
გა.

— ნანა, შვილო, ნანა, შვილო, ბედდამწვარი შენი
მშობელი დედა, — სლოკინით წამოიძახებდა ხოლმე დრო-
გამოშვებით მუშაობაში გართული მარიკა.

— ვითარ განდიდენ სახელი შენი უფალო და ყოველი-
ვე სიბრძნით ჰქმენო, — ღალადებდა ხუცესი.

ლერწამისა საჩოხე მატყლს ართავდა, ხოლო პატარა
ხვიჩას ლოგინში ტკბილად ეძინა, ოთხი დღე და ღამე გა-
ვიდა, რაც მას ასე ტკბილად მოსვენება არ ღირსებია.

— არა, ღმერთს გეფიცები, თავადო ალექსანდრე, თუ მართლა ვინმე კუდიანია ქვეყანაზე, სწორედ ეს მარკოზ ხუცესი უნდა იყოს, — ამბობდა აზნაური ყარამანი, თავადი გიორგი ჭორიშვილის ძლიერ ერთგული და დაახლოებული პირი.

— კუდიანი კი არა, გულთმისანია, მაგ ჩამოსახრჩობი, — მიუგო თავადმა ალექსანდრემ.

— წაგვართვა, მარა რა ბიჭი წაგვართვა, მაგ წვერით ხეზე თხასავით ჩამოსაკიდებელმა, — სწუხდა ჩვენი უკვე ნაცნობი თენგიზი, ხვიჩას მომტაცებელი და თავადის სასახლეში მომყვანი, — რამდენი ტანჯვა და ბრძოლა გამოვიარე იმის აქ მოყვანაში.

სამთავენი კერის პირას იხდნენ და საუზმის მოლოდინში მუსაიფობდნენ.

— მართალი რომ ვთქვათ, დედაჩემმა წაგვართვა, იმას არ ეთქვა, ხუცესი ასე მაგრად ხელს ვერ ჩაგვკიდებდა, — ამბობდა თავადი ალექსანდრე, — მაინც, კაცო, დამელაპარაკა თუ არა, მაგ ჩასაძაღლებელმა, მაშინათვე იჭვიანი თვალებით აქეთ-იქით ყურება დაიწყო, თითქოს მეძებარია და ნადირს სუნავსო, თენგიზი რომ შეამჩნია ეზოში, მაშინათვე პირში მომახალა უბოდიშოდ: ეს ვილაცაა კეთილი სული არ უნდა იყოსო.

— ჰა, მაგი ყოფაგაქუცული... — შეაჯინა თენგიზმა.

— იმის შეხვედრას ხომ ჭრელი გველის შეხვედრა მიჩნევნია, — გააგრძელა ალექსანდრემ, — მერე, კაცო, მომიყვა სხვადასხვა იგავებს! ეს საღმრთო წერილიო, ეს ესაო, ეს ისაო... დედაჩემი ხომ ხელში ჰყავს, რასაც ვტყუვის, იმას აქნევიანებს... ის, ალბათ, როგორც გულუბრყვილო დედაკაცი, ყოვლისფერს უამბობდა და, რაკი ერთხელ ყური დაეხვრიტა მენცარს, მერე ხომ არ მოგვეშვა და არ მოგვეშვა, თორემ დედაჩემს მარტო ჩქარა დავამშვიდებდი... ერთი ორი დღე რომ დამცლოდა, ბავშვს ისევ წყნა-

რად გამოვტყუებდი... ახლა კი არ ვიცი, რა პირობით ვაქვს
 ვდე ან მამაჩემს, ან ხელცარიელი როგორ ვეახლოთ ფრთის
 ფაშას. შეიძლება, თენგიზ, შენებურად კიდეც მოაგვარო
 რამე?

— ვეცდები, ბატონიშვილო, განა ცოტა მომიყვანია,
 მაგრამ საძნელო კი არის, ოხერი! შეიცვალა დროება,
 ნაღვლიანად ამბობდა თენგიზი. — თუ დადიას მოხელე-
 ებმა ხელთ მივდეს, შენი მტერი! თვალებს დამთხრიან.
 ხალხიც გამაგრდა. ყოველ სოფელში ყარაულები მორი-
 გეობენ.

— კიდეც იმიტომაა, რომ მარკოზ ხუცესმაც ფრთები
 შეისხა და ახლა მუქარასაც არ ერიდება, — ბრაზით ამ-
 ბობდა ალექსანდრე.

— ტყუილად დარდობ მაგ ამბავს, ბატონის მზემა,
 გაერია ყარამანი. — ერთი მეცა მკითხე და, თავადიშვი-
 ლო, იმ ხუცესმა ბავშვი ხომ თავის სახლში წაიყვანა?

— კი.
 — ხომ არ გაყიდის?

— ათასი ქისა მარჩილი რომ მისცე, არ მოგცემს, მაგის
 ხასიათი კი ვიცი, კერპი ვინმეა.

— მაშ, ყავდეს, ბატონო, ჭერ-ჭერობით ასვას და აკ-
 მონ. თვალი გაუტყდეს, აქაურობას გაეჩვიოს. მე ყარამანი
 არ ვყოფილვარ, ის თუ ბოლოს ისევ ჩვენი არ იქნეს, მერე
 უფრო მეტი ფასი არ ექნება თუ?

— ერთი შენცა!

— ჩემი თავი მოგიკვდეს, თავადიშვილო, თუ მე ეს არ
 შევასრულო.

— ეხ, ყარამან! შენ ხუცესს ნუ ეხუმრები. მთელ ქვე-
 ყანას შესძრავს. პირდაპირ მეფესთან წავა. შეიძლება ხა-
 ლხიც ააჯანყოს. ერთი რომ დაუძახოს და წინ წაუძღვეს.
 შენ რაეა გგონია, პირველად თვით ჩვენი ყმები ცეცხლს
 მისცემენ ჩვენ სახლ-კარს.

— შენი მოლაღატე ვიყო-მეთქი, ვაჟო, თუ შენ ოჯახზე
 ვისმე ექვიც კი შევატანიხო... ისე მოვაწყობ საქმენ, თავი

და ბოლო ვერავინ გაუგოს. ჯერ დამაცალე, მიჩქმალდე
ეს საქმე, გავიდეს დრო და ხანი.

— თუ შენ მაგას იზამ, ყარამან, და თუ იმ ხუცესის
ჯავრს ამომაყრევენებ, — მიუგო თენგიზმა, — ლეჩაქი და-
მეხუროს, თუ ერთი კაი ყირიმის თოფი არ მოგიტანო ფე-
შქაშად.

— იცოცხლე! კარგად იყავი, უფეშქაშოდაც ვიზამ მა-
გას. შენზე ნაკლებ ჩვენ არ გვიმწარებს სიცოცხლეს მაგ
გასატყავებელი. რაც ზარალი მაგას ჩვენთვის მოუცია, ა,
თავადიშვილო?

— ოი! სახსენებელ ამოსაგდები! — ჩაილაპარაკა ალე-
ქსანდრემ.

— შენ, თენგიზ, მხოლოდ ის იცოდე, რომ, — გააგრძე-
ლა ყარამანმა, — აქ, სასახლეში მეტი არავინ მოიყვანო.
აქ ისეა საქმე: რომ ვერ დაიმალება, დიდი იყოს თუ პატა-
რა, თუ ღმერთმა ხელში ჩაგიგდო, ჩემ სახლში მოიყვანე.
მე ახლა შავ ღელეს სათავეში დავსახლდი, ირგვლივ უდა-
ბური ტყე მარტყია, კაცის ჭაჭანება იქ არ არის.

— კაი დაგემართოს, ვეცდები, — მიუგო თენგიზმა და
ულვაშები გადიგრიხა. — მე მივეიროს, ამდენხანს ცოცხა-
ლი როგორ ატარეთ მაგ ფეხმოსატები. ისეთი ოხერი და
ხელისშემშლელი უნდა მოსპო, თორემ, რასაკვირველია,
საშველს არ მოგცემს, საქმეს ყოველთვის დაგიხლართავს.

— კარგი, მაგაზე მერე ვიფიქროთ. ახლა ერთი გემ-
რიელათ ვისაუზმოთ. აგერ ყაზახს მოაქვს კიდეც შემწვარი
ბატკანი, — მაღიანად წარმოსთქვა თავადმა ალექსანდრემ.
სამთავენი გემრიელ საუზმეს მოუსხდნენ.

* * *

ხეიჩა ჩქარა გაეჩვია მარკოზ ხუცესთან. გულკეთილმა
მოპყრობამ და საჭმელ-სასმელმა თავისი ქმნა. ბავშვი გამ-
ხიარულდა, მოღონიერდა, შვლის ნუკრივით დახტოდა.
ხუცესს ძლიერ შეეჩვია. საყდარში დაჰყავდა, საცეცხლურს
უბერავდა, სანთლებს უკიდებდა. შინ შეშა-წყალი მოჰ-

ქონდა და სხვა წვრილმან რამეებს აკეთებდა. თვეში ბავშვს სულ სხვა სახე დაედო. ტირილისაგან ჩაცვივრულ-ჩალურჯებული და საშინლად გამოძეურე თვალები დაუმრგვალდა, აუმხიარულდა, ლოყა ამოებორცვა და ვარდისფერი დაედო.

— ხეჩა! — დაუძახებდა ხოლმე მღვდელი მარკოზი.

— პატონი! — ცქვიტად ეტყოდა ბავშვი.

— ჰა, კიდევ ვერ გამოტეხე! ბატონო-თქვა, ბა...ტონო!

— ბა...ტო...ნო!

— ჰო ასე. აბა გაიქე, ერთი დაათვალიერე, ხბოები ხომ არ გაიქცნენ შემოლობილიდან.

ბავშვი ელვის სისწრაფით გარბოდა.

— აბა, სთქვი, ბიჭო: „დიდება შენდა“, — ასწავლიდა მღვდელი ლოცვას.

— დიდობა შენდა, — ამბობდა ბავშვი.

— ჰა? მეგრულ კილოზე ნუ უბნობ, ბიჭო, წმინდა ქართული ილაპარაკე. „დიდება შენდა“.

— დი...დე...ბა შენდა.

— ჰო, ემაგრე.

— წმიდაო ღმერთო.

— წმინდაო ღმერთო.

— კიდევ თავისებურად გადაუხვია! ბიჭო, კარგად გამოხატე!

— წმი...და...ო ღმერ...თო.

— ჰო, ემაგრე, — გულმეუწუხებლად უსწორებდა მღვდელი და ბავშვს ლოცვებს ასწავლიდა.

ლოცვებიდან მღვდელი ანბანზე გადავიდა. ბავშვი საოცარ გულისწყურვილს იჩენდა. ჩქარა დაისწავლა წერა-კითხვა, გალობა; დავითნს. სამოციქულოს კითხულობდა. მღვდლის აღტაცებას საზღვარი არა ჰქონდა, ბავშვს თვალიდან არ იშორებდა და როცა სამრევლოში წავიდიოდა, მუდამ თან დაჰყავდა.

გავიდა წელიწადნახევარი. ხვიჩა სრულებით შეეჩვია მარკოზ ხუცესის ოჯახს. მოხუცნი მას საკუთარ შვილები-საგან არ არჩევდნენ. ბავშვმეტიერი გაიწაფა როგორც ხუცურში, ისე მხედრულ კითხვაში. — ერთი წელიწადი კიდევ და დიაკვნობასაც შესძლებსო, ხუმრობდა მღვდელი.

ერთხელ მღვდელი მარკოზი სამრევლოდან შინ ბრუნდებოდა, ხვიჩაც თან მოსდევდა. მაღალ სერზედ მოექცნენ. ამ სერიდან მშვენიერი გადასახედავი იყო. ირგვლივ დადმანძილზე ბევრი ადგილები სჩანდა. დაბლა გაშლილი იყო უშველებელი, ხელისგულივით. სწორი, ტყით დაბურული ადგილი; სადაც შუაგულ მისდევდა ფართე, დაკლანძვილი მდინარე. ჩრდილოეთ მხარეს — შორს, შორს, თვალუწყდენელ ტყის ბოლოს, მტრედისფერ ბურუსში გახვეული ბორცვები მოსჩანდა და მათ თავზე თოვლით შელესილი ბუმბერაზი მთები დაჰყურებდა.

— აი, ის, ფართე ზოლივით რომ მისდევს, შვილო, დაბლა გაშლილ ხშირ ტყეს, მდინარე რიონია, — აუხსნა ხუცესმა. — იმ მდინარეს რომ ქვევით ჩავყვით, თვალუწყდენელ ზღვას მივადგებით, ეს მდინარეც იქ შეწყდება, რადგან ზღვას უერთდება. რიონის ზღვასთან შესართავთან არის ციხე ფოთი. იქ ახლა ურჯულო ფაშა ზის, მაგრამ ღმერთი გაუმარჯვებს ჩვენს მეფეს და იმ საზიზღარს იქიდან განდევნის. მაშინ ქვეყანაზე ნამდვილი მშვიდობა დამყარდება, ავაზაკ-მტაცებლებს საბუდარი მოეშლება.

აი, აქეთ კი, ჩრდილო მხარეს, მტრედისფრად სერებო რომ მოსჩანან, იმ სერებ შორის შენი სოფელია. შენი დედა და ძმები იქ ცხოვრობენ. ნუ გეშინია, ცოტახანს კიდევ მივაწყ-მოვაწყობ საქმეებს, შენც მანამდის წიგნში გაიწაფები და მერე უსათუოდ წაგიყვან, — ალერსიანად დასძინა მღვდელმა.

მარკოზ ხუცესის ნათქვამმა ბავშვს ნორჩი გული აუტოკა, შიგ დამალული და გარედან ვითომდა მომთელებული წყლული გაუღვივა. ბავშვმა თვალები გააციალა ბურუსში

გახვეულ სერებისაყენ და სიშორის გამო ნაკლებად
 ლები თუმცა კარგად ვერ გაარჩია, მაგრამ გონებაში
 მაინც ნათლად წარმოუდგა ტყით დაბურული მთები, მათ
 შუა ფართე ველი და იქვე მოჩუხჩუხე მდინარე ტეხური.
 მოაგონდა სახლ-კარი. აი მათი ეზო, თითქოს თვალწინ
 უდგასო. აი დიდი ვაშლის ხე, იმათ სახლის წინ რომ
 დგას; მერე რამდენი ნაყოფის მოსხმა იცის, ან რა გემ-
 რიელი წითელი ვაშლები? აი უზარმაზარი კაკლის ხეც!
 აი მამა, აი ძმები... აი ისიც... მაგრამ მის გახსენებაზე
 ბავშვს საშინლად გული დაეწვა, სახე გაუწითლდა, თვა-
 ლები გაუდიდდა და ძალაუწებურად მდულარე ცრემლები
 გადმოჰყარა... ის ხომ მუდამ ახსოვს, მუდამ თვალწინ უდ-
 გას... ოხ! ამ დღეებში რა კარგი სიზმარი ნახა! სიზმარი ნა-
 ხა?! სიზმარი კი არა, სულ ცხადივით იყო. ვითომ თავიანთ
 სახლის გვერდით იდგა ის, ხელში რაღაც ეჭირა, მაგრამ
 ხვიჩას დანახვაზე გადააგდო და მისკენ ხელებგაშლილი
 გამოექანა. ხვიჩასაც უნდოდა მიჰგებებოდა და გაშლილ ხე-
 ლებში ჩავარდნოდა, რაც არაერთხელ უქნია ხოლმე, მაგ-
 რამ, რაღაც საუბედუროდ, ვერ მოაზერხა, ადგილიდან ვერ
 დაიძრა, მთელი ტანი აუთრთოლდა და გამოეღვიძა კი-
 დეც. ნანა, ნანა! მწუხარედ წამოიძახა გულდამწვარმა, მაგ-
 რამ „ნანა“ არსად იყო. თვითონ კი, მთლად გაოფლიანე-
 ბული, ქვეშაგებში იწვა, ტანში ერთხანტელი უვლიდა და
 დამძიმებული თავიც, თითქოს უტრიალებდა. ჯერ ვერ
 გამოერკვა, არ იცოდა, თუ სად იყო, შიშის ზარმა აიტანა,
 მერე ცოტ-ცოტად გონს მოვიდა და ჩუმად ტირილი და-
 იწყო. ოჰ, რამდენი იტირა! „შეიძლება ახლა ნანა, ერთ-
 ერთ იმ სერიდან აქეთყენ იყურება, მაგრამ მე აქედან ვერ
 ვამჩნევ, ალბათ, არც მე მამჩნევს“, მოსდიოდა ბავშვს ფი-
 ქრი და მწარე ცრემლით იმდულრებოდა.

— ნუ გეშინია, ჩემო ბიჭიკო, — ალერსიანად განიმე-
 ორა მარკოზ ხუცესმა, თუმცა ბავშვის ცრემლების მნახ-
 ველი თვითონაც აღელვებული იყო, — უსათუოდ წაგიყ-
 ვან შენს სახლში. სხვა ვისმე არ გაგატან, მე თვით წაგიყვან.

საქართველოს
საქართველოს
საქართველოს

აი შემოგისვამ ამ ჯორზე და გავსწევთ. არც იმდენს
შორი გეგონოს, დიდი დიდი ერთი დღის სავალია, დიღას
ადრე გზას რომ გავუდგეთ, სალამოთი იქ ვიქნებით. მოდი,
ახლაც შემოგეჯი ჯორზე.

— არა, მე ფეხით სიარული მიარჩევნია, — მიუგო ბავ-
შვმა ეტყობოდა: ცდილობდა ტირილი შეეწყვიტა და ჩვე-
ულებრივი სახე მიეღო.

მზე უკვე ჩავიდა, ხვიჩა დამშვიდდა. მალლობიდან და-
ბლობში ჩამოვიდნენ.

— აბა, თუ მეტყვი, ბიჭო, ამ დაბლობს რა ჰქვია, ახ-
ლა ჩვენ რომ მივდივართ? — მხიარულად დაეკითხა
მღვდელი.

— ტახოვანი, — ცქვიტად მიუგო ხვიჩამ.

მღვდელს ძლიერ გაუხარდა.

— ყოჩაღ, გცოდნია. ამას რომ ფერდობი მოსდევს?

— ის გვერდოულია, — სიტყვის გათავება არ დააცალა
ბავშვმა.

— ჰა! ჩემო ბიჭიკო, — მხიარულად სთქვა მღვდელმა
მარკოზმა. — კარგი, გვერდოულს იქით?

— შავი ღელე ჩამოუდის.

— იქით?

— ტყუა...

— ტყეს იქით?

— ვაკე კარი, იმას მოსდევს ხულადგმულას სერი, სა-
დაც საყდარი დგას და იმის იქით ხომ ჩვენი სახლია, —
ჩამოთვალა ბავშვმა.

— ეს ადგილები რა კარგად დაგიხსომებია, ჩემო ბი-
ჭიკო, — კმაყოფილებით ამბობდა ხუცესი. — მაშ ახლა
შინ რომ გაგიშვას კაცმა მარტოდ-მარტო, მიხვალ?

ბავშვი ცოტა შეჩერდა.

— ცოტა უფრო ადრე რომ იყოს, წავიდოდი. — გაუ-
ბედავად წარმოსთქვა ბავშვმა.

— ხა, ხა, ხა, ხა! — ხარხარებდა მღვდელი.

მარკოზს უფრო ის ახარებდა, რომ ოჯახის მოგონებით

გამოწვეული მოწყენა ბავშვს ასე ჩქარა გაუქრულდა. ზეცხვანა
ლი შეეცადა, რაც შეიძლებოდა გაემხიარულებინა ბავშვი.

— აბა, შენ თუ კაი ბიჭი ხარ, ბაიობის სამოციქულო-
საც მომიყვები, აი, გუშინწინ რომ გაკითხებდი?

— სულ თავიდან დავიწყო? — ცქვიტად დაეკითხა ხვი-
ჩა.

— სულ თავიდან დაიწყე! — აღტაცებით მიუგო ხუ-
ცესმა.

— „და სულისაცა შენისა თააანა“. — გაისმა ბავშვის
წკრიალა ხმა ტყეში.

— ჰო, ემაგრე, ემაგრე! — ამხნევებდა ხუცესი.

— „წარდგომა, ფსალმუნნი დავითისი: კურთხეულ არს
მომავალი სახელითა უფლისათა, ღმერთი უფალი და გამოგ-
ვიჩნდა ჩვენ“. — წართქმით ამბობდა ბავშვი.

— ნუ ჩქარობ, სიტყვები მკვეთრად გამოტეხე. — ტკბი-
ლად ეუბნებოდა მღვდელი მარკოზი.

— „ფილიბელთა... მიმართ ეპისტოლე... წმი...დი...სა...
პავლე...მო...ცი...ქუ...ლისა...საკით... ხააავი“. — ჩააგალობა
ბავშვმა.

— ემაგრე, ემაგრე. — ამხნევებდა მღვდელი.

— „მშააანო! გიხა...როდენ...მარა...დის უფლისა მიერ...
კვა...ლად გეტყვი გი...ხა...რო დევენ!“

— ჰო, ასე, ერთი მუხლი დაბლა კილოთი უნდა ჩაავა-
ლობო, — შენიშნა ხუცესმა.

— „სიმდაბ...ლე თქვენით ცხად იყავნ ყოველთა კაც-
თა“. — თამამად გააგრძელა ხვიჩამ.

— ოჰო, ჰო... აქ უნდა მალალი კილოთი ჩაეგალობოთ,
ვერ მოისვენა ხუცესმა.

— „უფალი ახ... ლოოოს არს“ — ჩაამღერეს ორთა-
ვემ.

— ყოჩად, ჩემო ბიჭიკო, — აღტაცებით ამბობდა მღვდე-
ლი. — აბა, შენ თუ კაი ბიჭი ხარ, შოთას შაირსაც მეტყვი.

— ეგ რომელი? „მაქვს საქონელი“? — მხიარულად
დაეკითხა ბავშვი.

— სულ ერთია, თუ გინდ „მაქეს საქონელი“ მითხარი, — „მაქეს საქონელი ურიცხვი, ვერვისგან ანაწონები, მიეც გლახაკთა საჭურჭლე, ათავისუფლე მონები, შენ დაამდიდრე ყოველი, ობოლი არას მქონები, მიღწვიან, მომიგონებენ, დაძლოცვენ, მოვეგონები“, — შეუსვენებლად ჩააქაქა ბავშვმა.

მარკოზ ხუცესის აღტაცებას საზღვარი არა ჰქონდა. „ულმერთოება არ იყო, საცოდაობა არ იყო, რომ ეს ბავშვი სამშობლო მიწა-წყლისთვის მოეწყვიტათ და ოსმალეთში გაეყიდათ! — ფიქრობდა მღვდელი. — ჰოი, უბედურო, მამულო! განასაკმარისი არ იყო, რაც შენ შეილებს თავი შეუკლავთ გარშემორტყმულ უანგარიშო მტერთათვის, რომ სამშობლოს დაცვისათვის თავდადებულთაგან გადარჩენილიყ, ისევ ჩვენივე გონების დაბნელების წყალობით, ურჯულოთა სათრევი არ გამხდარიყვნენ?“

— აი, შეილო, ეს შაირი ხუთას წელზე მეტი იქნება, რაც გამოთქვა ჩვენმა სახელოვანმა მამულიშვილმა, — გასაგონად სთქვა ხუცესმა, — და ჩვენ ანდერძად დაგვითვა, მაგრამ, ჩვენდა სამარცხეინოდ, არა თუ არ აღვასრულეთ, პირიქით, ამ ანდერძის წინააღმდეგ წავედით. რას იტყოდა ის დიდებული ადამიანი, თავის თვალთ რომ ენახა ყველა ის სისაძაგლე, რასაც სჩადიან ჩვენი ვაჟბატონები?! კინაღამ შენც მაგ სიბოროტის მსხვერპლი გახდი, მაგრამ უფალმა შეგვაძლებინა შენი გამოხსნა მტარვალთა ბრჭყალებისაგან. — გულდაწყვეტილად დაათავა მღვდელმა მარკოზმა, მაგრამ ჩქარა ისევ მზიარულად წარმოსთქვა: — აბა, ჩემო, ბიჭიკო, კიდევ თუ მეტყვი შაირს მგონია, მეორე შაირიც დაგასწავლე?

— მეორე რომელი? „ვაპ სოფელო“? — კვიტად დაეკითხა ბავშვი.

— კარგი, მითხარი „ვაპ სოფელო“, — ქვიტადვე უპასუხა გამზიარულბულმა მღვდელმა.

— „ვაპ სოფელო, რაშიგან ხარ, რას გვაბრუნებ, რა

ზნე გვირსა! ყოვლიმც შენი მონდობილი მეგობრებო სტირსა; სად წაიყვან სადაურსა, სად აღუფხვრი სადით ძირსა, მაგრამ ღმერთი არ გასწირავს კაცსა შენგან განაწირსა“, — ჩააკაჰკაჰა ბავშვმა.

— ესეც კარგად დაგიხსომებია, — მოუწონა ხუცესმა.

— ჭეშმარიტად, შვილო, კაცისაგან განაწირს ღმერთი არ გასწირავს. ჩვენც არ გავგწირავს, იმედი მაქვს. ღმერთო! — ხელი მალლა აღაპყრო მღვდელმა, — შენ გაუმარჯვე ერეკლე და სოლომონ ბაგრატიონთ, შეაძლებინე საბოლოოდ დაამხონ მტერი და ძვირის მოქმედი და აღიდონ სახელი შენი! მაგრამ, ეჰ, შვილო! — უკმაყოფილოდ სთქვა მღვდელმა. — ეს ყოვლისფერი კარგი, მაგრამ ჩვენ კი შუაგზაზე შემოგვიღამდა. მერე რა ბნელი ღამეებია! ნეტავ ახლა სადა ვართ?

— შავ ღელეს ვუახლოვდებით.

— კარგი, შვილო, ტყე ჩქარა გავიაროთ, ნუ გეშინია, ჩქარა ვიქნებით შინა... ეხ, საკვირველია ჩვენი ხალხი! რაც გინდ უბედურება დაატყდეს თავს, რაც გინდ გაჭირვებული იყოს, თუ ღვინო ნახა, ყოველგვარი ჭირ-ვარამი დაავიწყდება. აბა, რა საჭირო იყო, იმდენხანს სმა-ჭამა საბრალო ლუკაიას სახლში? ცოლი რომ მოუკვდა, არ ეყოფოდა, აღაპშიაც ამდენი უხეირო ხარჯი არ გაეწია? მეც ხათრი ვერ გავუტეხე, დავრჩი და, აი, შუალამე სადღაც ტყეში მიხდება ფორთხიალი, — უკმაყოფილოდ სთქვა ხუცესმა.

— აი შავი ღელეც, — სთქვა ბავშვმა...

— ჰხედავ, ბიჭო, რასმე? მე კი ვერაფერს ვარჩევ. მაინც რა უკუნეთი ღამეა! ოი, ძნელია, შვილო, სიბერე! შენ პასაკში მეც ისე ცქვიტად დავბტოდი ყოველგან, თვალი კატასავით მიჭრიდა, მაგრამ დრომ თავისი ქნა. ეეჰ, სადა ხარ, ახალგაზრდობავ! რამდენი ამბები მახსოვს ამ ღელის პირას. ჰე, შვილო, ყური დამიგდე, რომ გაიზრდები, გაგახსენდება ჩემი ნათქვამი ამბები. მე მაშინ მონასტერში სწავლას ვათავებდი, — ჩვეულებრივ ტკბილად დაიწყო ხუცესმა, — ის იყო საღიაკვნოდ ვემზადებოდი. ახლაც არ

არის სახარბიელო დროება და მაშინ ხომ ჯოჯოხეთი იყოს მონასტერში კაცი მოიჭრა: არიქათ, გაიხიზნეთ, ოსმალური საცაა დაგვეცემიანო, მა...

მღვდელმა სიტყვა ველარ დაათავა... ერთი დაიკვნესა და ჯორიდან გადმოვარდა. ჯორი გამწარებით ტლინკებს ისროდა. ბავშვმა მოხედვაც ვერ მოასწრო, რომ ვილაცის მაგარი ხელები მკლავებში ჩაებლაუჭა.

— ჩქარა ბურთი ჩასჩარე და ტომარაში ჩააჯდინე, — ყურში მოხვდა ხვიჩას აღელვებით წარმოთქმული ჩურჩული. სხვა რა მოხდა იქა, ვერ გაიგო რა, რადგან შიშისაგან მაშინათვე გონება დაჰკარგა და, როცა გონს მოვიდა, უკვე ცხენზე დაკრული სადღაც უდაბურ ტყეში ვილაც უცნობებს გაჩქარებით მიჰყავდათ.

მეორე დღეს მთელი სოფელი შეშფოთებული ერთი მეორეს ეკითხებოდა:

— გაიგეთ, რა უბედურობა დატრიალებულა? მარკოზ ხუცესი ჯორს გადმოუგდია და მოუკლავსო.

— ვაი, ახავაი! ვაი ახავაი! რა კაცი, რა ანგელოზი კაცი, რა საღმრთო კაცი! — ამბობდნენ გულდამწვარი სოფლები.

IX

შევ ზღვაში აფრათვეებული ხომალდი მისცურავდა. ზღვის ლურჯი ფაფარაქაფებული ტალღა ტალღაზე მოგორავდა და გემის კედლებს მრისხანედ ეხეთქებოდა — თითქოს დიდებული სტიქიონიც უკმაყოფილოა გემით და მისი დანიშნულებით, სურს შეანგრიოს სქელი კედლები და უფსკრულში ჩასძიროს ეს მრავალ ცოდვათა მტვირთველიო, მაგრამ კედლის სიმაგრეს ვერ უძლებდა, უანგარიშო წინწყლებად იყოფოდა და იფანტებოდა, რომ ხელახლა ერთ მტკიცე ძალად შეერთებულს, ახალი იერიში მოეტანა და უფრო მძლავრად სცემოდა. თუმცა ჭერ-ჭერობით ხომალდი რჩებოდა გამარჯვებული, ის უშიშრად აპობდა ტალღებს და თამამად მიდიოდა სტამბოლისაკენ;

სრულებით ანგარიშს არ უწევდა ტალღათა არჩეული გზიდან არ უხვევდა, მაგრამ არც ტალღა ცნობოდა; გამოცდილებით იცოდა, რომ მოვიდოდა დრო, ამოვარდებოდა ქარიშხალი, ჩაუნერგავდა მას არაჩვეულებრივ ძალ-ღონეს და მაშინ? ფრთხილად ხომალდო! შავ ზღვას არა ერთი და ორი შენისთანა ამპარტავანი და თეთრ ლეჩაქებით მორთულ-მოკაზმული თავქვე მოუქცევია და სამუდამოდ დაუსამარებია თავის უფსკრულში.

ხომალდის ერთ-ერთი დიდი ოთახი ძვირფას ხალიჩებით და ნოხებით იყო მორთულ-მოფენილი, სკამების მაგივრად ხავერდ-აბრეშუმ გადაკრული ბალიშები იყო ჩამწკრივებული. ოთახი კარგად ჩაცმულ-მოკაზმულ ოსმალებით იყო სავსე: ზოგი მათგანი ფეხმოკეციით იჯდა ბალიშზე, ზოგი ყავას მიირთმევდა, ან ყალიონს აბოლებდა, ზოგი წამოწოლილი იყო და სთვლემდა, ზოგიც გემის პატარა ფანჯრიდან თვალუწვდენელ ზღვას გაჰყურებდა.

ერთი მათგანი, სახით გამხდარი, თეთრწვერა მოხუცი, სხვებისაგან განირჩეოდა. ის ხნით ყველაზე უფროსი ჩანდა, სხვებზე უფრო მდიდრულად იყო ჩაცმული და წითელ ოსმალურ ქუდს ირგვლივ თეთრი დოღუბანდი ჰქონდა შემოხვეული. მას სხვები მორიდებით და პატივით ეპყრობოდნენ. ამას თვითონ მოხუციც გრძნობდა და ცოტა არ იყოს თავი ამაყად ექირა, ბალიშზე დაფიქრებული იჯდა და მსხვილ გიშრის კრიალოსანს აუჩქარებლად აჩხაყუნებდა.

— არა, სჯულის მადლმა, სრულებით არა ვარ კმაყოფილი ამ მოგზაურობით, — წყნარად სთქვა მოხუცმა და კრიალოსანი დააჩხაყუნა. — რა ხანია ამ გზაზე დავდივარ და ასეთი ხელნაკლები ჯერ არ წამოვსულვარ. სტამბოლში სირცხვილით თვალს ვერ გავახელ.

სხვებმა მოხუცს ლმობიერად შეჰხედეს.

— ვაჰ, რას ბრძანებ, პატივცემულო ეფენდი ალიუსუფ! — მორიდებით მიუგო ბალიშზე წამოწოლილმა, კობტად ჩაცმულმა ახალგაზრდა ოსმალომ. — შენც რომ

წუწუნებ, ჩვენ რაღა გვეთქმის? შენ, პატივცემულო, უბედურად მოცდაათი ტყვე მაინც მოგყავს და ჩვენ ყველას ეტყვი იმდენი ვერ გვიშოვნია.

— პა, მართლაც და ესეც რომ წუწუნებს, — გამოეხმაურა ერთი შუახნის პირმოპარსული, ნაყვავილარი ოსმალთ, — ჩვენზე მეტი რომ მოჰყავს, — ეს ხომ ცხადია და შენ ის იკითხე, იბრაჰიმ, რა რჩეული ქალ-ვაჟები მოჰყავს! ერთი ორი გოგონა ისეთი ურევია, რჯულის მადლმა, რომ ფადიშაჰის ჰარამხანაც არ დაიწუნებს.

— ეხ, იმ დღესაც მოვესწარ, რომ რაღაც ორმოცდაათი ტყვეც შურთ ჩემთვის, — დინჯად წარმოსთქვა მოხუცმა ალი-უსუფმა, — აბა, ერთი გემის პატრონს ჰკითხე, რამდენი ტყვე წამისხამს მართო ამ გემით გურჯისტანიდან სტამბოლში... არ მოგიკვდეს იმის მეტი ალი-უსუფი, რომ მისთვის არც ფადიშაჰის ჰარამხანა იყოს მიუწვდომელი. არა ერთი და ორი ჩემ მიერ მოყვანილი გოგო მოხვედრილა იქ. ფაშებზე და ნაზირ-ვეზირებზე ხომ არას ვიტყვი. ისინი ჩემს სტამბოლში დაბრუნებას ისე შეხაროდნენ, როგორც მართლმორწმუნე წმინდა ალიას დღესასწაულს. მერე რა იაფი იყო მაშინ ტყვეები! ახლა მხოლოდ ფოთას ფაშის ხელიდან გამოდის ტყვეები, მაშინ კი ვინ გინდოდა, რომ ტყვეებს არ ყიდდა: თავადი, აზნაური, კერძო პირი... ერთხელ, წმიდა ყურანს ვფიცავ... რა ქვია ე? მაგათ მოლათმოლას, თავზე დიდ კოთხოს რომ იხურავს... მგონი, ჰყოინდელს ეძახიან... იმას, ყმაწვილო, ერთი ქარვის კრიალოსანი ვუფეშქაშე და ერთი ქალი და ორი ვაჟი გამომიგზავნა. რა იაფობა, რა იაფობა იყო! ალლაჰ, ალლაჰ! განა შენ თვითონ არ გახსოვს, ზაიდოლ, — მიუბრუნდა მოხუცი ჩოფურას, — ერთხელ იმდენი ტყვე წავასხით, რომ ტრაპიზონში, სამსუნში და სტამბოლშიაც, ყავახანებში, ნაღდის მაგივრად ტყვეებით ვუსწორდებოდით. ახლა რაა? განა ეს ვაჭრობაა? ზარალის მეტი შიგ არა ყრია რა. რაც მიმყავს, ესენი თუ დავასაღე, ვფიქრობ, სულ ხელი ავიღო ამ ხელობაზე.

— შენ კი სულაც ხელი აიღო, არა ვიჭირს იმედით, მაგრამ ჩვენი უნდა იკითხო, — შენიშნა ახალგაზრდა იბრაჰიმმა.

— რათ გამახსენდება მაინც ის წინანდელი დროება! — გულდაწყვეტილად სთქვა ჩოფურა ზაიდოლამ. — ორი წელიწადი რომ დამცლოდა, ეფენდი რომ ბრძანებს ისეთი, მეტი მეც არ მინდოდა. ვაი, გაუწყრა ალლაჰი, რა დროს გაფუჭდა საქმე?

— მართლაც და, რა მიზეზია, მართლმორწმუნენო? — იკითხა ერთმა ბალიშზე წამოწოლილმა, კბილებჩაყანგებულმა ჭადარა ოსმალომ. — რათ გაფუჭდა ასე უცბად საქმე? შარშან ხომ იმდენი ტყვეები იყო სტამბოლის მოედანზე, არც კი ეტეოდა, ეს სულ ჩემ ჭინაზედ მოხდა, მე რომ წამოვედი სავაჭროდ, ტყვეც გაძვირდა.

— ჰაი, ჰაი, სხვა მიზეზი რომ არა იყოს რა, ამას ჩვენც დაედებდით წამალს, სხვა რომ არა ყოფილიყო რა, შენ ქრთამს მაინც მოგცემდით, მაგრამ სავალალო ისაა, რომ ნამდვილი მიზეზი ძნელი გასაჭრობია და! — მოწყენით სთქვა ალი-უსუფმა.

— ეს სულ მაგ იმერეთის მეფემ სოლომონმა გაგვიფუჭა საქმე. ჩვენ ჭირად, ღვთის რისხვად გაჩენილა სწორედ ის გიჟური, ისა!! — ამბობდა ზაიდოლა.

— ალლაჰ, ალლაჰ, — თავს აქნევდნენ ოსმალები. — ღმერთო, შენ ნუ დააცლი, ღმერთო, შენ ნუ დააცლი!

— ფოთის ფაშა მის სახელის გაგონებაზე ხან ფითრდებოდა, ხან წითლდებოდა. სადღაც ორ-სამ ციხეშია კიდევ მართლმორწმუნეთა ჯარი გამაგრებული, თორემ სხვაგან ისედაც ვერ გაივლიანო, — ბრძანებდა ფაშა...

— ოჰ! შარშანწინ დიდი სირცხვილი აუამა მაგ ჩამოსახრჩობმა ჩვენს მხედრობას, საშინლად დაგვაპარცხა და კიდევაც აქედან დაიწყო ტყვეთა სიძვირე, — მოწყენით სთქვა ალი-უსუფმა.

— ვაჰ, ვაჰ, ვაჰ, — ამბობდნენ და თავს აქნევდნენ ოსმალები.

— იმას მაინც რა ღმერთი გაუწყრა, იმ ოდიშის შტაქს ვარს დადიანს? ის ხომ ჩვენი მეგობარი იყო? ტყვეთა წი-
დვას გვიშლიდა კი არა, ხელსაც გვიწყობდა, — გაერაა
ლაპარაკში ერთი წითური ოსმალო.

— ის ახლა იმ წყეული სოლომონის მოკავშირეა, —
მიუგო ზაიდოლამ, — რასაც ის ეტყვის...

— რის მოკავშირე, ყურმოჭრილი ყმაა, — გააწყვეტი-
ნა ალი-ეფენდომ. — ახლა მთელი ქვეყნის, მთელი დასავ-
ლეთ გურჯისტანის ბატონი სოლომონია. სანამ ის არ და-
მარცხდება, ჩვენი საქმე წაგებულია!

— ვაი დედასა, ალლაჰ, ალლაჰ! — ბრაზით თავს აჭ-
ნევდნენ ოსმალები.

— არა, მომითმინეთ! ჭეშმარიტებას თუ მათქმევინებთ,
აქ კიდევ სხვა მიზეზიცაა. წყეულ სოლომონს აღმოსავლეთ
გურჯისტანიდანაც აქვს ზურგი გამაგრებული. იქ ხომ
ახლა ერეკლე მეფობს. იმან ხომ ლეკთა და ყიზილბაშთა
ძალა გაანადგურა, განჯა და ერევანი დახარკა, ტყვეთა გა-
ყიდვა სრულებით აღმოკვეთა და, ღმერთი არ დააცლის,
თორემ, თუ ასე მიჰყვა, შენი მოსისხლე მტერი, შენ რო-
გორ გგონია, სრულებით უბოდიშოდ ფადიშაჰის მხედრო-
ბის წინააღმდეგაც გამოილაშქრებს.

— ალლაჰი არ დააცლის, ალლაჰი არ დააცლის! —
ხმაურობდნენ ოსმალები.

— ასეთ პირობებში, რა გასაკვირალია, რომ ტყვე
ნაკლებ მოგყავდეს; რაც მოგყავს, იმაზედაც მადლობა
უნდა შეეწიროთ დიდებულ ალლაჰს, — სთქვა კბილებ-
ჩაყანგებულმა ოსმალომ.

— კიდევ ღმერთმან აყურთხოს ის ზოგიერთი თავადე-
ბი, მიუხედავად სიძნელისა და შიშისა, კიდევ ახერხებენ
ჩუმ-ჩუმად. თურმე ნუ იტყვით, კაცნო, მაგ ვიარა სო-
ლომონი, თუ შეატყო ვისმე ტყვეთა გაყიდვა, დააჭერვი-
ნებს და თვალებს დაათხრევენებს ხოლმე! ის აშენებუ-
ლები თავს მაინც არ ზოგავენ და ცოტ-ცოტად მოჰყავთ

ტყვეები ფოთის ფაშასთან და ისიც ჩვენზე უკეთესად
სთქვა ჩოფურამ.

— ალლაჰმა აკურთხოსთ, ალლაჰმა აკურთხოსთ! საკ-
ვირველია რატომ ისინი მართლმორწმუნეობაზე არ გა-
დმოვლენ! — ამბობდა კბილებჩაყანგებული.

— ეხ! ალლაჰმა აღდგერძელოს, რა თქმა უნდა, ფოთის
ფაშაც, მაგრამ ძვირად კი ყიდის ტყვეებს! ეს მეტისმე-
ტია, ძმაო! ახლა ჩვენ რომ ჩავალთ, შექველია, ფასიც
დიდი უნდა დავადვათ. აბა, ისე მუქთად თუ გავყიდეთ, რა
გამოვიდა, ვირის მხედნავე ხომ არ ვართ. შენ ნახე, რა
ალიაქოთი ატყდეს სტამბოლის ბაზარზე, — წარმოსთქვა
იბრაჰიმმა.

— ეჰ, რაც არის, არის, მართლმორწმუნენო! — ანუ-
გეშა ყველანი ალი-უსუფმა. — დიდებული წინასწარმე-
ტყველი არ დაგვივიწყებს, შეირყევა წესრიგი, დაგვიდგე-
ბა ისევ ძველებური დრო. მე, აგერ ორმოცი წელიწადი
გავიდა, რაც ტყვეთა ყიდვის საქმეში ვარ გართული. თქმა
არ უნდა, დიდი გამოცდილება მაქვს მიღებული. მხოლოდ
ერთი რამ მაკვირვებს, ალლაჰს ვფიცავ! კაცნო, ამდენი
ტყვე ჩვენ გავზიდეთ გურჯისტანიდან, ამდენი ეხოცებათ
ურთიერთ ბრძოლაში, ამდენი იელიტება გარეშე მტრებ-
თან ბრძოლაში და მაინც რომ არ ამოწყდნენ სრულებით
ეგ სავერანენი?

— გაიურს რა ამოწყვეტს, გვიმრასავით მრავლდება —
შენიშნა კბილებჩაყანგებულმა ოსმალომ.

— რას ამბობ, ალლაჰმა უკეთ არ იცის? — მიუგო იბ-
რაჰიმმა. — სრულებით რომ ამოწყდნენ, მაშინ ტყვესაც
ვერ ვიშოვნით საყიდლად...

— კიდევ ვიმეორებ, მართლმორწმუნენო! წინასწარ-
მეტყველს მიანდეთ თქვენი საქმე და ის უკეთ წარმართავს.
— სთქვა ალი-უსუფმა. — მე კი ჩემი თავი და ჩემი საქმე
კვლავაც იმისთვის მიმინდვია... მან..

— ჰეშმარიტად! ჰეშმარიტად! — კვერი დაუკრეს სხვე-
ბმა.

— ახლა კი ერთი თვალი უნდა მოვატყუო. წუხტიერ ძლიერ ცუდად მეძინა. აღმასხან! — მიუბრუნდა ერთ-ერთს ოსმალს, — წადი, თუ ძმა ხარ, და ტყვეები დაათვალიერე. იმ პატარა ბიჭს, ფაშამ რომ მიფეშქაშა, პური აუტანე, არ მოაშოი. მაინც სულ ტირის ის შეჩვენებული! რომ დამშვიდდებოდეს ის წყეული, ფერ და ხორცში მოვა და უეჭველად კაი ფასად გავყიდი. იმას უსათუოდ ეგვიპტელი მამელუკები იყიდიან. ძარღვიანი და მაგარი ბიჭია, ამასთან ისეთი ცკვიტი და მარჯვე, რომ ერთი წამოუძახო, ამ ბაქანიდან ზღვაში გადაფრინდება. ქორივით თვალებს აბრიალებს. ფაშამ მითხრა, კინალამ ციხიდან გამეპარაო.

— საჭურისად გავიდე, ეფენდი, კაი ფასს მოგცემენ, — შენიშნა კბილებუანგიანმა.

— რას ამბობ! საჭურისად კი არა ბავშვს ნამდვილი მეომარი მამელუკის სახე აქვს. კაცი დავბერდი ამ ხელობაში და ყმაწვილს არ ვცნობ, ვინ სად გამოდგება? — მიუგო ალი-უსუფმა, ბალიში თავქვეშ ამოიღო და მიისვენა.

რამდენიმე ხანს სიჩუმე ჩამოვარდა. ზოგი ყავას მიირთმევდა, ზოგი ყალიონს ეწეოდა, ზოგს ეძინა...

— შესამჩნევად კი გვარწევს, აი, იბრაჰიმ, — მიმართა ჩოფურა ზაიდოლამ და გემის პატარა მრგვალი სარკმლიდან ზღვაში გაიხედა, — ერთი შეხე, რა დიდი ტალღები ადის და ჩადის!

— არაუშავს რა, — გულდამშვიდებით მიუგო იბრაჰიმმა, — ზღვის ღელვის მეტი რა გამოგვიცდია, რაც გავჩნდით, სულ ზღვაში არ დავცურავთ? ზღვა და ღელვა, მეგობარო, ისეთი განუშორებელია, როგორც ქუხილი და ელვა.

— ეს მეც ვიცი, მაგრამ ამ ცოდნაში სანუგეშო ბევრი არაფერია! მე სრულებით არ მინდა ხელმეორედ გამოვცადო ის, რაც ერთხელ, ამ ხუთიოდ წლის წინათ გამოვცადე სამსუნ ქალაქის ახლო. თუ ეს ზენაქარი არ ჩადგა,

შენი მტერი, დღესაც უარესი მოგვივიდეს. სადა გული ჰქონდა
კი არის ეს პონტის ზღვა.

— შენ ამ სიბერის დროს რაღაც ზღვის შიში ჩაგვარდ-
ნია, ზაიდოლ! გინდა ერთი გადაგიყარო სევდა და დარდი?
მოდის, ვითამაშოთ ნარდი.

— ყაბული მაქვს, — მიუგო ზაიდოლამ. — რაზე ვი-
თამაშოთ?

— რაზედაც გინდა.

— თითო ყურუში?

— ვა, ყურუში რაღა! გლახაკები ხომ არა ვართ?

— მა რა გინდა?

— თუ ვითამაშებთ, რამე რიგიანზე ვითამაშოთ.

— მაინც?

— თუ მოგიგე... მხარბეკა ვაეკაცი რომ გირეგია ტყვე-
ებში, ახალციხელი, ის ჩემი იყოს.

— ვა! გაგიუდი? რას ამბობ, გონზე მოდი! ის ერთად-
ერთი მიმყავს თვალსაჩინო და ისიც ნარდში წავაგო?

— ჯერ გაიგე, და! არ გესმის, რას გეუბნები? თუ მოგი-
გე-მეთქი. განა არ შეიძლება შენ მომიგო?

— მე თუ მოგიგე, რას მომცემ?

— ჩემი გრძელთმიანი ცირა შენი იყოს.

— პახ, პახ, პახ, — წამოიძახა ჩოფურამ და თვალეში
გაუღვივდა:

— პა? მოგწონს განა? არ არის ბარი-ბარი თუ შენს
ახალციხელთან?

— ე... იფ, თუ თვალეები დაგთხარე, მოგიგე და ხელში
ჩავიგდე! შენი გულისა, როგორც კაცი, არ გავყიდი. მე
თვითონ ჩემ პარამხანაში წავიყვან, — აღტაცებით ამბო-
ბდა ჩოფურა ზაიდოლა, — მაგრამ თუ წავაგე? ვაი, მაშინ
ხომ ფუჭად წამივიდა ეს მოგზაურობა... ცუდი საქმე მო-
მივა სჯულის მადლმა, ზარალ, ზარალ! — საორჭოფოდ
თავს აქნევდა ზაიდოლა.

— შენმა მზემ, ერთი ჩემი ზარალიც იკითხე და, თუ

წავაგე! ვითომ შენზე ნაკლებ ვიზარალებ? ამ სიძვირმეცხრეში
 ცირას ფასი უკანასკნელი ათასი ყურუშია. სიმბლიქოთეკა

— ეეხ, მოდი, რაც იყოს, იყოს! დავხუჭო თვალები და ვავებდო? ახ, ბედო, თუ სადმე? ააღლაპ! — ხელებ ზეპკრობით წამოიძახა ჩოფურამ.

— აღლაპ! — შეევედრა იბრაჰიმიც და კამათლები ხელში აიღო.

— ვინ უნდა დაიწყოს?

— ვისაც ნაკლები მოუვიდეს, — იბრაჰიმმა კამათლები გადააგდო.

— აპ! ღუ! — დაიძახა მან.

— ჰოპ! შაში! — ამბობდა ზაიდოლა. — შენ ნაკლები მოგივიდა. დაწყება შენია.

— კარგი, მოდის! — სთქვა იბრაჰიმმა და კამათლები გააგორა, — ჩარუ-ფანჯი, ოო... ეს ჩარუ, ეს ფანჯი.

— შაშ-ბეშ! — იძახდა ზაიდოლა. — ეს შაში, ეს ბეშ!

— ღუ-ბარა! ვა, ეს რა ნავსი კამათლები მოდის! — უკმაყოფილოდ სთქვა იბრაჰიმმა.

— ღუ-შაში? ერთი მოდი და, შე გიაურების სათრე-ვო! — წახალისდა ზაიდოლა და კამათლები გააჩხაკუნა, — ე.. ეს! ფანჯუ-იაქე მომივიდა, ნავსად დასარჩენი, — იმედგაცრუებულად დაუმატა მან.

— ჰაპ! ერთი შეხედე და, — წამოიძახა თვალებგაბრწყინებულმა იბრაჰიმმა. — ღუ-შაში! შენ კი გენაცვალე, მაჰმად, სულში!

— ვაპ, არ უყურებ მაგ ყურუმსალსა! — შურით წარმოსთქვა ჩოფურამ, როცა დარწმუნდა, რომ იბრაჰიმს მართლა ღუ-შაში მოსვლოდა.

— მოდი შე ოხერო რალა? ჰა! შაშ-ჩარი! ჰო, ამასაც არა უშავს რა, — გული დაიიმედა ზაიდოლამ.

— ვითომ ჩემ ცირაზე ხელი ამალებინო გინდა რალა?

— წინასწარმეტყველის იმედით, — სასოებით ამბობდა ჩოფურა.

— წმინდაო ალია, თუ შენ შემეწევი და ხელს ხელში ჩამიგდებ... — აღტქმას სდებდა იბრაჰიმმა.

— ჰა, კარგი, ითამაშე, — აჩქარებდა ზაიდოლა.

— დამაცადე ერთი, არც შენა გაქვს დაკვანწული საქმე, — მშვიდად მიუგო იბრაჰიმმა და კამათლები გააგორა.

— შაში-ფანჯი! ეს შაში, ეს... იქ... მოიცა, საშიშია... დამიკეტავს მაგ პირდალლი... არა, ასე იყოს... აჰა, ესეც ფანჯი!

— ახლა, თუ დუ-შაში მომივიდა, ხომ გამოგიბრიცე თვალები! — აღიზიანებდა ზაიდოლა. — სე-დუ, ღმერთიც გასწყრომია. ვაჰ, მართლაც და, არ მომიგოს მაგ გიაურების სათრევმა!

— მაშ, რა გგონია! თავის ქება ბრძოლის შემდეგ უნდა! ჰა, იფ! ერთი შეხედე და, დუ-შაში, ალია, შენ კი გენაცვალე სულში, — სიხარულით წამოიძახა იბრაჰიმმა, — ახლა როგორ გინდა? დავ!

— მოვიდეს. შეგიშინდები გგონია, თუ? — მიუგო ზაიდოლამ.

— რამდენი მოვიდეს?

— რამდენიც გინდა.

— ორმოცი ყურუში!

— ყაბული მაქვს... სე-დუ, ფუ შენს გამომთლელს!

შაში-ჩარი!

— დუ-შაში? ვააჰ, ალლაჰ, ალლაჰ! — ისე მძლავრად წამოიძახა ჩოფურამ, რომ მძინარე ალი-უსუფი შეინძრა და რაღაც ჩაიწმუკუნა.

— დავბა-სე, გინდა? — დაეკითხა ჩოფურა.

— ზაიდოლ! ძლიერაც ნუ თავხედობ! — გაჭიანურებით შენიშნა იბრაჰიმმა.

— დავბა-სე-მეთქი, — განიმეორა ზაიდოლამ.

— კარ...გი, თამაშობა ხომ ჩემია. ესეც ჩარი-სე.

— ფანჯუ-სე.

— დუ-შაში.

საქართველოს
საბჭოთაო
საზღვრო
სამართლებრივი
საქმეთა
სამსახური

— ჰოი, შე შეჩვენებულო! — წყენით წამოიძახა ჩემი ფურამ, ერთ-ერთი კამათელი აიღო და ნარდის ფიცარზე დაანარცხა...

— ჯერ რას ცხარობ, ბოლო ვნახოთ, და! — მშვიდად ამბობდა იბრაჰიმი.

— ალი-უსუფ! ზაიდოლ! იბრაჰიმი! — ყვირილით შემოიჭრა ამ დროს გემის უფროსი. — ტყვეები ჩხუბობენ. შენ რომ სქელ-სქელი კაცი მოგყავს, რა ქვიან... ახალციხელია, თუ რა ჯანდაბაა, დიდი შფოთის მოყვარე ვინმე ყოფილა. რატომ მაგისტანებს ხუნდს არ ადებთ, კაცნო!

ყველანი წამოიშალნენ.

— რა მოხდა? რა ამბავია? ესენი ხომ... — ბუტბუტებდა ალი-უსუფი და თვალებს იფშვინებდა.

— ალი-უსუფ! მიშველე... ტყვეები აჯანყდნენ, — აღელვებით ამბობდა გემის უფროსი.

ყველანი საჩქაროდ გემის ბაქანისაკენ გაემართნენ.

— რა დროს შემისალეს ხელი მაგ წყეულებმა, უეჭველია, მოვიგებდი, — ფიქრობდა იბრაჰიმი და უკმაყოფილოდ თავს აქნევდა.

— ალლაჰ! ალლაჰ! რანაირად შესცდება კაცი? როგორ ავყევი მაგ ცხოველ ეშმაკს და კინაღამ არ ვიზარალე? სწორედ ბეწვზედ ეკიდა ჩემი საქმე, ერთი ორი თამაში და მოიგებდა მაგ პირდალლი, — ფიქრობდა ჩოფურა ზაიდოლა. — ყოჩად ჩემო, ახალციხელო! რა კაი დროს აუტენია აურზაური! მე შენ დაგაფასებ, თუ ბიჭი ვარ. ორ-ორ პურს ზედმეტს მოგცემ ყოველდღე.

X

გემის ფართე ბაქანზე ტყვეები უთავბოლოდ ეყარნენ. მათში რამდენიმე ქალარაც ერღა. უმრავლესობა კი, ქალი თუ კაცი, ახალგაზრდობა იყო, ათიდან ოცდაათ წლამდე. ზოგს ფეხზე სრულებით არაფერი ეცვა. ზოგს რაღაც კინკებში ჰქონდა ფეხები შეხვეული, ზოგს ზედატანიც რაღაც

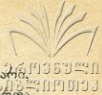
ნათლეთებით ძლივ-ძლიობით ჰქონდა დაფარული მკანკაღი ტყვეებს შორის, წითელქუდიანი ოსმალებიც მკანკაღს, უშველებელი შოლტით ხელში. ესენი ტყვეთა მეთვალყურენი იყვნენ. თავიანთ შოლტებს ისინი ხშირად ძლიერ მარჯვედ ხმარობდნენ. სულ მცირე რამ მიზეზისათვის, ზოგჯერ ისე, თავშესაქცევადაც, გადაუტყლაშუნებდნენ ხოლმე უბედურ ტყვეებს ტიტველ მხარ-ბეჭზე.

სიცივისა, შიმშილისა და ხმელ იატაკზე პირუტყვივით გდებით არაქათგამოლეულნი და ბევრი ტირილისაგან თვალეზალურჯებულნი ეყარნენ თავისთვის, ვინც სად მოხვედრილიყო. დაღვრემილნი, გულმოკლულნი და სასომიხდილნი, დამფრთხალი ნადირივით აქეთ-იქით იყურებოდნენ, თითქოს თავიანთი მდგომარეობა თვითონაც არა სჯერათო... ხანდისხან ზოგიერთთა თვალეზალეში იმედის ნაპერწკალიც ანათებდა, ალბათ, ეს იყო ნაყოფი ან მხურვალე ლოცვისა, ან ტკბილი ოცნებისა. მაგრამ დრო მიდიოდა. შველა კი არსაიდან სჩანდა და მოსალოდნელიც არსაიდან იყო. ირგვლივ პირქუში, მოუსვენარი, წამდაუწუმ ამაველ-დამაველი ზღვა სჩანდა. წინ წყალი, უკან წყალი. მარჯვნივ წყალი და მარცხნივ წყალი...

მაღალი ანძის ძირს ახალგაზრდა ტყვე ქალი იჯდა. ტანთ ეცვა შედარებით სუფთა. შინ მოქსოვილი ბაძბის კაბა. თვალეზალეზე ლეჩაქი ჩამოეფარა და თითქმის სულ ტიროდა.

ტიროდნენ და მოსთქვამდნენ სხვებიც. ოხერი კაცის გული ყოველგვარ მდგომარეობას, ყოველგვარ უბედურებას შეეგუებ-შეეთვისება. ზოგმა უკვე გამოიტირა თავისი თავი. ინალვლა, იტირა, თავი ქვას ახალა... ბოლოს ხელი ჩაიქნია და მომავალს გულგრილად დაუწყო ყურება.

განსაკუთრებით ჩქარა შეეჩვივნენ თავიანთ ახალ მდგომარეობას ახალგაზრდები. თავდაპირველად ისინი სხვებზე მეტს სწუხდნენ, ბლადნენ, ხელეზსა და ფეხებს აქნევდნენ, მაგრამ ისევ ჩქარა დამშვიდდნენ და ჩქარა სიცილ-თამაშიც დაიწყეს, თუმცა ხანდისხან გადაეკვროდა ბინდი

მათ პირისახეს, გაახსენდებოდათ მშობლები, სახლ-კარი, საშობლოს ველ-მინდვრები, აუტოკდებოდათ ახალგაზრდა გული. ამღვრეოდათ თვალები და ცრემლი, ცრემლი, ერთადერთი მათი ნუგეში, კამკამით ჩამოვარდებოდა იმათ ლოყა-ნიკაპზე.

— ჰასან, რა ვუყოთ, სულ ტირის და ტირის ის წყეული ქალი? მესამე დღეა, რაც ფოთი დაეტოვეთ, და კიდევ არა ცხრება ის გიაურის შვილი, — სიცილით უთხრა ერთმა მეთვალყურემ მეორეს, — სჯულის მადლმა, ყურთასმენა წაიღო მაგის მოთქმა-წუწუნმა.

— გინდა, დავაძვიდო? მაგის ვაი-ვეუი მეც არ მაძლევს მოსვენებას. წუხელ ისეთ დროს გამომაღვიძა მაგის გოდებამ, ისეთი გარგი სიზმარი გამაწყვეტინა, რომ კინაღამ მივედი და გადავეჭირე ეს ჩემი მათრახი.

— ალბათ, ქმარი თუ აგონდება. ო... ხო, ხო, ხო! — უშნოდ დაიღრიჯა ოსმალს.

— ჩვენ აქ რა ვართ? ვითომ ჩვენზე უკეთესი ვაყვაცო იქნებოდა მისი ქმარი? მართლმორწმუნე პირისახით რაც გინდ უშნო იყოს, გიაურს მაინც სჯობიან, — ამაყად წარმოსთქვა ჰასან მეთვალყურემ და მტირალ ქალს მიუახლოვდა.

— ეი, შენ, ჰაანუმ! ა, ჰაანუმ! თირილი რა თირილი, გაჩუმდა, გაჩუმდა... შენი არ... ესმის? — დამტვრეული ქართულით მიუბრუნდა ოსმალს მტირალ ქალს.

გაოცებულმა ქალმა პირისახეზე მიფარებულ ლეჩაქს გადასწია და შეგვგრემანი, ცრემლით დანამული თვალებით ოსმალს შემოხედა.

ვნებათა დღევით გაბრუებულმა ჰასანმა ერთი ხელი ქალს მხარზე უბოდიშოდ დაადო და მეორე ძუძუებისაკენ წაიღო.

ქალმა შეჭკივლა, მოძალადეს ხელი ხელში სტაცა და ასადგომად წამოიწია, ოსმალს კი ხელი კისერზე მაგრად შემოჰხვია და საკოცნელად მიიწია, მაგრამ ამ დროს ვილაცას ხელი ისე მძლავრად მოხვდა ბეჭზე, რომ საჩქა-

როდ ქალს ხელი უშვა და გაცოფებულმა უკან დაიხრია. მის გვერდით ტყვე იდგა — ასე ოცდაათი წლის კარგა ჩასკვნილი ვაჟკაცი. ტანზე დახეული ჩოხა ეცვა, თავზე ნაბდის პატარა ქუდი ეხურა.

— შე ურჯულოვ, შენა! მაგას თავისი მწუხარება და დამცირება არ ეყოფა, რომ შენც ნამუსი არ ახადო? მაგის ლეჩაქი შენთვის დამიხურავს ემაგისთანა ვაჟკაცობისათვის, — დასტყვივლა თვალებანთებულმა ტყვემ.

— ოჰ, გიაურ! ვის უბედავ ხელის მიკარებას, — წამოიძახა ოსმალომ და ქამარში გარჭობილ შოლტისაკენ ხელი წაიღო, მაგრამ ტარზე ხელის მოკიდება და მომარჯვება ვერ მოასწრო, რომ გემის ბაქანზე პირაღმა გაშხლართული იწვა.

შეიქმნა ერთი ალიაქოთი. ტყვე ქალებმა წივილ-კივილი ასტეხეს. საჩქაროდ მოცვივდნენ მეთვალყურეები და უწყალოდ მოუერთეს შოლტი მოჩხუბარ ტყვეს. გამწარებულმა ხელი გაიჭნია: სწვდა ერთ-ერთ მეთვალყურეს, წაართვა შოლტი და თვითონაც გადუჭირა მარჯვნივ და მარცხნივ, რა თქმა უნდა, ტყვესაც ბევრი მოხვდა, ნახევრად ტიტველი ზურგი ბევრგან ლურჯად აებურთა, მაგრამ ორი-სამი მეთვალყურე მაინც კიდევ მიაწვინა. ამის შემყურე დანარჩენმა ტყვეებმაც ვერ მოითმინეს, წამოიშალნენ, დაავლეს ხელი რაც მოხვდათ...

ჩქარა გემის უფროსი, ვაჭრები და სხვა შეიარაღებული ბიჭებიც გამოჩნდნენ.

— რა ამბავია? რა მოხდა? დაწყნარდით, დაშოშმინდით! — იძახოდა ალი-უსუფი.

მათ დანახვაზე ტყვეები ცოტ-ცოტად დამშვიდდნენ.

— აი ამან, აი ამან, ეფენდი! — უთითებდა ერთი მეზღვაური ოფლში გაწურულ ზურგ გასისხლიანებულ ტყვეზე, ამან ასტეხა ჩხუბი, მეთვალყურე ჰასანს სულ ცხვირიდან ძმარი ადინა..

— ეს ხომ ზაიდლოას ახალციხელია! — გაისმა რამდენიმე ხმა.

— უეჭველია, მაგი იქნება ამბოხების თავი... — როლა იბრაჰიმ. — დაჰკათ მაგას ასი შოლტი!

— მოიცა, ნუ ჩქარობ, გავიგოთ, რაშია საქმე. — აუჩქარებლად წარმოსთქვა ალი-უსუფმა.

— ასი კი არა ორასი უკვე დაურტყამთ... მიზეზი უნდა ვიცოდეთ, — უკმაყოფილოდ ამბობდა ზაიდოლა.

— რაც გინდა იყოს, ასეთი მოვლენა გემზე მოსათმენი არაა! ერთი ორი ჩემი მეზღვაურთაგანიც ნაცემია, — ყვიროდა გემის უფროსი...

— შფოთის ამტეხს და უნამუსოს რატომ ორასიც არ ერგება? — დაიყვირა მოთმინებისაგან გამოსულმა ერთმა ქალმაც ტყვემ. — ოსმალებო, თავს ნუ ირცხვენთ! უსამართლოდ ნუ ირჯებით! გვაკმარეთ ამდენი დამცირება, თორემ იცოდეთ, ჩვენც დავიღუპებით, მაგრამ თქვენც ამოგაყოფინებთ თავს ამ ზღვის უფსკრულში! სულერთია, რაღა დაგვრჩენია ამის მეტი! მაინც დაღუპულნი არა ვართ? ღეთისა და კაცისაგან განწირულნი და მოძულეებულნი!

ქალმაც სხვებიც მიჰყენენ. ქალმა და კაცმა, დიდმა და პატარამ, ყველამ თავი წამოჰყო.

— დაე ყველას სათითაოდ ყელი გამოგვეჭრან. რა დაგეკარგვია, ამ ქვეყნისა მაინც ხომ აღარა ვართ! — ყვიროდენ ტყვეები.

— დაჩუმდით! დაწყნარდით! გამაგებინეთ, რაშია საქმე? — იძახდა ალი-უსუფი, მაგრამ არც ისე ადვილი იყო მოთმინებიდან გამოსულ, გაათრებულ ტყვეთა დაცხრობა. როგორც იყო, ცოტ-ცოტად გამოირკვა შფოთის ატეხის ნამდვილი მიზეზი.

— არც ასე შეიძლება, ალლაჰს ვფიცავ, — დინჯად ამბობდა ალი-უსუფი, ყოველნაირ საქციელს საზღვარი უნდა ჰქონდეს... ამ შემთხვევაში ჰასანი შემცდარია. დედაკაცს ისე აშკარად, ისიც დღისით, ამგვარად არ უნდა მოპყრობოდა.

— მოპყრობოდა კი არა, ხელითაც არ უნდა მიჰკარებოდა! — ცხარობდა ჩოფურა. — ჰასან ხომ ჩემი მეთვალ-

ყურე არ არის! რა უფლების ძალით ერეოდა სხვის საქმეში? მაგრამ ვიცი, ეს სულ იბრაპიმის ოინებისაა.

— ერთი ჭკუაზე მოდი, და! — წამოჭარხლდა იბრაპიმი. — ჩემი კი არა, თუ მათქმევეინებ, შენი ოინებია. ორი წუთი კიდევ რომ დამცლოდა, შენს ახალციხელს ნარდში მოგიგებდი...

— მე მითხოვნია, შენმა მეთვალყურეებმა ჩემს ტყვეებს ხელი არ ახლონ, — ყვიროდა ზაიდოლა და ქამარში ჩარჭობილ ფიშტოს მალ-მალ სინჯავდა.

— გაგონილა? იწამეთ ალლაჰი! — ცხარობდა თავის მხრივ იბრაპიმი. — კაცნო, ვერ გამიგია, რა ოინებს მწამებს ეს ადამიანი! ჩვენ ნარდს აი, იქ, გემის დარბაზში ვთამაშობდით, ფეხი იქიდან არ მომიცვლია...

— ერთი ახლა თქვენცა... როგორ გეკადრებათ, სოვდაგრებო! — ჩაერია გემის უფროსი. — პირველად მეც ტყუილად აჩქარდი. სრულებით დამავეიწყდა, რომ ეს გურჯები დაუცხრომელი ხალხია და მათთან სიფრთხილეა საჭირო. ღვთის გულისთვის, დაარიგეთ მეთვალყურეები, თორემ ხუმრობა იქით იყოს და ნუ გავალიზიანებთ, თორემ საშიშია. როგორ გგონიათ? არ ყოფილა მაგალითი, რომ ტყვეებს გემი დაეღუპოთ?

— აი ჭკუა! მაშინ რად არ გახსოვდა, როცა ხალხს ტყვეების საცემრად იწვევდი? — დინჯად შენიშნა ეფენდი ალი-უსუფმა. — შენც ფიცხი კაცი ხარ. იცოდე, არავითარ საქმეში აჩქარება და აღელვება არ ვარგა. რამდენს მეტს იყვირებ და იშფოთებ, იმდენს უფრო გააფუჭებ საქმეს. მეთვალყურეებს სასტიკი ბრძანება უნდა მივცეთ, დედაკაცებთან განსაკუთრებით ძლიერ თავდაჭერილად იყვნენ. მივიდეთ, ბატონო, სტამბოლში, ფეხი დავდგათ დედამიწაზე და შერე, ვისაც როგორ მოესურვოს, შენს ტყვეს, თუ გინდ სცემე, თუ გინდ ტყავი გააძრე, ვინ გიშლის? იქ ქე მაინც, შენ მიერ ჩადენილ საქმეზე შენვე აგებ მარტო პასუხს. აქ კი, შე ოხერო, რას ამბობ, ერთი მრუდედ გადა-

დგმული ნაბიჯით შეიძლება თავიც დაიღუპო და ამოღებული
ხალხიც დაღუპო.

ალი-უსუფმა გემის უფროსთან ერთად ტყვეები დაიბრა, ზოგს უსაყვედურა, ზოგს მოეფერა, ზოგს დაემუქრა და ერთი-ორი საათის განმავლობაში ყველანი დაამშვიდა.

XI

თამამად აპობდა ხომალდი ზღვის ტალღებს და წინ მიეჩქარებოდა. მაისის მშემ გამოანათა და ერთნაირი პირუთენელი ღიმილით მიესალმა ზღვასაც, გემსაც და ბედკრულ ტყვეებსაც.

გუშინ ჰასან მეთვალყურის მიერ შეურაცხყოფილი ქალი ჩვეულებრივ ანძასთან იჯდა. თავზედ გადაგდებული ლეჩაქი პირისახეს სანახევროდ უფარავდა. დღეს ის არ ტიროდა, მხოლოდ მოწყენილი გაჰყურებდა თვალუწვდენელ ზღვის სივრცეს.

მის გვერდით ათიოდ წლის ბიჭი იჯდა და გამხმარ პურის ქერქს კვნიტავდა. ბავშვს ტირილისაგან თვალები ჩაღურჩებოდა, სახე ძლიერ გამხდარი ჰქონდა. თავისებური მოგრძო ცხვირი და ნიკაპი მოგაგონებდათ, რომ ეს ის ხვიჩა იყო, რომელიც ასე ვერაგულად მოიტაცეს უცნობებმა შავი ლელეს პირას და იმავე ღამეს ფოთის ფაშას მიჰგვარეს. ფოთის ფაშამ კი ბავშვი ეფენდი ალი-უსუფს უფეშქაშა. გემზე ასვლისთანავე ბავშვი ქალს მიეჩვია და არ შორდებოდა. ალი-უსუფსაც ჯერ-ჯერობით ამის საწინააღმდეგო არაფერი ჰქონდა.

— კიდევ გინდა ქერქი? — ალერსიანად დაეკითხა ქალი ხვიჩას.

— ქერქი კი არა, რბილ პურს მივცემ, — გაისმა ნმა და მათ წინ ახალციხელი გამოიჭიმა. ხელში ორი მრგვალი პური ეჭირა.

ქალი შეკრთა, წამოწითლდა და თვალები ძირს დაჰხარა.

— შენ რად სწუხდები... მეც... — არეულად მისაჯდა
ქალმა.

— შესაწუხებელი რა მაქვს. შესაწუხებელი რეზოს გუ-
შინ ჰქონდა, როცა შავი ღლე ადგა, თორემ ღლეს რა მი-
შავს. ზოგი ჭირი მარგებელიაო, რომ იტყვიან, ისე მომი-
ვიდა, ქალო სალომე, — აღტაცებით ამბობდა რეზო. —
გუშინ, მართალია, ცოტა ამიწვეს ზურგის კანი მაგ ძალ-
ლებმა, მაგრამ სამაგიეროდ ღლეს ჩემმა ბატონმა ერთის
მაგივრად ორი პური მომცა. შემდეგშიაც დამპირდა, ყო-
ველ ღლე ორ-ორ პურს მოგცემო... ვერ გამიგია! მე დამ-
ტუქსავდა მეგონა, ის კი ისე მომეფერა, რომ... გაოცე-
ბული ვარ! გამიხმო ცალკე და, ყოჩაღ, ყოჩაღო, მეუბნე-
ბოდა და ხელს მხარზე მიცაცუნებდა... საცა თავისი დაი-
კვებონ, იქ ჩემიცა სთქვან მაგ წუნკალებმა, — თავისთვის
ჩაილაპარაკა რეზომ, პურის კარგა მოზრდილი ყუა მოს-
ტეხა და ბავშვს გაუწოდა.

— ჰა, ხვიჩა, შვილო, ჰამე! — ტკბილად უთხრა მან, —
შენ კიდევ არა გიშავს რა, ჯერ პატარა ხარ. ახალ ადგილას,
ხალხს და ენას შეეთვისები. ვინ იცის, შვილო, რა კარგი
ბედი გიძევეს წინ. შეიძლება ისეთი კაცი გახდე, რომ შენ
სახლში ისეთი კაცობა სიზმარშიაც არ მოგლანდებოდეს.
ჩვენი საქმე უნდა იკითხო, ჩვენ უბედურების! ათასი წე-
ლიც რომ ვიცოცხლო, ოქრო-ვერცხლში რომ ვიჯდე, მაინც
როგორ დამავიწყდება ჩემი სახლ-კარი, ჩემ მიერ დამყნო-
ბილი, ყოველწლივ აუ ჩებელ ნაყოფის მომცემი ხეხილი...
ჩემი პატარა, ერთი ბეწო ნუცა... პატარა დოქით წყალს
რომ ამომიტანდა ბაღში და თავისი მოტიკტიკე ენით დამი-
ძახებდა: „მამა, მამა, ტყალი მოგიტანეო...“ ვაი, მოგი-
კვდეს, შვილო, მამაშენი, — მკერდში ხელი ჩაიკრა ვაჟ-
კაცმა და თვალებიდან მსხვილი ცრემლები გადმოუცვივ-
და...

— ნანა, შვილო, მოგიკვდეს დედაშენი! — მწარედ
დაჰკენესა ქალმაც.

ხვიჩაც ატირდა. თვალებიდან ლოყებზე ნაკადულად

წამოსული ცრემლები ნიკაპთან ერთდებოდა და მსხვილ წვეთებად პურის ყუას ეცემოდა.

— ე...ეხ! მინდოდა რამე სანუგეშო მეტქვა, — თავშეკავებით სთქვა რეზომ, — მაგრამ მაინც სამწუხაროზე გადავედი ჩვენი მდგომარეობა ისეთი საცოდავია, ისეთი უმწეოა, რომ რაც გინდა გამაგრდე, მაინც საკაეშნოზე უნდა გადახვიდე, მაინც ცრემლით და ტირილით უნდა გაათავო.

— რეზო, ღმერთს გეფიცები, — თან ტირილით, თან ბრაზით წარმოსთქვა სალომემ, — პირდაპირ თათრებს მოვეტაცე, იმდენს არ ვინალვლიდი. გულს ის მიკლავს; კაცო, ის ვერ მომინელებია, რომ ისევ ჩვენებმა, ჩვენმა ნათელმირრონებმა მილალატეს. ყოვლად წმინდაო, ნუ მისცემ ნურაფერს სიკეთეს და წარმატებას თავად აღმასხან წვერაძეს და მის ჩამომავალს... ოოხ! შხამად შეარგე მას ჩვენი პურმარილი...

— თავადის სახლში თუ მოხვდი, ქალო, რა გამიკვირდება, არ დაგინდობდა, — მიუგო რეზომ, — ჰაი დედასა, მძინარე მომიმწყვდიეს მთაში, თორემ მე მაგათ დედას აუტირებდი, მაგრამ რაღა დროსია! მადლობა ღმერთს, ეს ყოფილა ჩემი ბედისწერა!..

— ეს საცოდავი ბავშვი ორჯერ არის მონატაცები თურმე, — ამბობდა სალომე, — ერთხელ დედ-მამის სახლიდან და სანამ თათრებს ჩაუვარდებოდა ხელში, ვილაც ღვთისნიერ ხუცესს გამოუსყიდნია და თავის სახლში დაუნარჩუნებია. შვილივით ეპყრობოდა თურმე, ზრდიდა, ასწავლიდა, თვალიდან არ იშორებდა, სულ თან დაჰყავდა თურმე. მაგრამ უღმრთოები ღამე გზაზე მიმავალს თავს დასხმიან და ბავშვი მოუტაცნიათ.

— თათრებსა?

— რის თათრებს, ვაჟო, ჩვენებურებს! იქნება იმ ხუცის მეზობლებიც იყვნენ.

— ჰაი დედასა, — თავს იქნევდა რეზო.

— თათრები ახლა, ბოშო, ჩვენში ბევრს ვერაფერს გა-

ბედავენ. ისევ ჩვენიანები იკლებენ ქვეყანას. მელატიონი
სავით დაეხეტებიან დაუნდობლები და, თუ სადმე მოხე-
რებულ ალაგას მოიძწყვდიეს ვინმე, შებორკავენ, პირში
ბუროს ჩასჩრიან და ოსმალებთან მიჰყავთ. აშკარად ახლა
ჩვენებიც ვერაფერს გაბედავენ. მეფემ რომ შეუტყოს,
თვალებს დასთხრის.

— სხვა არა მინდა რა, ერთი ეს ვიცოდე... ცოცხალია
თუ არა მარკოზ ხუცესი, — ტირილით სთქვა ბავშვმა.

— ბიჭო, შენ რომ მოგიტაცეს, არაფერი დაიძახა?..

— ერთი კი დაიკვნესა და ჯორიდან ვაღმოვარდა... სხვა
არაფერი დაუძახნია... ბნელი ღამე იყო... მე დამიჭირეს...
სხვა არაფერი მახსოვს.

— მოკლავდენ ის უსვინდისობები, — უკმაყოფილოდ
თავი ჩაიქნია რეზომ, — კაცი რომ გამხეცდება, ნადირზედ
უარესია... ჩვენში კი, ქალო, მეფე ერეკლეს საბრძანებე-
ლში, ემაგისტანები ვის გაუგონია. ყმის ტყვედ გაყიდვას
იქ ვინ გაბედავს. მე სულ შემთხვევით მოვყევი, გაუწყრა
ღმერთი... მე ბორჯომის ხეობიდან ვარ. შარშან ზაფხულ
ახალციხის მთებში მოვყევი და იქ სულ უცბებლად უს-
ჯულოთ ხელში ჩაუვარდი... ეებს! დამშვიდდი, ქალო, —
ღმობიერად უთხრა რეზომ... — აი ეს პური გაღეჭე, ათა-
სიც რომ ვიდარდოთ და თავში ქვა ვიხალოთ, ვერას გავხ-
დებით. ჩვენი საქმე მორჩომილია.

ქალმა პურის ნატეხი ნელა გამოართვა და რეზოს შე-
ხედა. რეზო ოდნავ გაფითრებული იყო.

— დიდი მადლობელი ვარ შენი, რეზო, — მორცხვად
ჩაილაპარაკა სალომემ, — გუშინ შენ არ ყოფილიყავი... —
ქალმა სიტყვა ვერ დაამთავრა, ტირილი მოერია და ლეჩაქი
თვალეებზე მიიფარა...

— ნუ გეშინია, ქალო, — მტკიცედ უთხრა რეზომ, —
სანამ პირში სული მიდგა, შენთვის ხელს არავის ვახლე-
ბინებ. — ქალმა თავი მალა აიღო, ლეჩაქს გადასწია, მათ
ერთმანეთს შეჰხედეს და ორთავეს სახეზე ღიმილი გადაურ-
ბინა.

— ნეტავ როდის მოელება ბოლო ჩვენს ტანჯვას! —
საზიზღარ გემს მაინც მოვშორდებოდეთ როგორმე! —
ქე მაინც ჩემი საბოლოო ბედი... ალბათ, სადმე აღამიანე-
ბთან ვიქნები... ხეზე ხომ არ ჩამომკიდებენ... თუ გინდ
ჩამომკიდონ, დამახრჩონ, ოღონდ ამ დამცირებას, ამ შეუ-
რაცხყოფას, რასაც ამ გემზე გვაყენებენ, მოვშორდე.

— გადავრჩებით, გადავრჩებით, ქალო, — მოწყენათ
მიუგო რეზომ. — მეზღვაურები ამბობენ: თუ ზღვა ძლიერ
არ გაფუჭდა, ორ-სამ დღეში მივალთ სტამბოლშიო. ეეხ.
სახარბიელო იქაც არა ყრია რა! აქ ჩვენ ენაზე ხმას მაინც
ვცემთ ერთმანეთს, იქ კი გაგვთიშავენ და სააღდგომო
ბატკნებივით თითო-თითოდ დაგვყიდიან.

— ვაიშე, ეს სრულებით არ გამხსენებია! — მწარედ
წამოიძახა ქალმა და რეზოს თვალებში შეაჩერდა, — მე-
რე ისე ვერ მოხერხდება, რომ ერთმანეთს არ დაგვაშო-
რონ... რეზო?.. — ამბობდა ქალი და გაფითრებული ვაუ-
კაცს თვალს არ აშორებდა.

— ვეცდები, თუ გამოვიდა რამე, ჩემი ბატონი, რაც
ის წუწკი აქ გავშოთე, კარგად მიყურებს. მივალ, შევებ-
ვეწები, არ დაგვაშოროს ერთმანეთს...

— მეც თქვენთან მინდა ყოფნა, მე თქვენ არ მოგშორ-
დებით! — წამოიძახა ბავშვმა და იმედით აღსავსე თვალე-
ბით რეზოს და სალომეს შეხედა.

— ხეიჩა, ნანა შეილო, ბედლამწვარი დედაშენი! — მი-
ვალერსა ქალი და ბავშვი გულში ჩაიკრა. — რეზო! გეს-
მის, რას ამბობს ეს ჯერ უსუსური ყრმა, ესეც ჩვენსავით
ულმრთოთაგან ძალად დაობლებული და დამცირებული,
მეც თქვენთან მინდა ყოფნაო! ჩვენ ვითომ რა სიკეთეს
მოველით, რა ბედნიერ დღეს შევხარით, მაგრამ ერთადე-
რთი ნუგეში მაინც ერთად ყოფნა დაგვრჩენია, ჰხედავ, ეს
ბავშვიც ამით ნუგეშობს, თურმე... ღმერთო... — ძლივს
წარმოსთქვა ქალმა, ბოლმა მოაწვა, სული ყელში მოებჯი-
ნა და მწარედ აქვითინდა. ატირდა რეზოც, სამთავენი
სტიროდნენ.

ირველივ კი მრისხანე ზღვა თავისებურად
ფაფარგათეთრებული ტალღა ტალღას მოსდევდა, გემის
კედელს ეხეთქებოდა და ზედ აკვდებოდა.

XII

სტამბოლის ტყვეთა მოედანზე ხალხი ირეოდა. სხვა და სხვა ქვეყნიებიდან გასაყიდად მოყვანილი ტყვეები აქ იყო თავმოყრილი. ვინ გინდოდა აქ რომ არ გენახა, შეეკანიაანი, წითელკანიაანი, თუ ყვითელკანიაანი. წინა წლებში უმრავლესობას კავკასიიდან მოდენილი ტყვეები შეადგენდნენ: ქართველები, აფხაზები, ოსები, ჩაჩნები... წრეულს კი მათი რიცხვი ძლიერ მცირე იყო. რაც საერთო ყურადღებას და გაკვირვებას იწვევდა.

ზოგი ტყვეები მინდორში ჰყავდათ გამოფენილი. ზოგიც სახელდახელოდ გაკეთებულ ფარდულებში. მყიდველები მოდიოდნენ, ტყვეებს ათვალეობდნენ, სინჯავდნენ, ზომავდნენ, ანჯღრევდნენ, ტყვეთა პატრონებთან ვაჭრობდნენ, ჩხუბობდნენ. ილანძლებოდნენ და, როცა ფასში მორიგდებოდნენ, ნაყიდ ტყვეს კისერში ბაწარს, ან ჯაჭვს ხბოსავით აბამდნენ და შინ მიჰყავდათ. ეს ჩვენ დროში წარმოუდგენელი სისაძაგლე, მაშინ ჩვეულებრივი მოვლენა იყო. მდიდარი სოფდაგრები ათობით ყიდულობდნენ ტყვეებს სხვადასხვა საქიროებისათვის. ზოგს ჯარის კაცად, ზოგს მიწის მომუშავედ, ზოგს ხელზე მოსამსახურედ; ლამაზ ქალებს კი, რა თქმა უნდა, დიდკაცობის გასართობად და სასიამოვნოდ.

— დიდება ალლაჰს, დიდება ალლაჰს, — სასოებით ამბობდა და ნელ-ნელა, დინჯად ფეხს მოაბიჯებდა ჰუსეინ-ალა, მდიდარი სოფდაგარი და განთქმული ტყვეთ მყიდავ-გამყიდავი. ჰუსეინ-ალას მრავალჯერ მოულოცნია არაბეთის წმინდა ადგილები, ნაკითხ კაცად და სჯულის მცოდნედ ითვლებოდა. თავი მუდამ თოვლივით თეთრი დოღბანდით ჰქონდა შემოხვეული. ტანზედ ჩინეთიდან მოტანი-

ლი ფარჩა-ქსოვილის გრძელი ხალათი ეცვა და
ოქროთი მოჭედული ჯიბე ეჭირა. ჰუსეინ-ალას თითქმის
მთელი სტამბოლი იცნობდა.

— ჰუსეინ-ალა მოდის, ჰუსეინ-ალა მოდის! — გაისმა
აქეთ-იქით ტყვეთა მოედანზე.

სხვათა შორის, ჩვენ ნაცნობ ეფენდი ალი-უსუფსაც
აქ მოეყვანა თავისი ქართველი ტყვეები.

— არ ვიცი, რა უყუო, ეფენდი, რომ არა ცხრება ის
შეჩვენებული? ვერაფრით ვერ დავამშვიდე. — მოახსენა
ერთ-ერთმა მეთვალყურემ.

— რომელი?
— აი პატარა ბიჭი, ფოთის ფაშამ რომ გიფეშქაშა
ხეიჩა რომ ჰქვიან.

— რის ხეიჩა! — გაჯავრდა ეფენდი, — მე ხომ მაგას
მანბუტი დავარქევი, მანბუტი დაუძახე. ვანა კიდეც ტირის?...
მიფეშქაშა!.. ისე ამდგარა დილა ადრიან ფოთის ფაშის
გვერდები, რაც მე იმან რამე მიფეშქაშოს! კარგი ფეშქა-
შია, შენ არ მომიკვდე... იმის ფასად, რაც მე მაგას საჩუ-
ქრები მივართვი, ხუთ ტყვეს ვიყიდილი... რა მინდაო, ბი-
ჭო, რა ატირებს?

— თავს იკლავს, რატომ ზაიდოლას დედაკაცს არ
გამაყოლებთო.

— ვა, გაგიუდა? ხუმრობს თუ! ერთი მაგ ლაწირაკს
უყურე და! ბიჭო, ხომ არ შიან?

— თავზე საყრელს ვაძლევ, ეფენდი, მაგრამ დღეს
პურისთვის ზედაც არ შეუხედავს. გემიდან გამოსვლისას,
შენც კი უყურებდი, ეფენდი, კინალამ ზღვაში გაღიჩხა.
ამსიმსხო კაცმა ძლივ-ძლივობით დავიმაგრე. ისე ლონივრად
გამწია მაგ სარივით წვრილმა ბიჭმა, რომ ჯაფარა არ მო-
მშველებოდა, ორთავენი ტყლაშუნს მოვადენდით წყალში.

— ჰა, შეჩვენებული! ეგ სულ მაგ ზაიდოლას გაღიჩი-
ანებულია. მაგის ოინებს ეშმაკიც ვერ გაუგებს თავბოლო-
სა. არ გამოიკვირდა? ჯერ კიდეც გზაშივე ჩამააციედა, ბიჭი
მომყიდეო. არ ვყიდი-მეთქი. ორ დიდრონ ტყვეს მოგცე-

მო, კაცო, თავი დამანებე-მეთქი. ის მასწავლის, ტყვეს რა ფასი აქვს?

— მართლაც და, იმ ზაიდოლას ტყვე დედაკაცს ძლიერ შეეჩვია ბიჭი. გემზე სულ მასთან იყო. ერთმანეთს რომ დავაშორეთ, ის ქალიც საშინლად ატირდა, თითქოს საკუთარ შვილს აშორებენო.

— ეხ! რაღა დროის მაგისტანებია! დალოცვილები, მაგათი გულის ასაყოლად ვის-ღა სცალია... მაშ, დღეს პური არ უჭამია? ეს სასიამოვნო ამბავი ვერ მითხარი სწორედ... სახეზედაც ძლიერ გამხდარი იქნება.

— არც ისე, მაგრამ..

— სალამ-ალეიქ, სალამ-ალეიქ ჩემს ალი-უსუფს! როგორა ხარ? მე და შენ ხომ მუდამ უნდა ვიცხოვროთ, — გაისმა ჰუსეინ-ალას ხმა, — რა ცოტა ტყვეები ჩამოგვიყვანია, ეფენდი, გურჯისტანიდან. რა ამბავია? შარშანწინ, მახსოვს, ამ მოედანზედ არ ეტეოდნენ და წრეულს საგანგებოდ უნდა ეძებო, რომ შეამჩნიო.

— ეხ, ალაჯან! გურჯისტანში არ მიდის საქმე კარვად, იღვიძებენ, მგონია, გიაურები, რაც ჩამოგვიყვანია, ისიც დიდის წვალებით, სჯულის მადლმა. მთელ დასავლეთ გურჯისტანში ახლა ერთი კავშირია იმერთა მეფის, სოლომონის მეთაურობით. შეიტყობდით, რა სირცხვილი აქამა მაგურჯულომ მაჰმადის სახელს, რა საშინლად დაამარცხა მართლმორწმუნეთა მხედრობა..., ისე გაძლიერდა, რომ ყველა მთავრები, ბეგები, თუ ალები მის სახელის გაგონებაზე კანკალებენ.. ტყვეთა გამყიდველებს სასტიკად სდევნის, მოურიდებლად თვალებსა სთხრის...

— სამწუხარო, ძლიერ სამწუხაროა, ფადიშაჰის დღეგრძელობამ, — დარბაისლად სთქვა ჰუსეინ-ალამ.

— ლამაზი ქალები ხომ თავის წონა ოქრო ვახდა, — განაგრძო ეფენდი-ალიმ.

— ეჰ, მაგ ლამაზი ქალების დავიდარაბას კარგა-ხანია თავი დავანებე, ჩემო ეფენდი. ზარალია, სწორედ ზარალი მათი ყიდვა-გაყიდვა. დღეს შეჰხედავ, ლამაზია, ლოყა ბრე-

ქართული
ლიტერატურა

წოლის მარცვლივით უღუს, ახალ გაშლილ ვაზის
ჰგავს, ხვალ შეხედავ, მომაკვდავს დამსგავსებია...
ლია, ზარალი... მე ახლა ქალების დავიდარაბის თავი არა
მაქვს... ეხ, ეფენდი, ხათრი, ჯანიც არ არის საიმისო. ყო-
ველ საქმეს თავისი დრო ჰქონია... გული მოდრკა, მოდუნ-
და, სიბერე შემეპარა... მე ახლა, ჩემო ალი-უსუფ, მიწის
მუშები მინდა და, თუ რიგიანი ვიშოვნე, მეომრები... სამ-
წუხაროა, ალლაჰს ვფიცავ, გურჯისტანში ტყვეთა ყიდვა-
გაყიდვის საქმე ასე რომ შეფერხებულა. წინეთაც მქონდა
იქაური ამბები გაგონილი...

— რა ვქნათ, ალა, რაც არის, ის არის. ალლაჰის მად-
ლით ცოტ-ცოტა მაინც გვეყავს, დიდოც და პატარაც, ქა-
ლიც და კაციც...

— ალლაჰის მადლით, ალაჰის მადლით! — ამბობდა
ჰუსეინ-ალა და ტყვეებს ათვალეირებდა. გაიარ-გამოიარა
ტყვეებს შუა, გახედ-გამოხედა, ზოგი გასინჯა, ზოგს დაე-
ლაპარაკა; — კარგი, კარგი, ძლიერ კარგი, მაგრამ ძლიერ
ცოტაა. ასეთი ქესატობა ჯერ მარაღაც-და არ მინახავს, —
აუჩქარებლივ ამბობდა ჰუსეინ-ალა და ოქროთი თავმოქე-
დილ ჯოხს მიწაზე ახაკუნებდა.

უეცრად მისი ყურადღება რაღაც ხმაურობამ მიიბყ-
რო.

— გაჩუმდი! გაჩუმდი, შე კისერმოსატეხო. თორემ
სულს გაგანთხევიანებ! რა მიზეზიანი რამ ყოფილა ეგ ლო-
რის შვილი! — უჯავრდებოდა ვიღაც მტირალ ბავშვს.

ჰუსეინ-ალას გამოცდილ ყურებს ეს არ გამოეპარა.

— ეს ვინ ტირის იმ ფარდულში, ეფენდი ალი? —
დაეკითხა ჰუსეინ-ალა. — ის ტყვე ბიჭი იქნება.

— ჰა, კიდევ ტირის მაგ წყეული! — თავისთვის ჩაი-
ლაპარაკა ეფენდიმ, — ტყვე ბიჭია, დიახ, კისერმოსატეხი.
ხომ მოგეხსენებათ მაგათი ჩინიანობა, აიტეხა რაღაც მი-
ზეზი და არ ცხრება.

— შეიძლება ვნახო?

— აქ მოვაყვანიებ, ალა! აღმოსხით, აქ მოყვანა არ გაჩუმდა?
ურის შვილი. ჰა, კიდეც არ გაჩუმდა?

ბავშვი გამოიყვანეს.

ჰუსეინ-ალას ჭრელი ტანისამოსის და თოვლივით თეთრი დოღუბანდის დანახვაზე ბავშვი მართლაც გაჩუმდა.

— რისთვის ტირი, ბიჭუნია? ტირილი როგორ გეკადრება, — ტკბილად უთხრა ალამ და თავზედ ხელი გადუსვა. ბავშვმა გაოცებით შეხედა. ოსმალთაგან ცემისა, გინებისა და ყვირილის გარდა, ასეთი ტკბილი სიტყვა ჯერ არ გაეგონა.

— გურჯია არა?

— გურჯია. ფოთის ფაშისაგან საგანგებოდ ვიყიდე, — მიუგო ეფენდიმ.

— სახელი რა ჰქვია?

— მახმუტ!

— მახმუტ? მახმუტ! კარგია, კარგი! — ამბობდა ჰუსეინ-ალა და თავზედ ხელს უსვამდა. — ნეტავ რისთვის ტიროდა?

— მისი სისულელე! გზაზე ერთ ტყვე დედაკაცს გადაეკიდა, — გინდა თუ არა, იმას გამაყოლებთო. ვიყია ეგ ობრის შვილი? ის დედაკაცი ჩოფურა ზაიდოლასი იყო. ჩამოვედი თუ არა გემიდან, ის დედაკაციც და მეორე ტყვეც იმ კაცმა ანდრიანოპოლელ ვაჭარს მიჰყიდა და მყიდველმა ნაყიდი ტყვეები, რა თქმა უნდა, თან წაასხა. ამა-ნაც იმათკენ გაიწია, და, რომ არ გავუშვით, დაუღია პირი და ბღავის...

ჰუსეინ-ალა დაფიქრდა.

— კარგი, კარგი! — ჩუმად ჩაილაპარაკა მან. — ეხ, მახმუტ, მახმუტ! შენისთანა ბიჭს როგორ არ გრცხვენია, რომ ტირი. ალამ აუჩქარებლად ხალათის ჯიბეში ხელი ჩაიყო, მუჭით ჩამიჩი ამოიღო და ბავშვს გაუწოდა.

ბავშვმა საჩქაროდ ორივე მუჭი ერთად გაუშვირა, ნაწილი ჩამიჩი უბეში ჩაიყარა და ჭამას შეუდგა.

ირგვლივ სიცილ-ხარხარი ასტყდა.

ჰუსეინ-ალამ ბავშვი გასინჯა — მკლავში ხელი მას შემოეჭრა, პირი გაუღო და კბილებში შეხედა, შეანჯღრ-
ანჯღრია და სახეზე კმაყოფილების ღიმილი გადაურბინა.

— კაი აგებულობის ბიჭია! წმინდა სამამულუკოა —
უთხრა ეფენდი-ალიმ.

ჰუსეინ-ალამ ცბიერად შეჰხედა და ტუჩები ჩაიკვნითა.

— საგანგებოდ მომიყვანია სალექ ეფენდისათვის, სა-
ცაა, ალბათ, ისიც გამოჩნდება. — დინჯად ამბობდა ეფენ-
დი ალი.

ჰუსეინ-ალამ ორ აზროვნად გადახედა, თითქოს ეუბნე-
ბაო: რომ იცი, შვილო, ორთავენი ვაჭრობის ძაღლები
ვართ, ჩვენ შორის მაინც ტყუილი რაღა საჭიროაო.

— კეთილი, კეთილი, ეფენდი! — დინჯად მიუგო მან
და ბავშვი ხელახლა უფრო დაკვირვებით გასინჯა. მერე
კოტა ხანს დაფიქრდა.

— შენ, პაწიავ, ჭიდაობა იცი? — ტბილად მიუბრუნდა
ჰუსეინ-ალამ.

ბავშვმა ვერ გაიგო შეკითხვა, სხეებმა გააგებინეს. მა-
შინ ბავშვმა საპოიოდ თავი დააქნია.

— კარგი, მაშ, ეფენდი, მოდი, დაეჭიდოთ ვისმე.

— რას დავეძებ, — მიუგო ეფენდი-ალიმ. — ვის დაე-
ჭიდოთ? ტყვეთაგანს?

— არა, არა ქუჩის ბიჭს... აბა, გაიქეცით, მომგვარეთ
ვინმე, — სთქვა ალამ.

მეთვალყურენი აქეთ-იქით ეცნენ და კოტა ხნის შემ-
დეგ თორმეტ-ცამეტი წლის ოსმალო ბიჭი მოიყვანეს.

— ეს შესაფერი არაა! — ითაკილა, ეფენდი ალიმ. —
ეს ხომ დიდია!

— მახშუტ, დაეჭიდები მაგას? — დაეკითხა ჰუსეინ-
ალამ.

ბავშვმა გაუღიმა და თავი დაუქნია, ეს მისი თითქმის
პირველი ღიმილი იყო იმ უბედური ღამის შემდეგ.

— შენ თუ მაგას დასცემ, აი შენი საჩუქარი, — შეაგუ-
ლიანა ალამ და ჯიბიდან ვერცხლის ფული ამოიღო.

ოსმალის ბიჭი თუმცა სიმაღლით არა სჭარბობდა, მაგრამ თვალსაჩინოდ უფრო ხნეირი და მსხვილი იყო.

ოსმალმა მედიდურად გადახედა ტყვე ბიჭს და დაუბღვირა. ტყვეც თავისი მიმინოსებური თვალებით დააჩერდა.

— ჰა, დავჭიდოთ? — წახალისდა მოხუცი ალა...

— თანასწორი ძალა არაა, ჰუსეინ, — ჯოჯმანობდა ალი-უსუფი, — სად ეს თითისტოლა ბიჭი, ზღვაში მოგზაურობით გალახული, და სად ეს ქაბუჯი, ჩამრგვალებულ-ჩასუქებული.

— ბიჭი თანახმაა. ალბათ, თავის იმედი აქვს, ჰა? გაბედე! — აძალებდა ჰუსეინ-ალა.

ეფენდი ალი დასთანხმდა.

მეტოქენი ერთმანეთს დაეტაკნენ. ოსმალმა სტაცა ხელი მახმუტს და თავისუფლად ზეით ისროლა. ყველას ეგონა, ეს არის ძირს დაანარცხებს და დაამტვრევსო.

— მე ხომ ვსთქვი, ბარი-ბარი ჭიდაობა არაა! — უკმაყოფილობას უცხადებდა ეფენდი ალი-უსუფს.

მაგრამ ბავშვი, ყოველი მოლოდინის გარეშე, თუმცა წაბარბაცდა, მაგრამ არ დაეცა, თავი შეიმავრა, საჩქაროდ გასწორდა და მოპირდაპირემ შემოხედვა ვერ მოასწრო, რომ გულდაგულ ეცა. ხელები ირგვლივ წელზე შემოჰხვია, მოსდო კაჭა და იმსიმსხო ბიჭი მიწაზე გაავორა.

შეიქნა ერთი სიცილ-ხარხარი. ეფენდი ალის სიხარულს საზღვარი არა ჰქონდა.

— კარგი, კარგი! მე ჩემს პირობას შევასრულებ, — ჩვეულებრივის აუჩქარებლობით წარმოსთქვა ჰუსეინ-ალამ და ბავშვს ფული გაუწოდა. — ახლა როგორ? დაეკითხა ეფენდი ალის და რაღაცნაირად ტუჩები დაკმუჭნა.

ეფენდი ალიმ მხრები აიჩეჩა და იმანაც ტუჩებით ანიშნა, თითქოს ეუბნებო: ხომ ჰხედავ, რაც არის, რა საჭიროა მიკიბულ-მოკიბული ლაპარაკი, ჩვენ ხომ ორივენი ერთ დარჯაკში ვართ ჩამოყალიბებულნი და რისთვის უნ-

და ვცადოთ ერთმანეთის მოტყუება, მაინც ხომ არა ვა რა.

— ხომ მოგახსენეთ, ალა: რაც დროება დადგა, დღითი დღე მატულობს საქონლის ფასი: სალექ ეფენდიც...

— ზღაპრებს თავი დაანებე, ალლაპი ნუ გაგიწყობა, — მოუჭრა ჰუსეინ-ალამ, — შენ ვაჭარი ხარ, მეც, აგერ საქონელი, აგერ ფული!

— სოვდაგარო, იცოდე, უკანასკნელია, — ჩუმიად უთხრა ეფენდიმ და თითები უჩვენა.

— ალლაპ! რას ამბობ? — გაიკვირვა ალამ. — ამდენი ფულით მთელ რაზმს შევადგენ.

— ნება შენია. ქეიფი მქონელი ხომ თვალწინაა. ვიცი, ვისთვის გინდა. უკეთესი ძნელი მოსაძებნია.

— მართლად, ეს რა მკობიერაა, რომ ქუჩის ბიჭს დავუქიდე, — ფიქრობდა ჰუსეინ-ალამ. — მაგრამ ესეც კარგია, დარწმუნებული მაინც ვარ, რომ საქონლის სიკარგეში... ასი და ორასი ყურუში ჯანდაბას! — გულს იმაგრებდა ალა.

— ეფენდი ალი! — მიმართა ალამ და თითები უჩვენა.

— ოო! ყოვლად მკუხლქმელია, ჯერ გემის პატრონს რამდენი ფული მივეცი.

— გემით ის ერთი ხომ არ მიმეყავდა?

— ყოველ შემთხვევაში.

— მაინც.

— ერთი ყურუში არ დააკლდები.

— ჰა, ესეც.

— რას ბრძანებთ, ჰუსეინ-ალამ, მარტო ფოთის ფაშას ფარჩის ქსოვილი რომ ვუფიქრებ, თორმოდათი მეჭიდვით მაინც ღირდა.

ჰუსეინ-ალამ ბავშვი ხელახლა გასინჯა. გაატარ-გამოატარა, ახტუნა, არბენინა...

— კარგია, კარგი! ჩინებულნი მკუხლქმე გამოვა! — ამბობდა გულში სოვდაგარი და იქნებოდა თანამოქმედნი ჯონს მიწაზე სცემდა. მერე ჰუსეინ-ალამ განუხილავად, მთელი

ქართული
ენების
სწავლის
სამეცნიერო
ცენტრი

ქისა ოქროები გადასცა და ბავშვი თან წაიყვანა, სიხარულით გაჰყვა.

ჰუსეინ-ალამ სხვა ტყვეებიც ბევრი იყიდა, გემი დაიქირავა და ორი დღის შიგნით ეგვიპტისკენ გზას გაუდგა.

XIII

ალი-ბიი, მამელუკთა სახელოვანი სარდალი, ოქროთ მოვარაყებულ და ლალ-ფირუზით მორთულ ტახტზე ფეხმოკეცით იჯდა. ყალიონის ტარი პირში ჩადო და ნელ-ნელა აბოლებდა. ღრმა ფიქრებში იყო გართული ალი-ბიი, და ღვთის წინაშე, საფიქრებელიც ბევრი ჰქონდა. მთელი ეგვიპტის უმთავრესი გამგე ახლა ის იყო. მან მიიყოლია მამელუკთა დანარჩენი ოცდასამი ბიი ეგვიპტის სხვადასხვა კუთხეთა მმართველ-გამგებელნი, და სტამბოლის სულთანისა და მის მიერ ეგვიპტის უფროსად დაყენებულ ფაშისაგან თავისი თავი სრულებით დამოუკიდებლად გამოაცხადა. რა თქმა უნდა, ეს ამბავი ძლიერ საწყენად დაურჩა სტამბოლის სულთანს და მით უფრო ეგვიპტის ფაშას. რადგან მისი უფლება არარაობამდე ჩამოვიდა. მაგრამ ვერც ერთმა და ვერც მეორემ ვერა გააწყო რა. ძალა მამელუკთა ხელში იყო და ძალა ხომ აღმართსა ხნავს.

მამელუკთა რიცხვი იმ დროს* ათი-თორმეტი ათასი იქნებოდა. ისინი გაფანტულნი იყვნენ მთელ ეგვიპტეში. სათავეში უდგნენ მხედრობას, ეჭირათ თანამდებობის ადგილები, ერთი სიტყვით, მთელი ქვეყნის განუსაზღვრელი ბატონ-პატრონნი იყვნენ.

„მამელუკი“ არაბულად ნაყიდ ტყვეს ნიშნავს. მეცამეტე საუკუნეში ეგვიპტის სულთანმა მალექ-სალექმა მონღოლებისაგან რამდენიმე ათასი ტყვე თურანელები და კავკასიელები იყიდა და იმითგან თავისი მცველნი გვარდია

* მეთორმეტე საუკუნის მძლეო ნახევარი.

ისე გააძლიერა, რომ თვით სულთანისათვის საშიში გაქმნა. როცა 1250 წელს, ქრისტეს დაბადების შემდეგ, ეგვიპტის სულთანმა თურმან-შაჰმა მათ დაუკითხავად ზავი დასდო ჯვაროსანთა წინამძღოლ ლუდოვიკ მეცხრესთან, მამელუკები საშინლად გაბრაზდნენ, მოჰკლეს თვით თურმან-შაჰი, იმის ნაცვლად თვის შორის ამოირჩიეს ვინმე ჰეიბეკი და გააბატონეს. ამ დროიდან დაიწყო მამელუკთა ბატონობა ეგვიპტეში. 1517 წელს თუმცა სულთანმა სელიმ პირველმა დაიპყრო ეგვიპტე და ქვეყნის მთავარ გამგედ ფაშა დაუყენა, მაგრამ იძულებული შეიქნა პროვინციების გამგედ მამელუკთაგან არჩეული ოცდაოთხი ბიი დაენიშნა. ბიებმა მთელი ქვეყნის მართვა-გამგეობა ჩქარა ხელთ იგდეს. ალი ბიის მეთაურობით ხომ სულთან ფაშისაგან სრულებით დამოუკიდებლად გამოაცხადეს თავისი თავი და იმდენად გრძნობდნენ ძალას, რომ არავისი შიში და რიდი არა ჰქონდათ.

თავიანთ მხედრობის შესავსებათ ისინი ახლაც სიამით ყიდულობდნენ ახალგაზრდა ჯანსაღ ბიჭებს, ზრდიდნენ და მეომრებად წვრთნიდნენ. უპირატესობას ამ მხრივ კავკასიელებს აძლევდნენ.

შემოვიდა კარისკაცი და ალი ბიის მძიმედ თავი დაუჯრა.

— მბრძანებელო, — მოწიწებით მოახსენა მან, — სოვდაგარი გეახლათ.

ალი-ბიიმ ყალიონის ტარი ტუჩს აუჩქარებლად მოაშორა.

— ჰუსეინ-ალა? ოხ, ჩქარა, აქ დამიძახე! — ბრძანა ალი ბიიმ. — ის, ალბათ, სტამბოლიდან ჩამოვიდა... ერთი რა ამბები ჩამოიტანა? — ოდნავ გაიღიმა ალი-ბიიმ და ყალიონი განზე გადასდო.

— სალამ ალეიქ, დიდებული მბრძანებელო! — შემოილაპარაკა ჰუსეინ-ალამ, ხელი გულზე და შუბლზე მიიღო და მძიმედ დაუჯრა თავი.

— ოოჰ! მობრძანდი, ჩემო ჰუსეინ, ჩემო ძველო მე-

გობარო! ამ ბოლო დროს რა იშვიათად და სანატრული გე-
მიხდა შენი ნახვა, აქეთ, ჩემო ალა, ამ ბალიშზე ჩამობრძა-
ნდი, — მხიარულად უთხრა ალი-ბიიმ და ძვირფას ხალი-
ჩაზე დაგებულ, ოქრომკერდით შექარგულ ბალიშზე მიუ-
თითა.

ჰუსეინ-ალა ჩამოჯდა.

— სხვა, მეგობარო, მტკივნეულში იყავ?

— ეს არის იქიდან გიჟსა და შროძანებელს!

ალი-ბიიმ კოპი ოღნავ შეუკრა.

— რა ამბებია, ჩემო ჰუსეინ? ფადი-შაჰი როგორ ბრძა-
ნდება? ალბათ, ძლიერად ვაფრებულობია ჩემზე!

ჰუსეინმა თავი შაოტქათვლად ჩააქნია და ჩაიციხა.

— რასაკვირველია, მადლობელი არ იქნება. აქ დასამა-
ლი რა არის, ქვეყანამ კიდით კიდევ იცის.

— რა ვქნათ, ალა, რა ვქნათ! — დინჯად გააგრძელა
ალი-ბიიმ. — დღისწილად ვაფრებენო, ნათქვამია. ჩვენ ყველანი
დროებით ვართ ამ ქვეყანაზე. ჩემი აზრი ასეთია — ან
უნდა ვიყვნეთ, რა ვიფიქრებო, ან სულ არ უნდა ვიყუ-
ნეთ. თუ ეგვიპტის კონ-პატრონი ჩვენა ვართ, ჩვენ
უნდა ვიყვნეთ, უკამდლოთ, უხელმძღვანელოთ. მადლობა
აღლაჰს, აჰსაკით სრულნი ვართ. თუ ბატონი ფადი-შა-
ჰი და მისი ფაშა, ისინი უნდა ბრძანდებოდნენ. მამელუ-
კები რაღა საჭიროა? შენ კარგად იცი, ჩემო ჰუსეინ, რომ
მამელუკს საბოდიშო, პირმოსაფრებელი არავისთან არა
ფერი ქვს, მისი უტყუარი მეგობარი მისი ბასრი ხმალია.
რომელსაც მუდამ თან ატარებს და სწორედ ნამდვილი
მამელუკი ისაა, ვინც სისხლით შეღებილი ხმლით ხელში
სულს განუტევებს. ამიტომ ჩვენ არავისთან და არც ფა-
დი-შაჰთან საბოდიშო არა გვაქვს რა, ვცოცხლობთ, —
ვცოცხლობთ, მოვკვდებით, — მოვკვდებით. მე აგერ სამო-
ცდაათის წლის მოხუცი ვარ, თხუთმეტი წლიდან ბრძოლის
ველზე ხმაღს ვატრიალებ, ახლაც ნალარის ხმას რომ გა-
ვიგონებ, ამიფართხალდება მოხუცი გულს შევქუჩება ჯან-
დონის სისუსტე, მინდა ტაიქს მოვახტე და ხმაღამოწე-

დილს მწადიან ჩემ ძმებთან, უშიშარ მამელუკებთან, ვანავარდო მკვეთრი მახვილი და, თუ საჭიროა, მათთან სულიც დავლიო, — თანდათან აღტაცებით სთქვა მოხუცმა. — სხვა, მეგობარო, როგორი ვაჭრობაა, როგორ იმოგზაურე? — ტკბილად დაეკითხა ალი-ბიი.

— კარგად, მბრძანებელო! უბედურობა არა შეგვხვედრია რა. ზღვა მშვიდობით გავცურეთ. ვაჭრობა კი ძლიერ ნაკლებია. საქონელი არ არის, ბატონო! გურჯისტანიდან ტყვეთა დენა ძლიერ შემცირდა, — მოწყენით დაუმატა ჰუსეინ-ალამ.

— რათაო? — გაიოცა ალი-ბიიმ.

— მოგახსენებენ, მბრძანებელო, რომ გურჯთა მეფეები გაძლიერებულან. არც სპარსელებს აძლევენ თურმე ახლა ხარკს და არც ოსმალებს. შაჰ-აბაზის გალაშქრების შემდეგ გურჯისტანი საუკუნოდ დამარხული ეგონა ყველას და, დახე მათ ბედსა, დამარხვა კი არა, განახლების გზას დასდგომიან. ყიზილბაშები ზედი-ზედ სასტიკად დაუმარცხებიათ და... ჰოი, ალლაჰ! ოსმალთა მართლმორწმუნე მხედრობაც... — ვერ დაათავა ჰუსეინ-ალამ.

— ძლიერ სამწუხაროა, — წარმოსთქვა ალი-ბიიმ და წყენის ნიშნად შუბლზე ხელი დაიკრა. — რა თქმა უნდა, თუ მომჯობინდნენ, ტყვეებს არ გაიმეტებენ. ტყვეების გაყიდვა, ჩემო ჰუსეინ, როგორც შენც კარგად მოგეხსენება, ერის შინაური გახრწნილების, უწესრიგობისა და უმეთაურობის ბრალია, თორემ საცა ხალხს ცოტაოდენი ძალა შესწევს, ერთი მეორეს უჯერებს და საერთო კეთილდღეობის საჭიროების გემო აქვს ვალებული, ის ერი განა ტყვეს მოგვეყიდის? რომელი დედა ნახე შვილის გამყიდველი, თუ არა სრულებით ზნეობით დაცემულ-გათანხირებული?.. მაგრამ ჩვენთვის კი სამწუხაროა, ძლიერ სამწუხაროა, სჯულის მადლმა, — აუჩქარებლად დაუმატა ალი-ბიიმ და ყალიონის ტარს ხელი წაატანა.

— მაგრამ მე შენთან, მბრძანებელო, შენ ამომავალ მზეებრ გაბრწყინებულ სახესთან, რაც გინდა იყოს, მაინც

არ იყოს. ძვირფას ხალათს ჩაგაცმევ, საჭმელ-სასმელს რომ უღევი გეჭნება. შენ მხოლოდ ჭკვიანი ბიჭი იყავ. დიდად გმადლობთ, სოვდაგარო, სასიამოვნო ძღვნისათვის, — მიუბრუნდა ალას ალი ბიი. — ბიჭი ძლიერ მომწონს. ამას უეჭველად ჩემ სახელობაზე გავზრდი. მამელუკთა მხედრობას ერთი მეომარიც მიემატება. არც შენ დაგზრები უმაღური, მეგობარო კარგი ძღვნისათვის, კარგ საჩუქარსაც მოგართმევ. ბიჭო, მოლარეთ-უხუცესი დამიძახე! ახლა როგორ მირჩევ, ალა? არ სჯობია, რომ ამთავითვე მოლა-აღაფიჯის მივებარო, რომ მაჰმადის წმიდა მოძღვრებაში გაწრთუნას?

— ჩინებული აზრია, დიდებულო! სამხედრო ვარჯიშობასაც ამთავითვე შეაჩვიოთ, ემჯობინება.

— ეს ხომ ჩვენი ხელობაა, ოსტატო! ხვალვე ჩემს ჯაბადარბაშს ვუბრძანებ, შესაფერი იარაღი მოუმზადონ და მის ტარებასა და ხმარებას შეაჩვიონ. შენ კი, მახმუტ, ძლიერ ფრთხილად უნდა იყო. აქ უშველებელი მდინარე რომ მიდის, ის თქვენებური პატარა მოჩუხჩუხე წყაროები არ გეგონოს. იქ ისეთი ბასრკბილა ნიანგები ბუდობენ, რომ ა... ჰა, ჰა, თუ კბილი დაგაველეს, ჩაგახრამუნებენ.

მოჩუხჩუხე წყაროს გაგონებაზე ბავშვს მდინარე ტეხური გაახსენდა... გაახსენდა იქაურობა, — „ნეტავ სად არიან ახლა ჩვენი თხები“, — გაუელვა ბავშვს თავში. — „ნეტავ ვინ ერეკება მათ ახლა?.. ნანა და ბაბა როგორ არიან? მე ვახსოვართ თუ არა? მარკოზ ხუცესი ცოცხალი გადარჩა თუ არა?.. მარიკა... ლერწამისა...“ ბავშვს თვალწინ წარმოუდგა სამშობლო ქვეყნის მთები, ველ-მინდვრები, ტყეები... გაახსენდა პატარა ნამყენი მსხალი მარკოზ ხუცის სახლში. ეს მსხალი ძლიერ უყვარდა. ყოველ დილით მივიდოდა ნორჩ ხეხილთან და ადამიანივით ემუსაიფებოდა, მიესალმებოდა, გამოეთხოვებოდა ხოლმე. გაახსენდა გემით მოგზაურობაც, სალომე და რეზო, როგორ შვილივით ეფერებოდნენ, უკანასკნელ ლუკმას მას უყოფდნენ... რა მწარე იყო მათთან გაშორება... უპ, რამდენი

იტერა მაშინ!.. ისეთი სიმწარე, პირველად როცა მოიტაცეს
მაშინაც არ უგრძობია... წარმოუდგა ბავშვს თვალწინ ყვე
ლა ეს და თვალები, ცრემლებით აევსო. ალი-ბიმი ეს შეა-
მჩნია... თითქოს მის სახეზე აღმოიკითხა მისი გულისწუ-
ხილიო. ნაზად მიეაღერსა და თავზედ ხელი გადაუსვა.

ბავშვი კი მწარედ აქვითინდა.

XIV

ქალაქ ქაირის განაპირას, აღმოსავლეთით, მოკატამის
ხრიოკ მთის კალთაზე ამაყად ამართულა სალაღინის ციხე
თავისი მაღალი კოშკებით და სქელი გალავნებით. გავიდა
ოცდაათი წელისაღი ზემოთ მოთხრობილი ამბის შემდეგ
ერთ დღეს სალაღინის ციხის გარშემო ფართე მოედანი
ხალხით გაივსო. ეგვიპტის ყოველი მხრიდან მოგროვდნენ
აქ მამელუკთა მსაუკეთესო წარმომადგენელნი. იყვნენ
იები, ათასწამკები, ასისთავეები და რჩეული მხედრობა
შეკრებილნი მოედანზე მიდი-მოდიოდნენ, ჯგუფ-ჯგუფად
იკრიბებოდნენ, მს ელობდნენ. ზოგი ცხარობდა, ზოგი
დინჯად მუსაიფობდა... ეტყობოდა, რაღაც მძიმე
პქონდათ გადასაწყვეტი.

ციხის ერთ-ერთ კოშკზე მამელუკთა სათაყვანებელი
დროშა აიშართა. ამ დროშას იშვიათ შემთხვევის დროს
გამოიტანდნენ ხოლმე. დროშის დანახვაზე მთელმა სა-
ზოგადოებამ, ნიშნად სიხარულისა, ერთი დაუსრულებე-
ლი კიეინა დასცა. მსჯელობა-კამათი ცოტ-ცოტად მისწყდა
და ხალხმა მოედანზე გალავანთან რაზმებად დამწყრივე-
ბა დაიწყო. შუაგულ ქვეითები დარაზმდნენ, იქით-აქით
ცხენოსნები. რა თქმა უნდა, ყველანი შეიარაღებულნი
იყვნენ.

ბევრი ხანი არ გასულა, რომ ციხის გალავანზე ძვირ-
ფას ტანისამოსში გამოწყობილი ბიებები გამოჩნდნენ და
მხედრობას მიესალმნენ. ჯარმა აღტაცებული ყიეინა დასცა.

მაგრამ აგერ გამოჩნდა მოოქრული ტაბტრევანი. ხა-

ლბმა სული განაბა. ტახტრევანი გალავანზე მარჯობით და-
ასვენეს და ფრთხილად კარი გააღეს. იქიდან აუჩქარებლივ
გამოვიდა თეთრწვერა ხმელ-ხმელი მოხუცი. ტანზე სადათ
შეკერილი ჭრელი ხალათი ეცვა, თავზე თეთრი ჩალმა ეხუ-
რა და წელზე ოქროთ შეჭედილი, ჩვეულებრივ, მოღუ-
ნული ხმალი ერტყა. ეს გახლდათ მოლა ომერ-ბი-საიდი,
მამელუკთა მეთაური, მთავარი ბიი, ერთხმად არჩეული
ალი-ბიის სიკვდილის შემდეგ*. ომერ-ბიიმ ხელით ანიშნა
მოსამსახურეებს ტახტრევანი წაელოთ, წელზე ხმალი გა-
ისწორა, გალავანზედ გადმოდგა და მხედრობას მხიარულად
მიესალმა.

— გაუმარჯოს მოლა-საიდს! გაუმარჯოს მამელუკთა
უძლეველ მხედრობას! — გრიალებდა ჯარი.

ომერ-ბიის აქეთ-იქით დანარჩენი ბიიები მოუდგნენ.
ომერს თვალები გაუბრწყინდა და ღიმილით გახედა მის
წინ დარაზმულ რამდენიმე ათას ცხენოსან და ქვეით მხე-
დრობას. ჭრელ ხალათებში და წითელ ქუდეებში გამოწყო-
ბილი ჯარი რაღაც საარაკო სანახავი იყო.

— დიდება ალლაჰს, შემოქმედსა და მოწყალესა. —
სასოებით წარმოსთქვა ომერ-ბიიმ და ხელები მალლა ადა-
პყრო. საკმაო მკაფიო და საამო მოსასმენი ხმა ჰქონდა.

— დიდება ალლაჰს! — ბანი მისცა ჯარმაც.

— გაუმარჯოს მამელუკთა მძლეთა-მძლე მხედრობას,
დაიძახა ომერ-ბიი-საიდმა და კისერი ამაყად მოიღერა.

ჯარის ალტაცებული ყიყინა წუთს არ შეწყვეტილა.

ომერ-ბიი მოთმინებით აღიჭურვა და, როცა ყველანი
ცოტა-ცოტა დამშვიდდნენ, აუჩქარებლად, რაც შეეძლო,
ხმამალა წარმოსთქვა:

— მამელუკნო! — ხალბმა ხმა გაკმინდა, თითქმის ცხე-
ნების ფრუტუნიც აღარ ისმოდა. დიდებულის წინასწარმე-
ტყველის დროშის ქვეშ შეკრებილა მისი უძლეველი მხე-
დრობა. ბევრს გულს უმღვრევს და სულს უშფოთებს მი-

* 1773 წ.

ქართული
საბჭოთაო

სი გმირობა და მამაცობა. ბევრი მტრობს, არ მეგობრობს. მადრი-შაპიდან მოყოლებული ხარტუმის ველურ თემში მთავრამდე, ყველანი ბრაზით კბილებს აკრაჭუნებენ. მაგრამ ჭერ-ჭერობით არავის არ ეპუება, შესაფერ პასუხს აძლევს ყველას. მისი დროშა თამამად ფრიალებს და, უეჭველია, კვლავ იფრიალებს, თუ არ მოაკლდა ერთსულოვნება. სიმამაცე და ბრძოლის ველზე თავგანწირულება, რაც დღემდე გვჩვევია, ძმანო, საყვარელნო მამელუქნო.

— გაუმარჯოს ომერ-საიდს! გაუმარჯოს მამელუქთა მხედრობას! — დაიგრიალა ჯარმა.

— მამელუქნო! — განაგრძო ომერ-ბიი-საიდმა. — ყველამ ვიცით, საყვარელნო, რომ ჩვენი იმედი, ჩვენი სასოება ალლაჰისა და წინასწარმეტყველის შემდეგ, ჩვენი მარჯვენა და ჩვენი ხმალია. ისიც გამოცდილებით ვიცით, რომ მაგარი მკლავი და ბასრი ხმალი, მრავალთა უმრავლესიც რომ იყოს, უღონოა და სუსტია, თუ ღირსეული მეთაური წინ არ მიუძღვის და გზას არ უჩვენებს. მამელუქნო, სხვათა შორის, ჩვენს საერთო ღირსებას ის შეადგენდა, რომ ვიცოდით ღირსეული წინამძღოლის არჩევა... ჩვენ სრულებით არა გვჭირია ანგარიში ან ხათრი გავუწიოთ ვინმეს ჩამომავლობას და გვარიშვილობას! პირადი ღირსება: ჭკუა, სიმამაცე და მამელუქთა ერთგულება — აი რას ვეძებთ ჩვენ მეთაურში. მოგეხსენებათ, დღეს გლოვობს მამელუქთა მხედრობა. წინასწარმეტყველმა ინება და სახელოვან სარდალს, თავდადებულ მამელუქს, ფიბის მაზრის გამგეს, ბაგირ-ბიის ზეცად მოუწოდა. ახლა მისი სული იმჭვეყნიურ სიტკბოებაშია. მარად ქალწულ გურიებთანა განიხარებს მისი განახლებული არსება. ჩვენ კი, აქ დარჩენილთ, დიახ გვესაჭიროება მისი მაგიერი სარდალი. მამელუქნო, უნდა ავირჩიოთ განსვენებულის ბაგირ-ბიის მოადგილე. დაასახელებთ, ძმანო, ღირსეული კაცი. იყოსმცა მფარველი ჩვენი დიდებული ალლაჰი და მისი წინასწარმეტყველი, სანამ ეს მუდამ ფირუზისფერი უღრუბლო ცა ეგვიპტეს დაჰყურებს და სიგრძე-სიგანეგა-

ნუზომელი ნილოსი მასაზრდოებელ ტალღებს უხეხავდა ზღვისაკენ მიაქანებს! დიდება ალლაჰს, მოწყალესა და შემწყალებელსა ჩვენსა! — ისევ ხელების მალა აღბურთობით დაათვა ომერ-ბიი-საიდმა.

— დიდება ალლაჰს! — დაიგრიალა მხედრობამაც.

ცოტა ხანს ჩუმი ჩოჩქოლი შეიქმნა. „სულ-ერთია... იმან... კარგია... სთქვას...“ ისმობდა კანტი-კუნტად ხალხში.

— მამელუკნო! გაისმა მქექავი ხმა და ერთი შავტაიკოსანი ჭალარა მხედარი დაწინაურდა.

კვლავ სიჩუმე ჩამოვარდა.

— მამელუკნო, ოცი წელიწადი გავიდა მას აქეთ... მაშინ... ეხ! მეც ჯელი ვიყავ. სეუტელებმა ხარკის მოცემა მოგვისპეს. გამარები და სხვა შავკანიანთა თემები მოიწვიეს და ჩვენი გამკლავება განიზრახეს. მათ წინააღმდეგ ორი ათასი მხედრობა გაიგზავნა. მეც მათში ვეროე. სეუტის ალყა შემოვარტყით, გვინდოდა ერთი დაკვრით აგველო, მაგრამ ეს არც ისე ადვილი შესასრულებელი შეიქმნა, როგორც გვეგონა. ურჯულომ ჩირან-ბეიმ, შუბოსანთა წინამძღოლმა, ჩვენ მარცხენა ფრთას შემოუჯარა და სეუტის გალავანსა და ოღრო-ჩოღრო კლდეებს შუა მოგვამწყვდია. ჩვენმა ცხენებმა ფეხი ვერ მოიკიდეს. გალავნიდან კი ცეცხლსა და ქვას წვიმასავით გვაჭრიდნენ. მწარე გასაჭირი გვადგა. მამელუკნო, ვინ შეახტა მაშინ მარჯვედ მტრის გალავანს, მარჯვნივ და მარცხნივ აკაფა მტერი? გმირს სხვებიც უკან მიჰყვნენ, ციხეში შეიჭრნენ. კარი გაგვიღეს და გაგვამარჯვებინეს. იმ მამელუკმა მაშინ ასისთაობა მიიღო. ის ვინ იყო?

— მახ... მუტ! მახ... მუტ! — დაგრილა ჯარმა.

— მამელუკნო! — გაისმა ხმა ცხენოზნანთა მეორე მხრიდან და ვილაც წითური, შესაზარი შესახედაობის კაცი დაიძრა. უშველებელი ულაცი ცხენი მხედრის ქვეშ ბორგავდა, თავს აკანტურებდა და საჯირითოდ მიიწვიდა. ჯარმა გზა უტია და მხედარი წინ წარსდგა.

— იმედია, ძმებო და თანამობაძვრენო, მეც მომისმენთ.

ეს მშვენიერი, ვიწროდ და გრძლად გაჭიმული წალკაში
 ამ ვერან და ხრიოკ უდაბნოს შორის, ვით მწვანე ფირფიტა
 კლდის ნაპრალში გდებული, ეს ძველთა-ძველი ჩარდახე-
 ბით, ტაძარ-გალავნებით, უზარმაზარ წოწლოკინა სასაფლა-
 ოებით, ეს ვაზით, ფინიკით და ხორბლით გალაღებულ-გა-
 პოხიერებული ქვეყანა — ეგვიპტე, დიდებულმა წინას-
 წარმეტყველმა, ჰოი, მამელუკნო, ჩვენს ხმაღს და ჩვენს
 დროშას დაუმორჩილა! ზღაზვნით მიგორავს ნილოსი,
 მიაქვს ქვეით ჩვენი ამბები, რომ განუზომელ ზღვას და
 იქიდან მთელ ქვეყანას ამცნოს და გააგებინოს ჩვენი სი-
 მტკიცე, ჩვენი ერთობა და ჩვენი შეუდრეკელი გამბედაო-
 ბა. სხვა რაღა უნდა მიქოს ნილოსმა? პაპას ვერ მიქებს
 დიდებულს და პაპის პაპას ჩინებულს! მე არც კი ვიცი,
 ვინა ვარ, სადაური ვარ, მხოლოდ ვიცი, რომ მამელუკი
 ვარ! ხმალი ჩემი — დედ-მამაა ჩემი, მკლავი ჩემი — სი-
 მტკიცეა ჩემი, თქვენთან, ძმებო, შეურყეველი კავშირი —
 გამარჯვებაა ჩემი...

— ვაშა, ვაშა! — გრიალებდა ჯარი.

— სრულებით ვეთანხმები ჩვენს მბრძანებელს, მე-
 თაურს და მასწავლებელს ომერ-ბიის, — გააგრძელა წი-
 თურმა კაცმა, — რომ კარგ მეომარს, კარგი მეთაური სჭი-
 რია. უშიშარი და გამბედავი მეთაური ტოლია მთელი მხე-
 დრობისა! მახსოვს და ბევრს თქვენგანსაც ახსოვს, სულ
 ათი წლის საქმეა, ასუანთან მოგვიხდა ბრძოლა. ზანგები
 ყიფინით და კბილის კრაჭუნით წამოიშალნენ ჩვენზედ.
 ჩვენც მედიდურად ვეკვეთეთ. ჩვენი ხმაღთა ელვა-კაშკაში
 მზის სხივებს ეცილებოდა. ხელჩართული დიდხანს გაგრ-
 ძელდა. უთვალავი მტერი, კალიასავით მოზღვავებული,
 წინ მოდიოდა. ათასი ვძლიეთ, ორი სხვა აღმოჩნდა ისიც
 გავანადგურეთ, ხუთი კიდევ მოზღვავდა. დაიქანცა, შედრ-
 კა ჩვენი მხედრობა. თითქოს გვღალატობს ბედით, ოდნავ
 განზე გადინარა ჩვენი ამაყად მოფრიალე დროშა. მკლავ-
 ში ტკივილი ვიგრძენ, ხმლის ტარს ხელი ვერ მოვუჭი-
 რე... ხელის გულზე დავიხედე, წითელი ზოლები შევამჩ-

ნიე... ჩვენთანების გულზვიადი ურთიერთის უკმაყოფილებით
 ყურთასმენას არ მიტკობდა. შეეჩხედე, ჰოი, თვალეები
 დამიდგეს! მამელუკთა მხედრობის სიამაყე, სწორუბოვარი
 სარდალი ბათირ-ბიი ზანგის შუბით განგმირული ცხენიდან
 ჩამოეშვა... შევეკრითთ, დაედაბუნდით. ერთი წამი და
 მტრისთვის ზურგი უნდა გვეჩვენებინა. მამელუკნო, გა-
 ხსოვთ ასისტავი, ხმამალა რომ შეჰკვილა? ისეთ ხმათ,
 მხოლოდ მაღალი მთის მწვერვალზე მობინადრე არწივები
 გამოსცემენ ხოლმე, ხმალი შეათამაშა და, ვით შევარდენი
 მტრედთა გუნდში, მტრის რაზმში შეიჭრა. ჩვენები გამხ-
 ნევდნენ, შურდულივით უკან დაედევნენ. მტრის ქარი
 შუა გააპეს, სძლიეს და ჩვენი დროშა კვლავ ამაყად აფ-
 რიალეს. ვინ იყო ის ასისტავი?

— მახ... მუტ! მახ... მუტ! — იგრილა ქარმა.

— მამელუკნო! — გაისმა მესამე ხმა, — ფიბის ნანგ-
 რეების ქვემოდ ჩვენი რაზმი იდგა. გარს მტერი ერთყა,
 ატბართა და ჰოტენტოთა თემები შოას ნეგუსის, ჩვენი
 დაუძინებელი მტრის იმედით ზურგამაგრებულნი, ჩვენზე
 თავხედურ იერიშს ლამობდნენ. ჩვენდა სამარცხვინოდ, აწ
 უკვე განსვენებულმა სალირ-ბიიმ (აღლაჰ, იქ მაინც ნუ
 მოაქლებ სახელსა და ნეტარებას), ვერც ერთი მხრივ შე-
 ტევა ვერ გაბედა. მტერმა თითქოს იგრძნო ჩვენი გაზურ-
 გება, რკალივით შემოგვერტყა და ისე შეგვევიწროვა, რომ
 გასაქანი არა გვექონდა. ორში ერთი: ან იარაღი უნდა და-
 გვეყარა, ან მტერი გაგვერღვია, მაშინ ვინ იყო, მამელუკ-
 ნო, რომ დაიძახა: ჩემთან, ძმებო! ტაიჭი გააქანა და ჰო-
 ტენტოტთა მეთაურს, გუთხარ-ხათუს ხმალდახმალ ეძგე-
 რა და ერთი დაკვრით თავი გააგდებინა?

— მახმუტ! მახ...მუტ! — იგრილა ქარმა.

მოხუცი ომერ-ბიი-საიდი კვლავ გალავნის მოაჯირზე
 ვადმოდგა. თან სხვა ბიიები ახლდნენ.

— დიდება აღლაჰსა, გამჩენსა და მწყალობელსა ჩვენ-
 სა, — ხელაპყრობით წარმოსთქვა მან, — საქმე გამორკვე-

ულია. ხმა ერისა და ხმა ღვთისა! სურს შენზედ მონღოლებსა მამელუქთა მხედრობას და იქმნას ასე:

გვყავს მახმუტ-ბიი, ძმა და თანამოაბჯრე ჩვენი.

ჯარის მზიარულ კიეინს დასასრული არ უჩანდა. ომერ-საიდმა მოოქრული ხმალი მოიხსნა და ხელში დაიჭირა. დააცადა, სანამ ჯარი დაწყნარდებოდა, და მერე ხმამალა დაიძახა:

— მახმუტ-ბიი!

ჯარში ჩუმი ჩოჩქოლი შეიქმნა.

ცოტახნის შემდეგ რაზმმა გაიწ-გამოიწია, გზა უტია და გამოჩნდა ერთი ახოვანი, კარგა აქალარაებული ვაჟკაცი. ის ოქროსფერ ბედაურზე იჯდა, აბრეშუმის ჭრელი ხალათი ეცვა და თავზე წითელი ქუდი ეხურა. ტიპიური, ოდნავ ხუჭუჭა წვერ-ულვაში, მოგრძო ცხვირი, ზომიერი თვალები და თეთრი პირის კანი ექვში თუ შეიყვანდა კაცს, რომ მალაღ ხარისხზე არჩეული მამელუქი შთამომავლობით არც ოსმალთ იყო და არც არაბი, თორემ სხვაფრთვ წმინდა წყლის მაჰმადიანსა ჰგავდა.

მახმუტს სახეზე აღელვება ეტყობოდა. მან კობტად მოახტუნა ცხენი და გალაენის ძირს შეჩერდა. ბედაური კი არ ისვენებდა, კიშპრუზე დგებოდა.

— ჰა! — დაიძახა ომერ-საიდმა და ხმალი ისროლა. ყვითლად შეიკაშკაშა მზის სხივებზე ოქროთი მოჭედდილმა მრუდე ქარქაშმა.

მახმუტ-ბიიმ ხმალი დაიჭირა.

კვლავ იგრიალა ჯარმა და მახმუტ-ბიის ფუტკარივით გარს შემოეხვია.

XV

ქაირის ფირუზის სასახლეში ყველა ოცდაოთხივე ბიი შეკრებილიყო.

ომერ-ბიი-საიდმა, მეთაურთ-მეთაურმა, დიდად აღელვებულმა და აღშფოთებულმა, კრება ვახსნა.

— წარჩინებულნო, წინამძღოლნო! — მიმართა მან

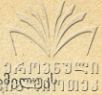
ბიებს. — უკვე გაგონილი გექნებათ, რა მოულოდნელი და არასასიამოვნო ამბავი მოგვივიდა. ალექსანდრეს უკვე გადმოუსხამს თავისი ლაშქარი ფრანგთა ფაშათ-ფაშას ნაპოლეონ ბონაპარტეს და გაჩქარებით მოდის თურმე ჩვენკენ საომრად. გვიახლოვდება მტერი ძლიერი, მრავალბრძოლაში გამობრძმედილ-გამოწვრთნილი, მტერი ბრწყინვალე გამარჯვებით გულ-გაზვიადებული და გაამაყებული. რა უნდა გითხრათ, მამელუქნო, სიყრმიდანვე ბრძოლას ჩვეულნო? ძლიერი მტერი მოდის. პასუხი ერთადერთია: გალესილი მახვილი უნდა დაეახვედროთ, მამელუქნო! დასამალი რა არის, შინაც არა გვაქვს მტკიცედ საქმე. ფელახებში დიდი მოძრაობაა, თურმე. ზოგნი ფრანგთა ტანმოკლე ფაშათ-ფაშას ჩვენზე გამარჯვებას წინდაწინვე დღესასწაულობენ — იქნებ გვეშველოს და მამელუქთა ბატონობას ბოლო მოედოსო, ამბობენ, თურმე. მაშ, მსწრაფლი მზადება, მამელუქნო, ჭკვიანი თადარიგი, მედგარი დახვედრა, სახელოვანი სიკვდილი...

ბიებმა სულგანაბულად მოისმინეს თავიანთი წინამძღოლის სიტყვები. ყველანი გრძნობდნენ საქმის არაჩვეულებრივ სირთულეს.

— ვერ გამიგია, — დაარღვია სიჩუმე ყველაზე უფრო ახალგაზრდა ასლან-ბიიმ, — რისთვის მოდის ტანმოკლე ფაშათ-ფაშა ჩვენზე? რა უნდა ჩვენგან? რა დაგვიშავებია მისთვის? სად ჩვენ და სად საფრანგეთი. მასთან და მის ჯართან თავის დღეში შეტაკება არ მოგვსვლია. საიდან მოგვწვდა ამ სიშორეზე?

— ადვილი ასახსნელია, ჩემო ასლან, — მიუგო სალექ-ბიიმ, გრძელწვერა, ჭალარა კაცმა, — ფაშათ-ფაშას ახლო-მახლო უცხო ტომთა ჯარები დაუძლევია და ახლა უკვე მოხვეჭილი სახელის შარავანდედის მოსაფენად ჩვენკენ გამოილაშქრა. ეს ხომ ყველა გულადი მეომრის თვისებაა.

რა ვუყოთ, მობრძანდეს, აგერა ვართ, — სთქვა ხაირ-ბიიმ, პირ მოპარსულმა, შავ-შავმა კაცმა.

— ეს ხომ ასეა, აბა, სად უნდა გავექცეთ? მამულს სიკვდილის როლის შეშინებია, მაგრამ საქმე ისაა, ყოველ გალაშქრებას და, მით უფრო, გალაშქრებას ასეთ შორეულ ქვეყანაზე, რამე პატივსადები მიზეზი უნდა ჰქონდეს. მე მგონია, უმიზეზოდ არც ეს გალაშქრება უნდა იყოს. ხომ მოდიოდა ამბები, მამულუქნო, ნაპოლენო ფაშათ-ფაშა ინგლისელებზე აპირებს გალაშქრებასაო, მაგრამ, როგორც ეტყობა, ეს მძიმე საქმე იმასაც ვერ გაუბედნია. ინგლისელებს შინ რომ ვერა დააკლეს რა, გარედან სურთ უკბინონ, ჩვენსკენ გამოლაშქრებით უნდათ ვნება მიაყენონ ინგლისელთა ვაჭრობას... მისი, ასე ვთქვათ... ადგილ-მობა შეაფერხონ, — ჩაერია ლაპარაკში ქილმა-ბილი, მუხანის თვალ-ტანადი კაცი.

— კადვილი შესაძლებელია, ასეც იყოს, მხოლოდ ამ მიზეზთა გამოკვლევა ჩვენ ბევრს ვერაფერს შეგვიძენს წარმოდგინოთ; ამ წუთში გაჩნდა აქ თვით ტანმოკლე ფაშათ-ფაშა; და თავისი პირით დაწვრილებით აგვიხსნა და განგვიმარტა, თუ რამ აიძულა, ჩვენსკენ გამოელაშქრა. მე მგონია, ამით საქმის მდგომარეობა ნამცეცისოდვნად იშეიცვლება, ჩვენი მდგომარეობა ამ მიზეზის ცხადი სრულყოფით არ გაუმჯობესდება. თავი და თავი მხრეობს რაც უნელამ უკვე ვიცით, მაინც უცვლელი დაიხრება ბიჭი ვაჩ და მოვდივარ, ბიჭები ხართ და დამხვდითო გავუბნება ის კაცი, — სთქვა მახმუტ-ბიიმ.

— დავხვდებით, — წამოიძახეს ბიებმა და ოქროზე მოქედულ ხმლებზე ხელი იტაცეს.

ელჯის სისწრაფით მოედო მთელ ეგვიპტეს ფრანგთა შემოსევის ამბავი. ყოველი მამულუკი, ვისაც ტანის განძრევა შეეძლო, საბრძოლველად მოემზადა. რაც ჯარი ჰყავდათ, სულ საბრძოლველად გაიწვიეს. მამულუკები კარგად გრძნობდნენ, რომ საქმე ჰქონდათ არა იმ ნახევრად ველურ აფრიკელებთან, ვინც უთანასწორო ბრძოლაშიც არა ერთხელ სახელგნადა დაუმარცხებიათ, მათ წინააღმდეგ მოდიოდა მთელ ქვეყანაზე განთქმული, იმ დროის მი-

ქართული
ენების
მეცნიერებათა
ინსტიტუტი

ხედვით საუკეთესო თოფებით და ზარბაზნებით შეწყობი-
 ლებული, ევროპის შიშის ზარის დამცემი დიდებული
 ნაპოლეონ ბონაპარტე. მამელუკებს კი ზარბაზნები თით-
 ქმის არ ჰქონდათ. ისინი ნაქები იყვნენ, როგორც ცხენ-
 დაცხენ ხმლით მეომრები. სიკვდილის არ ეშინოდათ
 და ბრძოლაში შეუდარებელ სიმამაცეს იჩენდნენ, მაგრამ
 ხმალი ზარბაზნის წინააღმდეგ, რაც გინდა მამაც კაცს ეჭი-
 როს ხელში, მაინც სუსტი იარაღია. მამელუკები ძლიერ
 კარგად გრძნობდნენ, რომ ახლანდელს გამარჯვება-დამარ-
 ცხებებაზე იყო დამოკიდებული მათი ბატონობა ეგვიპტეში
 და შეიძლება მთლად მათი არსებობაც, ამიტომ გადაწყვი-
 ტეს მთელი თავიანთი ძალ-ღონით დახვედროდნენ მოუ-
 ლოდნელ საშიშ მტერს.

ბონაპარტემ გადმოსხა თუ არა ჯარი გემებიდან ქალაქ
 ალექსანდრიაში, პირდაპირ ქაირისკენ გაემართა.

ქალაქი ქაირი დედა ქალაქია ეგვიპტისა. არაბულად
 მისი სახელია მაზ-ულ-კახირა, რაც ნიშნავს ძლევამოსილს.
 გაშენებულია მდინარე ნილოსის მარჯვენა ნაპირზე. ქაირი
 დაარსებულია მეშვიდე საუკუნეში ქრისტეს შემდეგ არა-
 ბთა სარდლის ამრუ ფოსტატის მიერ. შემდეგ მეთექვსმე
 საუკუნეში სარდალმა გოპარმა ძველი ქალაქის მახლობლად
 ახალი ქალაქი გააშენა. შემდეგ ორივე ქალაქი — ძველი
 და ახალი — შეერთდა. ქაირის ირგვლივ ძველ ეგვიპტელ-
 თა ოდესმე დიდებული და აწ უკვე დამარხული კულტურის
 ნაშთები ახვევია. ქალაქიდან სამხრეთით ათი-თხუთმეტი
 კილომეტრის მანძილზე მოსჩანს ძველ ეგვიპტელთა სატა-
 ხტო ქალაქის მემფისის ნანგრევები, ჩრდილოეთით კი რა-
 მდენიმე კილომეტრის მოშორებით ძველ ქალაქის პელი-
 პოლისის ნანგრევებია, ხოლო დასავლეთით, მდინარე ნი-
 ლოსის გაღმა ათი-თხუთმეტი კილომეტრის მოშორებით,
 ხრიოკ უდაბნოთა მიჯნაზე, ამართულია სამი უზარმაზარი,
 თავ-წოწლოკინა შენობა, ეგრეთ წოდებული პირამიდები.
 აშენებული ორი ათასხუთასი წლის წინეთ ქრისტეს დაბა-
 დებამდე. ამ შენობებს თავისი სიდიადით დღემდე განც-

ქართული
ენების
სიგრაჟი

ვიფრებაში მოჰყავს კაცობრიობა. ყველაზე უფრო
ქეოპსის პირამიდს, მაგალითად საძირკველთან, სიგრძე
აქვს 227 მეტრი, ამდენივე სიგანე, ხოლო სიმაღლე 137
მეტრი.

სწორედ ამ პირამიდების ცოტა ჩრდილოეთით, პირამი-
დებისა და მდინარე ნილოსის შუა, დარაზმდნენ საბრძო-
ლველად განმზადებული მამელუკები. ჭრელი ხალათები
ჩაიცვეს, ბედაურებზე შესხდნენ, მრუდე ხმლები გალესეს
და, გამოჩნდა თუ არა ფრანგთა ჯარი, თავგანწირულად ეჭ-
ვეთნენ.

XVI

მახმუტ-ბიის განკარგულებაში იყო ხუთი ათასი მეო-
მარი, ის სარდლობდა ჯარის მარცხენა ფრთას და ეჭირა
ადგილი მდინარე ნილოსის ახლო. მას წილად ხვდა შეტა-
კება ფრანგთა ცხენოსან ჯართან. ფრანგთა კავალერია პი-
რველად, ცოტა არ იყოს, მოუხეშავად იქცეოდა. მამელუ-
კთა ჭრელი ტანისამოსის დანახვაზე ფრანგთა ცხენები
დაფრთხნენ და აირივნენ. ამით ისარგებლა მახმუტ-ბიიმ,
ბედაური წინ გააგდო, იშიშვლა ხმალი და ათასი მეომრით
ფრანგთა კავალერიის შუაგულში შეიჭრა. მახმუტს განზ-
რახვა ჰქონდა ფრანგები შუა გაერღვია, ერთი ნაწილი რო-
დას კუნძულის ბოლოს, მდინარის მოსახვევთან მოემწყე-
დია, ახალი ძალები მიესია მათთვის და გაენადგურებინა.
ნილოსის ლერწმოვან და ჭაობიან ნაპირებზე ფრანგთა ცხე-
ნები, ადგილმდებარეობას უჩვეულო, ფეხს ვერ მოიმაჯ-
რებდნენ და საჭირო სიმარდეს ვერ გამოიჩინდნენ. ამ მო-
საზრებით შეუტია ასე ცხარედ მახმუტმა.

ფრანგები თითქოს მიუხედავად მახმუტ-ბიის განზრახ-
ვასაო, ცხარე შეტევაზე ცხარედვე არ უპასუხეს, პირი-
ქით, უკან დაიწიეს; იმავე დროს შეეცადნენ არ არეულიყ-
ვნენ, შემტკიცდნენ და თავიანთი მთავარი ჯარისაკენ აღმა-
ცერად გაიწიეს. ფრანგთა შუაგულ ჯარში კი ზარბაზნე-
ბი ქუხდა და გრგვინავდა.

მრავალ ბრძოლაში გამობრძმედ ილ-გამოჯეჯილმა მანქანა
 მუტ-ბიომ პირველ შეტაკებისთანავე შენიშნა, რომ მანქანა
 ჰქონდა ჯერ მისთვის უნახავ და უცნობ წესრიგთან. ფრან-
 გების ყოველ მოძრაობას, ყოველ ფეხის გადადგმას ეტყო-
 ბოდა მოფიქრება, მდგომარეობის წინდაწინ აწონ-დაწონვა,
 აუჩქარებლობა და სასტიკი დისციპლინა. მამელუქთა ყო-
 ველ შეტაკებაზე ისინი მწყობრად უკან იხევდნენ და
 მსწრაფლ მოქნეულ ხმლებს აუჩქარებლად, მაგრამ საო-
 ცხრის რისტატობით იგერიებდნენ.

— ხასან! — დაუძახა მახმუტ-ბიომ მის გვერდით მუბრ-
 ძოლს ერთ-ერთს ასისთავს. — ხომ ჰხედავ შენც, რომ
 ჩვენ წინ ზანგები, ან კორდოფანელები არ არიან. ხომ
 ჰხედავ, რა ოსტატურად იგერიებენ ჩვენ შეტევას, როგორ
 ცოტ-ცოტად გვიტყუებენ თავიანთ მთავარი ძალებისაკენ?
 აბა, ჩქარა გაიქე ასლან-ალასთან. ათასი კაციით საჩქაროდ
 ნახიდარისაკენ გავარდეს, გიზეხის ქვემოთ ლერწმოვანთან
 ჩასაფრდეს და ელოდეს ჩემს განკარგულებას. მე მახმუტი
 არა ვყოფილვარ, თუ ფრანგებს მათი ეშმაკობა თავზე არ
 დავატეხე.

ხასანმა ცხენი მოაბრუნა, მათრახი შემოჰკრა და გავა-
 რდა.

მახმუტ-ბიომ ჯარს უკან დახევა უბრძანა. დაიხიეს. ახლა კი
 ფრანგებმა შემოუტოეს. მათი ცხენებიც მიეჩვივნენ მამე-
 ლუქთა ჭრელ ტანისამოსს, იმ ზომამდე არ ფრთხილდნენ,
 კიშმიშზე აღარ დგებოდნენ. მახმუტმა ჯარს კიდევ უკან
 დახევა უბრძანა. ფრანგები სქლად მოაწვნენ. მახმუტმა
 პირი იბრუნა და ჭენებ-ჭენებით უკან დაიხია. ფრანგები
 დაედევნენ. ორას ნაბიჯამდე გაირბინა მახმუტმა და მერე
 სწრაფად მოტრიალდა და შეუტია. ფრანგები ამას აღარ
 მოელოდნენ, თავი ველარ შეიმაგრეს და დაიქსაქსნენ. მა-
 ხმუტმა მედგარი იერიში მიიტანა, ფრანგთა კავალერია გა-
 არღვია, რამდენიმე ასი კაცი დანარჩენ ჯარს მოჰგლიჯა
 და ნილოსის ნაპირისაკენ გაირეკა. სამხრეთ-აღმოსავლე-
 თით ტრიალი მინდორი მოსჩანდა, მაგრამ ფრანგები იქით

გაქცევას მოერიდნენ. ჩრდილო-აღმოსავლეთით ბუჩქნარს და ლერწმოვანი იყო. რალაც მოსაზრებით აქით უფრო ხელსაყრელად მიიჩნიეს ფრანგებმა თავის შეფარება და კიდევაც გაქუსლეს ცხენები.

მახმუტ-ბიისაც ეს უნდოდა. სწორედ აქ იყო ჩასაფრებული ასლან-ალა. ასლან-ალა საფარიდან გამოვიდა, ათასი ახალი ჯარით გაქცეულ ფრანგებს გზა გადაუღობა, უკან კი ფეხდაფეხ მახმუტი მისდევდა.

სწორედ ორ ცეცხლს შუა ჩავარდა ფრანგების რაზმი, მაგრამ არ შედრკა, არ დაიბნა, ორად გაიყო. ერთმა პირი უკან იბრუნა და მახმუტის რაზმს შეუტია, ხოლო მეორე ასლანის რაზმს შეებრძოლა. შეიქმნა საზარელი უთანასწორო ჟღერა. ფრანგთა მომწყვდეული რაზმი ყოველ წუთობით თხელდებოდა, მაგრამ ისინი მაინც მტკიცედ იდგნენ და თამამად იბრძოდნენ. მახმუტმა ახლა მთელი თავისი ძალა შემოიკრიბა და ფრანგთა მთავარ კავალერიას მიუხია, რომ მომწყვდეულებთან კვლავ შეერთებისათვის ხელი შეეშალა. თქმა არ უნდა, ნახევარ საათს მაინც თუ გაგრძელდებოდა ასეთი მდგომარეობა, ფრანგთა რაზმი უკანასკნელ ჯარისკაცამდე ბრძოლის ველზე დაწვებოდა. მაგრამ აი ივრიალა ზარბაზანმა. უშველებელი ყუმბარა მახმუტ-ბიის შორი-ახლო გასკდა და რამდენიმე მამულუკი იქვე გააგორა.

ტანმოკლე ფაშათ-ფაშას, თურმე, არ ეძინა. მისი არწივისებური თვალები ყველაფერს ხედავდა, მისი გამჭრიახი, არაჩვეულებრივი გონება ყოველგან იყო. კავალერიის ზიანი რომ შეამჩნია, საჩქაროდ ზარბაზნები და ქვეითა ჯარი მიაშველა.

ზედიზედ გაიქუხა ზარბაზანმა და ოციოდ ახალი მსხვერპლი შეიწირა. „რა ყოჩაღად უმიზნებენ ეგ სახე-ძალეები“. — გაიფიქრა მახმუტ-ბიიმ და თავის მხრივაც შეუტია.

მაგრამ, აი, გაისმა ბარაბნის ხმა და მომწყვდეულთა საშველად წამოსული ხიშტიანი თოფებით შეიარაღებული ქვეითი ჯარიც გამოჩნდა.

ახლა კი მამელუკთა რაზმი შეიქმნა მომწყვდეულ სწორედ ის რაზმი, სადაც თვითონ მახმუტ-ბიძე მოწყვდილობდა.

— ხასან, ეს ქვეითა ჯარი რა ჯურის ხალხია, მწვანე შაუდის, ყვითელ გრეხილშემოვლებული მოკლე ტანისამოსი რომ აცვიათ, წმინდა წყლის ფრანგებს როგორღაც არ გვანან? — დაეკითხა მახმუტ-ბიძე თავის ასისტავს.

— ესენი ვენეციელები უნდა იყვნენ. ვითომ მივსცეთ გზა და მერე მათ მარჯვენა ფრთას შეეუტიოთ?

— რას ამბობ! ალლაჰმა დაგვიფაროს. ჯერ-ჯერობით, რაც უნდა მოგვივიდეს უნდა გავმაგრდეთ და მერე ან სიცოცხლე, ან სიკვდილი. ახლა ყოველი ღონე უნდა ვიღონოთ, რომ ქვეითა ჯარი მომწყვდეულ ცხენოსნებს არ შეუერთდეს, თორემ ხომ ტყუილ-უბრალოდ დაიკარგა ჩვენი შრომა. გაუძლოთ როგორმე, მივსცეთ ასლან-ალას შეძლება ის რაზმი გაანადგუროს... სახსოვრად მაინც დარჩება... ყოჩაღ, ასლან-ალა! ჩინებულად იბრძვის! მეოთხედი საათი თუ დასცალდა, იმ პირმოპარსულ, ქუდზე ცხენის ძუა გარჭობილ ფრანგებს სათითაოდ ამ ველზე გამოსჭიმავს. ეს თუ მოხერხდა, მერე ასლან-ალაც ჩვენ შემოგვიერთდება და თავგანწირვა... სიკვდილი... ჩემო ხასან!

ქვეითა ჯარს აქა-იქ ცხენოსნები მოსდევდნენ. ტანსაცმელზე ეტყობოდათ, რომ ისინი ასისტავები უნდა ყოფილიყვნენ. ერთმა მათგანმა, შუახნის ლამაზმა კაცმა, ზურგს უკან გადაკიდებული თოფი საჩქაროდ მოიმარჯვა და მახმუტ-ბიძის თვალ-წინ ერთი მამელუკი მიწაზე უსულოდ გააგორა. თოფი საჩქაროდ ისევ ზურგს უკან გადიგდო, მარჯვედ ხმალი იშეშვლა, რაღაც დაიყვირა და საიერიშოდ წამოვიდა.

— ახ, გიაურ, არ შეგარჩენ, იცოდე! — დაიძახა მახმუტ-ბიძემ, მიზანში ეს ასისტავი ამოიღო და პირდაპირ მისკენ მიიწია.

მახმუტ-ბიძის ერთი პატარა მათრახი ჰქონდა. ამ მათრახს ხელიდან არ იშორებდა, მუდამ ხმლის ქარქაშზე ეკა-

და ეს მათრახი ხართუმის თემთა ერთ-ერთ მთავარმა უფროსმა შქაშა. ტარი წმინდა სპილოს ძვლისა ჰქონდა, ხელმოქცეული იქონიდა და კი ოქროთი მოქედელი. რასაკვირველია, მახმუტ-ბიი ისეთ ბედაურზე იჯდა, რომ მათრახის დაკვრა არ ესაჭიროებოდა. მათრახს ატარებდა მხოლოდ როგორც სახსოვარს, მეგობრისგან მიძღვნილს. ცხენზე გაქნევ-გამოქნევის დროს, რალაც მიზეზით, ეს მათრახი ქარქაშს მოშორდა და მიწაზე დავარდა. მახმუტმა ამას თვალი შეასწრო და ძლიერ ეწყინა. „ჩანდაბას, რალა დროს მათრახზე დარდილია“, გაუელვა თავში, მაგრამ გულმა ვერ მოუთმინა, საჩქაროდ ჩამოიწია ცხენიდან. მათრახს დააფრინდა, აილო და ისევ უნაგირს ზედ მოექცა. აღშფოთებული მამელუკები გარს შემოერტყნენ.

— ვაიმე, მოგკლეს?.. განგგმირეს მაგ... — იძახდნენ მამელუკები...

— რა მოხდა? — გულგრილად დაეკითხა მახმუტ-ბიი.

— განა ტყვია არ მოგხვედრია ახლა? — ხმის კანკალით დაეკითხა ხასანი.

— ჯერ არაფერსა ვგრძნობ.

— როგორ? აქვე შენ უნაგირზე მტრის ტყვიამ გაიზუზუნა, შუა გახვრიტა და ჩამოგადლო, გვეგონა.

— ჰაიტ! — დაიჭყივლა მახმუტ-ბიიმ. — ბედი ამასა ჰქვიან! ტყუილად კი არ მიყვარს ჩემი მათრახი! ჯერ-ჯერობით ხომ სიკვდილს ამაცდინა... თუმცა სულერთია... საბედისწეროა დღევანდელი დღე... მამელუკნო. წინ... მომყევით! — დაიძახა მან და ვენეციელთა რაზმში ხმალამოწვდილი შეიჭრა. მოხდა საშინელი ხელჩართული შეტაკება. ორი მხარე მშვიერი მგლებივით ეძგერნენ ერთმანეთს. ცხენი, ხმალი, ხიშტი, კაცი — დომხალივით ერთმანეთში აირია. მახმუტი თავგანწირვით იქნევდა ხმალს მარჯვნივ და მარცხნივ. მისი გამოცდილი ხელი ერთხელაც არ მოცდენილა.

ამ სასიცოცხლო შეტევის დროს მახმუტ-ბიის ისევ ის ვენეციელი ასისთავი მოელანდა. მახმუტმა დამბაჩას ხე-

ლი იტაცა, ვენეციელი მიზანში ამოიღო და მისცა. იმანაც შეამჩნია, ცხენი შეაყენა და უკან, თოფისაკენ ხელი წაივლო, მაგრამ საჩქაროდ ისევ უშვა, ალბათ, გატენილი არ ჰქონდა*. ცხენი მიაბრუნა და გაჰქუსლა. მახმუტ-ბიი გამოუდგა.

— თითქოს მეცნობება! სადღაც მინახავს ეს კაცი! ფიქრობდა მახმუტი, მაგრამ ვერ მოეგონა, თუ სად ენახა.

— მოითმინე, ყმაწვილო! შენ ბრძანდებოდი, რომ ჩემ თვალწინ ჯარისკაცი მომიყალ, მე მოგიკვდი, თუ სამაგიერო არ გადაგიხადე! — წაიბუტბუტა მახმუტ-ბიიმ, დამბაჩა გასინჯა და მარჯვე წამს ეძებდა, რომ ვენეციელი ასისთავი ნიშანში ამოეღო, მაგრამ ამ დროს მის ცხვირწინ ხიშტიანი ჯარისკაცი აიტუნა. ხიშტი აიქნია და მახმუტისათვის ბარძაყში უნდა ეთხლიშა. სხვა რა გზა იყო! მახმუტის უკვე ფეხზე შეყენებული დამბაჩა გავარდა და ჯარისკაცი იქვე უსულოდ ჩაიკეცა.

ასისთავმა ეს შენიშნა, საჩქაროდ ცხენი მოაბრუნა, ხმალი იშიშვლა და პირდაპირ მახმუტ-ბიისაკენ წამოვიდა. ორთავემ ანთებული თვალებით გაზომეს ერთმანეთი.

— ჰაიტ, გიჟურ! — დაიძახა მახმუტ-ბიიმ და, სანამ ვენეციელი ხმალს მოიმარჯვებდა, ელვის სისწრაფით მოქნიული ხმლით მკერდი გაუპო.

— ვაი, ნანა! — გარკვევით წამოიძახა მწარე კვნესით, ვენეციელის ხმალი ხელიდან გავარდა და ხის მოჭრილი ტოტივით ნელ-ნელა ცხენიდან ჩამოეშვა. ალისფერი სისხლით შეიღება მისი მწვანე მაუდის კოხტად შეკერილი და ყვითელ გრეხილებით მორთულ-მოქარგული ტანისამოსი.

XVII

მახმუტ-ბიი გაფითრდა, მთელი ტანი აუცახცახდა. არც კი ახსოვდა, თუ რამდენი კაცი მოეკლა ბრძოლის ველზე ამ ორმოცი წლის განმავლობაში, ხოცვა-ჟლეტა ჩვეულებ-

* მაშინ კაქიანი თოფებით მობდნენ.

რიც უბრალო მოვლენად გადაექცა, მაგრამ ასეთი სულსწრაფობითაა მომართული, რომელიც უფრო მეტად ზრუნავს მისი არსებობისათვის, ვიდრე მისი არსებას.

„განა, განა! ჩასძახოდა მას ყურში რაღაც ხმა და ეს ხმა ცულის სიღრმემდე სწვდებოდა და აღშფოთებდა. შეირყა მისი სისხლი. იგი თითქოს უცხად მოსწყდა იმ სინამდვილეს, რაც მის გარშემო ხდებოდა. ირგვლივ თოფების ტყეა-ტყეა, ხმლების ჩახა-ჩუხი, ჭარბაზანთა გრილი დედამიწის აზანზარებდა, მახმუტ-ბიის კი არაფერი არ ესმოდა. ის უძრავად, გარინდებულნი იჯდა ცხენზე და სულგანაბული, სულთმომბრძავ ვენეციელს თვალს ვეღარ აშორებდა.“

ახლა კი გაახსენდა მახმუტ-ბიის, თუ სად ენახა ასეთი კაცი. ეს თვალები, ეს ცხვირი, ეს შუბლი... ეს ხომ სალომეა! ეს წვერ-ულვაში, ეს ტუჩები ხომ რეზოსია!.. სწორედ ამნაირად, როგორც ახლა ეს მომაკვდავი, კრეჭდა რეზო კბილებს, როცა მას ოსმალები უწყალოდ მათრახს უშენდნენ... „ვაიმე!.. ვითომ ეს მათი, შვილია?“, — გაუელვა თავში საშინელმა აზრმა. „შეუძლებელი რა არის?.. დმერთო, რა საშინელებაა!.. მახმუტ-ბიის გონებაში ელვის სისწრაფით გადაირბინა მისმა გუნდურმა ცხოვრებამ, მოჩუხჩუხე, მუდამ ამწვანებული ტუჩურის ნაპირიდან, ფართე, უზარმაზარი ნილოსის ნაპირამდე. გაახსენდა ბავშვობა, გაახსენდა სახლ-კარი, დედ-მამა, ძმები, მარკოზ ხუცესი, სალომე, რეზო... ნუთუ ეს ყოველისფერი ცხადი იყო?.. „ცხადია! ცხადია! ეფუჩუნებოდა ყურში რაღაც ხმა. „დიახ, ცხადია! სულ ყოველისფერი ცხადია!“ — პასუხს აძლევდა მეორე ხმა. „განა არ გახსოვს, ამ შორეულ ქვეყანაშიც ბევრჯერ მოგგონებია ისინი... ბევრი ცხარე ცრემლი დაგიღვრია ცხადლივ თუ იღუმალ მათ გახსენებაზე: არ გახსოვს, ერთხელ ვიღაცამ, შენსავით მოტაცებულ-გაყიდულმა, ხელით გიჩვენა, თუ საითკენ უნდა ყოფილყო შენი საყვარელი, ის შენთვის და შენ მისთვის უფრო ძვირად ცოცხლადვე დამარხული სამშობლო. შემდეგში ხომ გულდამწვარი და თვალბეატრეტი-

ლებული ბევრჯერ იყურებოდი იქით. გულმოდგინედ ვაღიერებდი ნილოსის გაღმა გაქიმულ, თვალმწკნელ ხრიოკ უდაბნოს? თითქო გსურდა, ოდნავ მაინც გაგერჩია იმ უდაბნოს იქით ტყით შემოსილი სერები და მათ შორის. შხუილით ჩამომდინარე ანკარა ტეხური. მაგრამ ამოდ! ხრიოკი, კვლავ ხრიოკი! უდაბნო, კვლავ უდაბნო, ერთფეროვანი და უსიცოცხლო გვხვდებოდა თვალეზში! ხომ ბევრჯერ მოგსვლია ჭაბუკობაშიაც ფიქრი: ახ, ნეტავ როგორ ცხოვრობენ იქ, ცოცხალნი არიან თუ არა? სულ ყველანი როგორ დაიხოცებოდნენ... მე ვახსოვართ თუ არა?.. შენ კი გახსოვდა ყველა, გახსოვდა... ადამიანი კი არა. რამდენჯერ გაგხსენებია თქვენი ცხარედ მოყეფარი ძაღლი აშგერია და რქამოდუნული ვაცი ოჩაგა, რომელიც ყველა თხებს ურქენდა და ეჭიდებოდა... მაგრამ მიდიოდა დრო, წელიწადი წელიწადს მისდევდა... შენ შეეჩვიე ახალ ცხოვრებას... ბედმა გაგიღმა... საუცხოო პირობებში ჩავარდი... არაფერი არ გაკლდა — კარგი გარეგნობა, სიმდიდრე, სახელი, სიამოვნება... ყველანი გაქებდნენ, პატივით გეპყრობოდნენ. ჩავითრია ცხოვრებას ახალმა პირობამ... განვლო ბევრმა დრომ და ამ ხნის განმავლობაში ახალი ცხოვრების ტალღის დანალექმა დაჰფარა შენი გული, თუმცა გულის სიღრმეში ერთი ბეწო რამ მაინც დარჩენილიყო, რაც ვერავითარმა დრომ, ვერავითარმა დანალექმა ვერ დაჰფარა და ვერ გააქვევა. ის „რალაც“ ხანდისხან მოულოდნელად ამოძრავდებოდა, გაგახსენებდა ძველს, დამალულს, დავიწყებულს, საგრძნობლად გიკბენდა და სევდით მოცულს დაგაფიქრებდა.

„ვაი ნანა!“ ალბათ, ჩურჩულებდა მომაკვდავის ოდნავ მოძრავი ტუჩები. ეს ხომ პირწავარდნილი რეზოა?.. ნუთუ? ღმერთო, რად დამსაჯე ამ ზომამდე! ვანა ჩემი ბრალია!.. ნამდვილი მაინც ვიცოდე... ვითომ ყურმა მომატყუა? შეუძლებელია! „ვაი ნანა!..“ — არ ცხრებოდა ზმა.

ვენეციელმა ერთიც გაიწ-გამოიწია, კბილები დააკრატუნა და გაშეშდა.

მახმუტ-ბიის თმა აებურძგნა, მთელ ტანში ერუანტელმა დაუარა. თავის გასისხლიანებულ ხმაღს თვალი მოაფლო, ტარს ხელი მოუჭირა და ნელა გადააბრუნ-გადმოაბრუნა. ბასრი რკინა მზის სხივებზე ეღვარებდა: სისხლის ერთი პატარა ნაკადული ხმლის ყუის ღარს ჩაჰყოლოდა, და ერთ ალაგას შემდგარიყო.

— მახმუტ-ბიი! ალლაჰ! ცოცხალი ხარ? — დაიყვირა ვილაყამ.

მახმუტი გამოერკვა. მის წინ სისხლში ამოსვრილი, ტანისამოსშემოგლეჯილი მამელუჯი იდგა. მისი აქაფებული ცხენი საცოდავად ქშინავდა. ველზე უთავბოლოდ ეყარნენ მკვდარი ცხენები, მამელუჯები, ფრანგები, ხმაურობა და ტკაცა-ტკუცი პირამიდების მხრიდან ისმოდა. მახმუტმა ახალ მოსულს შეხედა. იცნო — ეს ათასისთავი ახმეტი იყო, მაგრამ თავისი თავი კი ვეღარ იცნო. ორმოცი წლის დანაღებში მისი გულიდან თითქოს ამ ერთ წამს გადაირეცხა, გასუფთავდა. ის უკვე მამელუჯი აღარ იყო.

— მახმუტ-ბიი! — ათრთოლებით განიმეორა მამელუჯმა, — რა ვქნა, მოჩვენებაა, თუ სიცხადე? კაცო, ცოცხალი ხარ? აქ ასე გაქვავებული რამ გაგაჩერა? ვერა ჰხედავ, გვძლევენ ფრანგები! ასლან-ალას რაზმი განადგურდა. შენი რაზმი სადღაა? ომერ-საიდმა შენს საძებნელად გამომგზავნა, საჩქაროდ ვეიბარებს, — მოუთმენლად ამბობდა ათასისთავი.

მახმუტ-ბიი თითქოს დამუნჯდაო, გარინდებული იყურებოდა. ათასისთავს უაზროდ შემოჰხედა და შერე ისევ ვენეციელის გაციებულ გვამს დააჩერდა.

მოისმა ცხენების თქარა-თქური და ათიოდ მამელუჯი მოიჭრა. ზოგი მათგანი ათისთავი იყო. ზოგი ათასისთავი.

— მახმუტ... აქა ხარ?... ეს რა ამბავია? ახმეტ, აქ რას უდგახარ?... დავილუპეთ! ტანმომცრო ფაშათ-ფაშამ ჩვენი გვარდია გაანადგურა... ომერ-საიდმა გმირულად თავი შესწირა მამელუჯთა სახელს! მახმუტ, კაცო, ბიიები შენ გეძებენ, არ იციან რა ქნან, როგორ მოიქცნენ! ფრანგები

გარს გვერტყმიან, ყოველ წუთს უბედურობას მოსწავლინ
ნელი! — სხაპა-სხუპით აყრიდნენ მამელუკები.

მახმუტი სდუმდა. ბიის გონებაში სულ სხვა სხეების
სულ სხვა პირები იხატებოდნენ.

— იქნებ დაჭრილია? — შენიშნა ერთმა.

— კაცო, რას გაჩერებულხარ? — შედგრად დაეკითხა
ახმეტმა. — ვერ გამიგია, რას დასჩერებიხარ ამ გიბურის
ლეშს! ანლა ნახე? ვენეციელი ასისთავია, ვილაც ძალი
ძაღლურათ ჩაძაღლებულა!

— ვინ არის ვენეციელი? — დაიძახა მახმუტ-ბიიმ დ
თვალეში კაკლის სისხო გაუხდა. მამელუკებმა ერთი-ორი
ნაბიჯი უკან დაიხიეს.

— ალლა! ალლა! რა ამბავია, მახმუტ, შენ თავს?
გაოცებებით წამოიძახეს მამელუკებმა.

— ეს ისეთი ვენეციელია, როგორც მე არაბი!
ხმას აუწია მახმუტ-ბიიმ.

— ალ...ლა! ალლა! წინასწარმეტყველო, შენ დაგვი
ფარე! ხომ არ შეშლილა ნეტავ? — ჩაილაპარაკა ერთმა.

— შენს წინასწარმეტყველსაც და შენს ალლაქსაც...
სად არის ან ერთი, ან მეორე?! უსამართლობაა ქვეყნის
ალლაქი და ძალმომრეობა მისი წინასწარმეტყველი!
დაიქექა მახმუტ-ბიიმ.

შეშფოთებულმა მამელუკებმა კიდევ უკან დაიხიეს.

— მახ...მუტ?! — შეჰყვირა თავის მხრივ ათასისთავმა
ახმეტმა, — ე, რა გვესმის? შენ რჯული დაჰგმე?.. მამე-
ლუკთა ფიქს უღალატე?!

— თქვენს რჯულსაც და თქვენს ფიცსაც...

— მახ...მუტ?! ეს რა ამბავია... იქნებ ფრანგების მოს-
ყიდულია? შე მოღალატე, შენა! — დაიძახა ერთმა ათა-
სისთავმა ისმაილმა.

— ადვილი შესაძლებელია, — კვერი დაუკრეს სხვებ-
მა.

— არა ჰგავს თუ? ამისი რაზმი დაიქსაქსა, ეს კი სრუ-
ლებით უვნებელი აქ გამოჰქიმულა...

— მაგრამ, გიაურ, არ შეგარჩენ იცოდე! — დაიყვანა ახმეტ ათასისთავმა და ხმალზე ხელი დაიდო.

მახმუტ-ბიი, თითქოს ამას ელოდებოდაო, ცქვიტად შეტრიალ-შემოტრიალდა უნაგირზე.

— არ იკადრო, ყმაწვილო, — მწარე სიცილით წარმოსთქვა და სანამ ახმეტ ხმალს ქარქაშიდან ამოიღებდა, უკვე შიგ კისერში უთავაზა ბასრი რკინა.

— ჰა, გიაურ! ჰა, მოლალატე! — წამოიძახეს მამელუკებმა და ხმლებზე ხელი მოისვეს.

ერთ ხანს ელავდა მზის სხივებზე სწრაფად მოქნეული ხმლები.

— ვაი ნანა! — გაისმა მწარე კენესა და სასიკვდილოდ დაჭრილი მახმუტ-ბიი ვენეციელ ასისთავის გვამს ზედ დაეცა.

ზარბაზნების გრიალი და თოფების ტყაცა-ტყუცი ცოტ-ცოტად მიწყდა, სამაგიეროდ ბარაბანის და საყვირის ხმას დასასრული არ უჩანდა.

ფრანგთა ჯარი უზარმაზარ პირამიდის ირგვლივ მოგროვდა და გამარჯვებას დღესასწაულობდა.

საზარელ ბრძოლის ველზე, ურიცხვ გვამთა შორის, ორი ერთმანეთს გადაჭდობილი გვამიც ეგდო, ერთს ძვირფასი არაბული ხალათი ეცვა, მეორეს ვენეციელ გვარდიელის მუნდირი.

ღმერთმა ხომ იცოდა, რომ არც ერთი იყო არაბი და არც მეორე ვენეციელი.

ორთავენი ბედკრულ საქართველოს შვილები იყვნენ.

Унарато
М/ МЕЛЮК

Повесть

(на грузинском языке)

Издательство Тбилисского университета
Тбилиси 1989

გამომცემლობის რედაქტორი მ. ინდუაშვილი
შხატარი ა. ხვედელიძე
სამხატვრო რედაქტორი ი. ჩიქვანიძე
ტექნიკური რედაქტორი ფ. ბუღადაშვილი
კორექტორი ნ. ელიზბარაშვილი

სბ № 1631

გადაეცა წარმოებას 30.08.89. ხელმოწერილი დასაბეჭდად 2.11.89.
საბეჭდი ქაღალდი 84×108¹/₃₂. პირობითი ნაბეჭდი
თაბაჩი 7,3. საღორ.-საგამომც. თაბაჩი 5,61.
ტირაჟი 100000 შეკვეთის № 770.

ფასი 2 მან.

თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა,
თბილისი, 380028, ი. ჭავჭავაძის პროსპექტი, 14.
Издательство Тбилисского университета,
Тбилиси, 380028, пр. И. Чавчавадзе, 14.

თბილისის უნივერსიტეტის სტამბა,
თბილისი, 380028, ი. ჭავჭავაძის პროსპექტი, 1.
Типография Тбилисского университета,
Тбилиси, 380028, пр. И. Чавчавадзе, 1.

დაიბეჭდა და აიკინდა საქართველოს კ. ც. ც. -ის გამომცემლობის შრომის
წითელი დროშის ორდენის სტამბაში, თბილისი, ლენინის, 14.

Отпечатано и сброшировано Ордена Трудового Красного Знамени
типографии издательства ЦК КП Грузии, г. Тбилиси, ул. Ленина, 14.

